

Law Firm

AAA Baltic Service Company

Pašto adresas:
P.D. Nr. 33
LT-01002 Vilnius

Biuro adresas:
J. Jasinskio 16B
Biurų centras Victoria
LT-01112 Vilnius
Tel. (8 5) 252 6676
Faks. (8 5) 252 6670
info@AAA.LT www.AAA.LT

Taikomasis mokslinis tyrimo darbas

**PRAMONINĖS NUOSAVYBĖS SISTEMOS TOBULINIMAS LIETUVOJE.
PROBLEMOS IR JŲ SPRENDIMO BŪDAI**

Rengėjas: **AAA Baltic Service Company**

Autoriai:

OTILIJA KLIMAITIENĖ, AAA Baltic Service Company
Europos patentinė patikėtinė

REDA ŽABOLIENĖ, Advokatės Redos Žabalienės kontora
Advokatė, Europos patentinė patikėtinė

Dr. EGLĖ ČESNAVIČIENĖ, UAB Fermentas,
Direktorius pavaduotoja intelektinės nuosavybės valdymui

Dr. AUDRIUS VALOTKA, UAB Kemek Engineering,
Administracijos ir personalo direktorius

ARNAS JANAVIČIUS, AAA Baltic Service Company
Teisininkas

Kalbos redaktorius: Dr. AUDRIUS VALOTKA

Uždaroji akcinė bendrovė AAA Baltic Service Company, registruota adresu J. Jasinskio g. 16B, LT-01112 Vilnius.
Įmonės kodas 111593841, PVM mokėtojo kodas LT 100001162711. Rejestro tvarkytojas Valstybinė įmonė Registrų centras, Kudirkos g. 18, 03105 Vilnius.

TURINYS

Sąvokos ir santrumpos.....	5
1. Anotacija	9
2. Lietuvos pramoninės nuosavybės sistemos apžvalga.....	11
2.1 Vaidmenų keitimasis.....	12
2.2 Akademinė bendruomenė – neišnaudotos galimybės	13
2.3 Verslo įmonės renkasi patentavimui alternatyvius veiklos būdus	19
2.3.1 Ne MTEP inovacijos	21
2.3.2 „Marketinginis“ patentas	25
2.4 Valstybė – intelektinės nuosavybės teisių politikos formuotoja.....	27
3. Pramoninės nuosavybės apsaugos teisinis reglamentavimas	33
3.1 Tarptautiniai teisės aktai	33
3.1.1 Patentų teisės sutartis (<i>Patent Law Treaty</i>)	33
3.1.2 TRIPS sutartis.....	35
3.1.3 Budapešto sutartis dėl tarptautinio mikroorganizmų deponavimo (1980)	36
3.1.4 Europos patentų konvencija (1973) ir jos 2000 metų redakcija (EPK 2000).....	37
3.1.5 Susitarimas dėl Europos patentų išdavimo konvencijos (EPK) 65 straipsnio taikymo - Londono susitarimas	40
3.1.6 Patentinės kooperacijos sutartis (1970)	40
3.1.7 1999 07 02 Hagos susitarimo dėl pramoninio dizaino tarptautinės registracijos Ženevos aktas 41	
3.2 Viršnacionaliniai teisės aktai	43
3.2.1 Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl intelektinės nuosavybės teisių gynimo 2004/48/EB.....	43

3.2.2	Europos Tarybos reglamentas dėl Bendrijos dizaino (EB) Nr.6/2002 ir jį įgyvendinantis Komisijos reglamentas (EB) Nr. 2245/2002.	48
3.2.3	Europos Tarybos reglamentas dėl medicinos produktų papildomos apsaugos liudijimo sukūrimo (EEB) Nr. 1968/92	51
3.3	Nacionaliniai teisės aktai	51
3.3.1	LR prekių ženklų įstatymas	52
3.3.2	Lietuvos Respublikos dizaino įstatymas	56
3.3.3	LR Komercinio arbitražo įstatymas.....	60
4.	Rengiami LR teisės aktų projektai ir pasiūlymai dėl naujų apsaugos formų.....	62
4.1	LR patentų įstatymo projektas	62
4.2	Dėl galimybės įvesti naudingųjų modelių apsaugos sistemą Lietuvoje	65
4.3	LR Valstybinių aukštųjų mokyklų turto naudojimo valdymo ir disponavimo juo įstatymo projektas.....	68
5.	Europos institucijų politiniai dokumentai, rengiami nauji teisės aktai ir koncepcijos dėl patentų ateities.....	76
5.1	Europos Bendrijos patentas	76
5.2	Europos patentų ir Europos Bendrijos patentų jurisdikcija (The Draft European Patent Litigation Agreement – EPLA).....	78
5.3	Patentų sistemos tolimesnė raida	80
5.3.1	Komisijos Komunikatas Europos Parlamentui ir Tarybai – Europos patentų sistemos stiprinimas (KOM/2007/0165).....	80
5.3.2	Europos komisijos komunikatas „Europos pramoninės nuosavybės teisių strategija“	82
5.3.3	„Visoje Europoje tobulinti žinių perdavimą tarp mokslinių tyrimų institutų ir pramonės įmonių. Už atviras naujoves. Įgyvendinti Lisabonos dienotvarkę“. KOM(2007) 182 (galutinis)...	84
5.3.4	„Voluntary guidelines for universities and other research institutions to improve their links with industry across Europe“ (SEC/2007/0449)	86

5.3.5	Komisijos Komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui „Žinių taikymas praktikoje: įvairialypė ES naujovių strategija“ (KOM/2006/0502).....	90
5.3.6	Europos inovacijų švieslentė (European Innovation Scoreboard 2007).....	94
5.3.7	„Daugiau mokslinių tyrimų ir inovacijų. Investavimas ekonomikos augimui ir užimtumui skatinti“ KOM (2005) 488	101
6.	Klausimynai	102
7.	Technologijų parkų ir inovacijų centrų veikla	106
8.	Intelektinės nuosavybės skatinimo priemonės	109
8.1	Parama patentavimui.....	109
8.2	Pelno mokesčio lengvata	112
8.3	Skatinimo priemonės Idėja LT ir Intelektas LT.....	112
9.	Metodinis aprūpinimas bei informavimas.....	114
10.	Išvados.....	118
10.1	Teisinė bazė	118
10.2	Skatinimo priemonės	121
10.3	Metodinis bei informacinis aprūpinimas	123
10.4	Valstybinės aukštosios mokyklos	123
11.	Šaltiniai.....	126

Sąvokos ir santrumpos

Aplinkinė kūryba (*design around*) – alternatyvaus aparato ar metodo kūrimas, kuris nepažeidžia esamo patento.

Bendrijos dizainas – dizainas, pareikštas registruoti arba įregistruotas pagal Tarybos reglamentą (EB) Nr. 6/2002 dėl Bendrijos dizainų.

Bendrijos prekių ženklas – ženklas, pareikštas registruoti arba įregistruotas pagal Tarybos reglamentą (EB) Nr. 40/94 dėl Bendrijos prekių ženklo.

Dizainas – viso gaminio ar jo dalies vaizdas, sudarytas iš gaminio ir (arba) jo ornamentikos specifinių savybių – linijų, kontūrų, spalvų, formos, tekstūros ir (arba) medžiagos.

Dizaineris – fizinis asmuo (autorius), sukūręs dizainą.

Europos patentas – patentas, išduotas pagal Europos patentų konvenciją.

Geografinė kilmė – šalis, teritorija, regionas ar vietovė, pagal kurią galima nustatyti prekės ar paslaugos tikrąją kilmės vietą.

Geografinė nuoroda – vietovardis ar kitas žodis arba žymuo, pagal kurį galima tiesiogiai arba netiesiogiai nustatyti, kad prekė yra kilusi iš tam tikros teritorijos, regiono ar vietovės, ir kuris sieja tos prekės kokybę, reputaciją ar kitas esmines savybes su jos geografine kilme.

Gynybinis paskelbimas – tai konkurento išradimo informacijos, kuri yra svarbi norint užpatentuoti išradimą, paskelbimas.

Išplėstas Europos patentas – Europos patentas, išduotas Europos patentų tarnyboje pagal Europos patento paraišką, kurioje prašoma jo galiojimą išplėsti į Lietuvos Respubliką.

Išradėjas – fizinis asmuo, sukūręs išradimą.

Kolektyvinis ženklas – ženklas, kurio savininkas yra asmenų sąjunga (asociacija, susivienijimas, konsorciumas ir pan.).

Licencija – pareiškėjo arba pramoninės nuosavybės objekto savininko (licenciaro) leidimas kitam asmeniui (licenciatui) naudoti licencijos objektą licencinėje sutartyje nustatytais sąlygomis.

LR patentinis patikėtinis – fizinis asmuo, Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintų Patentinių patikėtinių nuostatų nustatyta tvarka įrašytas į Lietuvos Respublikos patentinių patikėtinių registrą.

Paraiška – nacionalinių ir (ar) tarptautinių aktų nustatyta tvarka patentų biurui (tarnybai) pateiktų dokumentų ir duomenų visuma, reikalinga pramoninės nuosavybės objekto teisinei apsaugai gauti.

Pareiškėjas – paraišką padavęs asmuo arba asmenų grupė.

Patentų brūzgynas (tankumynas, tankmė) – sudėtingas patentų, kurių negalima pažeisti, norint naudoti naują išradimą, tinklas. Patentų savininkai naudoja patentų tankmę kaip instrumentą siekdami sumažinti konkurentų galimybę vystyti veiklą tam tikroje srityje.

Patentų klanas (*patent pool*) – mažiausiai dviejų kompanijų susitarimas licencijuoti viena kitai technologijas tam tikroje srityje. Dažniausiai naudojamas srityse, kur dėl daugybės patentų bet kurio atskiro šakoje veikiančio subjekto komercinė veikla tampa neįmanoma, taip pat pramonės šakose, kur dėl valstybės patvirtintų standartų tam tikras patentų paketas turi būti lygiomis teisėmis prieinamas visiems rinkos dalyviams, nes patentuotos technologijos yra standarto dalis.

Patentų potvynis (*patent flooding*) – situacija, kai patentuojamas bet koks įmanomas būdas, kuriuo galima pasiekti tą patį rezultatą.

Patentų šeima – grupė patentų, kuriems prašoma suteikti prioriteto datą viena paraiška.

Patentų trolis – menkinamasis patentų kontroliuojančiosios bendrovės pavadinimas naudojamas apibūdinti juridinius asmenis, kurie dažniausiai patys negamina patentu ginamo produkto, o naudoja patentus kaip teisinį instrumentą, siekdami priversti kitus ūkio subjektus mokėti jiems licencinius mokesčius už jų patentų panaudojimą.

Povandeninis patentas – patentas, kuris paskelbiamas ir kuriam suteikiama apsauga gerokai vėliau nei buvo paduota pradinė paraiška.

Prekių ženklas – bet koks žymuo, kurio paskirtis – atskirti vieno asmens prekes arba paslaugas nuo kito asmens prekių arba paslaugų, ir kurį galima pavaizduoti grafiškai.

Puslaidininkinio gaminio topografija - tarpusavyje susijusių piešinių, perteikiančių puslaidininkinio gaminio sluoksnių erdvinį išdėstymą, visuma. Kiekvienas piešinys atitinka visą ar dalį sluoksnio vaizdo. Piešinį gali sudaryti standartiniai žymėjimo simboliai, įvairūs sutartiniai ženklai bei kiti grafiniai vaizdai.

Puslaidininkinis gaminys - galutinis arba tarpinis gaminys, turintis vieną ar kelis puslaidininkinės ir vieną ar kelis laidžios ar izoliuojančios medžiagos sluoksnius, sudarančius tam tikrą erdvinį darinį. Šis gaminys atlieka elektroninio įtaiso funkciją arba elektroninio įtaiso ir kitas funkcijas.

Sublicencija – licencianto leidimas kitam asmeniui naudoti licencijos objektą sublicencinėje sutartyje nustatytais sąlygomis.

Tarptautinė dizaino registracija – dizaino įregistravimas Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos Tarptautinio biuro tarptautiniame registre pagal Hagos susitarimo dėl pramoninio dizaino tarptautinės registracijos Ženevos aktą, priimtą Ženevoje 1999 m. liepos 2 d.

Tarptautinė paroda – oficiali ar pripažinta oficialia tarptautinė paroda pagal Konvenciją dėl tarptautinių parodų, priimtą Paryžiuje 1928 m. lapkričio 22 d., paskutinį kartą peržiūrėtą 1972 m. lapkričio 30 d.

Tarptautinė prekės ženklo paraiška – tarptautinės ženklo registracijos pagal Madrido sutartį ar Madrido sutarties protokolą paraiška, paduota Tarptautiniam biurui per Valstybinį patentų biurą ar kitą Madrido protokolo susitariančiosios šalies tarnybą.

Tarptautinė ženklo registracija – ženklo įregistravimas Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos Tarptautinio biuro tarptautiniame registre pagal Madrido sutartį ar Madrido sutarties dėl tarptautinės ženklų registracijos protokolą, priimtą Madride 1989 m. birželio 27 d.

BD – Bendrijos dizainas

BP – Bendrijos patentas

EB – Europos bendrija

EPO – Europos patentų organizacija

ES – Europos Sąjunga

GATS – Pagrindinis susitarimas dėl paslaugų prekybos (*General Agreement on Trade in Services*)

GATT - Bendrasis susitarimas dėl tarifų ir prekybos (*General Agreement on Tariffs and Trade*)

LR – Lietuvos Respublika

IN – intelektinė nuosavybė

INT - intelektinės nuosavybės teisė

IT – informacinės technologijos

MTP – mokslo ir technologijų parkai

MTEP – moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra

PCT – Patentinės kooperacijos sutartis (*Patent Cooperation Treaty*)

PINO – Pasaulinė intelektinės nuosavybės organizacija

PPO – Pasaulinė prekybos organizacija

PTS – Patentų teisės sutartis

TRIPS – Sutartis dėl intelektinės nuosavybės teisių prekyboje (*Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights*)

TUI – Tiesioginės užsienio investicijos

VMTĮ – Valstybinės mokslinių tyrimų įstaigos

VPB – Valstybinis patentų biuras

1. Anotacija

Lietuva pagal vieną iš inovacinės veiklos vertinimo rodiklių – intelektinės nuosavybės kūrimą – ženkliai atsilieka nuo Europos Sąjungos šalių vidurkio. Atsižvelgiant į tai, Ūkio ministerija užsakė taikomąjį mokslinį tyrimo darbą „Pramoninės nuosavybės sistemos tobulinimas Lietuvoje – problemos ir jų sprendimo būdai“. Šio darbo tikslas – atlikti išsamią pramoninės nuosavybės (ne vien išradimų, bet ir dizaino, prekių ženklų) kūrimo ir apsaugos sistemos Lietuvoje analizę, įvertinti šios sistemos funkcionalumą ir efektyvumą, pateikti konkrečius pasiūlymus dėl teisinių, finansinių, metodinių, informacinių ir kitų priemonių, kurios paskatintų Lietuvos įmones ir mokslo bei studijų institucijas aktyviau naudotis tarptautine pramoninės nuosavybės apsaugos sistema. Studijoje analizuojama įvairios Lietuvos pramoninės nuosavybės sistemos problemos, tačiau ekspertai labiausiai rūpestį keliančiomis problemomis laiko (1) žemą patentavimo lygį ir (2) Lietuvos verslo įmonių nesugebėjimą pasinaudoti patentų apsaugos sistemos teikiamomis galimybėmis. Šios kompleksinės problemos studijoje nagrinėjamos iš įvairių požiūrio taškų: analizuojama patentavimo proceso dalyvių padėtis, patentavimo proceso dalyvių veikimo sąlygas ir ribas reglamentuojantys teisės aktai, skatinimo priemonės, informacinio bei metodinio aprūpinimo sistema.

Studijos struktūra:

2 skyriuje „Lietuvos pramoninės nuosavybės sistemos apžvalga“ analizuojama potencialių patentuotojų (mokslo įstaigų ir verslo įmonių) lūkesčiai, veiklos modelio planavimas, bei valstybės kaip patentavimo sąlygas nustatančio subjekto vaidmuo besikeičiančioje MTEP srityje.

3 skyriuje „Pramoninės nuosavybės apsaugos teisinis reglamentavimas“ ir 4 skyriuje „Rengiami LR teisės aktų projektai ir pasiūlymai dėl naujų apsaugos formų“ studijos problematika analizuojama iš teisinio reglamentavimo pusės. Gilinamasi į galiojančius tarptautinius, viršnacionalinius bei nacionalinius teisės aktus, analizuojami aktualūs studijai Lietuvos Respublikos įstatymų projektai. Ekspertai taip pat pateikia rekomendacijas dėl konkrečių netinkamo įstatyminio reguliavimo ar teisės spragų pašalinimo būdų.

5 skyriuje „Europos institucijų politiniai dokumentai, rengiami nauji teisės aktai ir koncepcijos dėl patentų ateities“ analizuojamos ir vertinamos naujos Europos sąjungos institucijų rengiamos patentų sistemos koncepcijos, pateikiami siūlymai formuojamai Lietuvos pozicijai dėl šių iniciatyvų.

6 studijos skyriuje „Klausimynai“ ekspertai apibendrina atsakymus į klausimus, pateiktus verslo įmonėms ir universitetams. Klausimynu norima išsiaiškinti, su kokiais patentavimo problemomis susiduriama Lietuvoje.

7 skyriuje „Technologijų parkų ir inovacijų centrų veikla“ pateikiamas šių Lietuvoje įsteigtų subjektų veiklos analizė.

8 skyriuje „Intelektinės nuosavybės skatinimo priemonės“ analizuojama Lietuvos pramoninės nuosavybės skatinimo priemonių sistema bei pateikiamos ekspertų rekomendacijos.

9 skyriuje „Metodinis aprūpinimas bei informavimas“ analizuojamas informacinis bei metodinis aprūpinimas, pateikiamos rekomendacijos dėl šių reikšmingų patentavimui sąlygų.

10 skyriuje „Išvados“ apibendrintai pateikiamos pagrindinės pramoninės sistemos Lietuvoje problemos bei ekspertų siūlytini jų sprendimo būdai.

2. Lietuvos pramoninės nuosavybės sistemos apžvalga

Didelėje tarptautinėje intelektinės nuosavybės (IN) rinkoje galime identifikuoti tokius intelektinės nuosavybės rinkos dalyvius:

- akademinė bendruomenė, kurios svarbiausia funkcija - IN kūrimas;
- verslo įmonės, kurių svarbiausia funkcija – IN komercializavimas;
- valstybės institucijos, kurių svarbiausios funkcijos – palankios IN kūrimo apsaugos politikos formavimas.

Pramoninės intelektinės rinkos dalyviai turi savų interesų, kurie gali pasireikšti ne tik ekonominiame lygmenyje (teisingas finansinis atlygis už išradimą) ar asmeninių ambicijų pripažinimo požiūriu (būtinybė nurodyti išradėją), bet ir platesniame idėjiniame (visuomeniniame, pilietiniame) kontekste. Viena iš požiūrių sandūros ašių yra tokia: kūrybiškumas turi būti vertinamas ir deramai atlyginamas, bet, iš kitos pusės, žinių sklaida – ekonomikos raidos variklis – turi būti kuo mažiau ribojama. Abu požiūriai yra gerbtini. Juk išradėjas, investuodamas savo laiką, kūrybinį potencialą ir lėšas, tikisi, kad jo investicija bus pelninga ir mano, kad intelektinės nuosavybės aktai pateisins jo teisėtus lūkesčius. Iš kitos pusės, patento suteikimas leidžia jo savininkui riboti naujų žinių panaudojimą.

Taip susiduria privataus išradėjo ar patento savininko požiūris ir globali, valstybinė, pozicija, o patentų įstatymai šiuo atveju randa kompromisą tarp individualių ir visuomenės reikmių, kai be INT apsaugos daugybė naudingų išradimų apskritai neegzistuos, o pernelyg griežtas apsaugos režimas stabdytų esamų žinių panaudojimo mastą ir naujovių kūrimą. Idealus „jėgų išsidėstymas“ yra tada, kai tarpusavyje prieštaringos paskatos kurti ir paskatos naudotis šios kūrybos produktais yra suderintos taip, kad duotų maksimalų rezultatą.

IN rinkos dalyvių santykius dar sudėtingesnius daro tai, kad greta dviejų didžiųjų žaidėjų – akademinės ir verslo bendruomenių - čia savo vaidmenį vaidina dar ir valstybės institucijos, patentiniai patikėtiniai, tarptautinės organizacijos, be to, žvelgdami giliau, matysime, kad šių rinkos dalyvių masė irgi nėra vienalytė, tarkime, darbdaviai verslo įmonėse ir darbdaviai akademinėse įstaigose remiasi nevienodais motyvais ir veikia pagal skirtingas schemas.

Kito lygio IN rinkos dalyviai yra valstybės, kurios čia irgi turi savų interesų ir taiko įvairius būdus tiems interesams įgyvendinti. Pavyzdžiui, kontraversiškai vertinama TRIPS įveda griežtą INT apsaugos režimą, kuris yra naudingas turtingoms, daug inovacijų generuojančioms valstybėms, bet kažin ar naudingas augančios ekonomikos šalims, į kurių sąrašą patenka ir Lietuva.

2.1 Vaidmenų keitimasis

Dar prieš kelis dešimtmečius mokslinė veikla vyko mokslo institutuose, ir tada jos rezultatai buvo perkelti į pramonę¹. Nūdienos vaizdas yra daug sudėtingesnis, kadangi moksliniai tyrimai vykdomi taip pat ir pramonės įmonėse, o universitetuose sukurtos naujovės potencialiems vartotojams perduodamos įvairesniais būdais, įskaitant licencijavimą ir pumpurinių įmonių steigimą. Taikomųjų tyrimų finansavimas irgi pasidarė kompleksiškesnis, nes visi finansuotojai nori aktyviau dalyvauti mokslo ir studijų institucijų valdyme. Toks požiūris būdingas ne vien valdžios įstaigoms, bet ir finansinėms institucijoms (pavyzdžiui, Europos investicijų bankui), pramonės įmonėms, fondams². Todėl ir šių dalyvių santykiai darosi vis intensyvesni ir kompleksiškesni, į juos įtraukiami tiekėjai, kurių vaidmuo inovacijų procese yra ypatingai svarbus, vadinasi, inovacijų kūrimo metu neišvengiamai peržengiamos valstybių sienos. Tai atsispindi ir patentavimo statistikoje, pavyzdžiui, 1999-2001 metais 6,7% visų europatentų buvo tarptautinio mokslinio bendradarbiavimo rezultatas, tai ypač būdinga nedidelėms valstybėms³.

Situacija, be abejo, labai pasikeitė ir Lietuvoje: per pastaruosius keliolika metų išradyba, buvusi valstybės rūpesčiu, tapo verslo ir mokslo reikalu. Tarybiniais laikais Lietuvoje veikė ištisa techninę kūrybą skatinanti sistema: išradybos padaliniai įmonėse, mokslo institutuose, aukštosiose mokyklose, sąjunginė išradėjų ir racionalizatorių draugija. Bet nepriklausomoje Lietuvoje nuo išradimų kūrimo **skatinimo** pereita prie išradimų **apsaugos užtikrinimo**, būtent, įstota į Pasaulinę intelektinės nuosavybės organizaciją, prisijungta prie Paryžiaus konvencijos pramoninei nuosavybei saugoti, prie Europos patentų konvencijos.

Nauji vaidmenys ir aktyvesnis IN rinkos dalyvių bendradarbiavimas reikalauja tobulėjimo mažiausiai trijose srityse:

¹ COM(2007)161. Commission staff working document. Accompanying the Green Paper 'The European Research Area: New Perspectives.

² Žr. http://www.eif.europa.eu/tech_transfer.

³ Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos 2005 m. tyrimo duomenys, žr. <http://miranda.sourceoecd.org/vl=5729877/cl=19/nw=1/rpsv/scoreboard/c08.htm>.

- *Vieningo IN rinkos dalyvių požiūrio.* Verslininkai visada stengiasi išvelgti naujos IN komercializavimo galimybes, o akademinėje bendruomenėje pirmenybė teikiama publikacijoms. Toks požiūrių skirtumas jau savaime suponuoja konfliktą, todėl reikalingas geresnis tarpusavio suvokimas, kuris padėtų suderinti abiejų verslo ir akademikų pozicijas.
- *Geresnės IN vadybos.* Dažna neefektyvi išradimų vadybos priežastis yra žinių stoka. Jeigu mokslo įstaigos nesuvokia apie intelektinės nuosavybės apsaugos specifiką, tai jos ne tik pačios praranda galimybę gauti papildomų įplaukų, bet ir sukelia pavojų verslo partneriams, kadangi nesugeba užtikrinti reikiamo konfidencialumo ar netinkamai vykdo patentavimo procedūras. Patentinės apsaugos žinios Lietuvoje daugiausiai koncentruojasi dviejuose taškuose: instituciniame lygmenyje tai Valstybinis patentų biuras, o verslo sferose - patentinių patikėtinių biurai. Akademinėje bendruomenėje ir verslo įmonėse aukšta IN apsaugos kompetencija yra greičiau išimtis negu taisyklė.
- *Efektivaus IN kūrimo finansavimo.* Turimas omenyje visų pirma konkuravimas dėl kūrybinių išteklių, nes jeigu universitetai nepajėgūs pasiūlyti tinkamų sąlygų geriausiems darbuotojams, prarandamas kūrybinis potencialas. Pramonei tai irgi savo ruožtu sukelia problemų, nes ji negali pasinaudoti universitetų teikiamomis galimybėmis.

2.2 Akademinė bendruomenė – neišnaudotos galimybės

Universitetų vaidmuo naujos intelektinės nuosavybės kūrimui per paskutinius dešimtmečius darėsi vis svarbesnis, nes globali ir žinių visuomenės koncepcija paremtos ekonomikos variklio tapo intelektinė veikla. Universitetų bendruomenė, suvienijusi didelį potencialą, išliko svarbiausiu naujų idėjų ir išradimų kūrėju, o verslo įmonėms vis dažniau tenka kliautis bendradarbiavimu su universitetais. Poreikį bendrauti su aukštosiomis mokyklomis ir institutais nulemia kelios aplinkybės:

- verslo įmonės koncentruojasi į technologinę plėtrą, o ne į mokslinius tyrimus;
- verslo įmonės teikia pirmenybę technologinei plėtrai sau žinomoje srityje, kuo artimesnei jų pagrindiniam verslui, išskyrus retus atvejus, kai rinkos situacija verčia rizikingais būdais diversifikuoti veiklą ir investuoti į tolimas, neišmėgintas sritis;
- verslo įmonės orientuojasi į greitą pelną, į trumpalaikius projektus;

- verslo įmonės priverstos kreiptis į aukštąsias mokyklas ir bendradarbiauti MTEP projektuose, nes laiko tarpas tarp išradimo ir jo pateikimo rinkai vis trumpėja, todėl būtina pritraukti kuo daugiau ekspertizės ir inovacijų infrastruktūros išteklių.

Lietuvoje universitetų vaidmuo, kuriant pramoninę nuosavybę, yra ypač svarbus, kadangi kita išradimų kūrėjų grupė – verslo įmonės – nėra aktyvios. Toks santykinis verslo pasyvumas anaipol nėra būdingas vien Lietuvai: net tokioje išsivysčiusioje valstybėje, kaip Airija „didelį susirūpinimą <...> kelia nepakankamos mokslo darbuotojų žinios apie pramoninę nuosavybę. Rimta problema yra tai, kad prarandama patentabili plėtra, nes mokslininkai nesiima jokių priemonių patento patikrinimui užtikrinti ir konfidencialumui išlaikyti.“⁴. Panaši situacija ir Nyderlanduose – šalyje, kuri skiria didelius išteklius MTEP finansavimui, ir kurios mokslininkų publikacijos sudaro 2,45 proc. viso pasaulio mokslinių publikacijų: „Mokslo ir aukštojo mokslo kokybė aukšta, tačiau privataus sektoriaus ir mokslinių tyrimų institutų sąveika yra ribota <...> Visa tai lemia neadequatų mokslinių tyrimų rezultatų panaudojimą versle. Nors Nyderlanduose patentuojama daug išradimų, žinių pritaikymo, pavyzdžiui, naujų gaminių ar paslaugų rinkoje ar naujų gaminių ar paslaugų įmonėje, lygis yra ganėtinai žemas.“⁵

Klausimas dėl efektyvaus universitetinių žinių perdavimo verslo įmonėms Europos Sąjungoje keliamas vis dažniau. Tai aptariama šiuose aktualiausiuose dokumentuose⁶:

- Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Improving knowledge transfer between research institutions and industry across Europe: embracing open innovation – Implementing the Lisbon agenda; 04.04.2007, COM (2007) 182 final;
- Management of intellectual property in publicly-funded research organisations: Towards European Guidelines (EU);
- Responsible Partnering Initiative (EIRMA, EARTO, EUA, ProTon Europe);
- CREST Report, Cross-border collaboration between publicly funded research organisations and industry and technology transfer training;

⁴ Detali pasirinktų penkių šalių MTEP finansavimo modelių analizė. UAB EuroparamairThe CIRCA Group Europe Ltd, p.31.

⁵ Detali pasirinktų penkių šalių MTEP finansavimo modelių analizė. UAB EuroparamairThe CIRCA Group Europe Ltd, p.97.

⁶ Initiative for a charter for the management of intellectual property from public research institutions and universities (IP CHARTER). Council of the European Union, 2007, p. 4.

- Lambert Agreements – A toolkit for universities and companies wishing to undertake collaborative research projects (UK).

Nors universitetų svarba kuriant pramoninę nuosavybę vis labiau akcentuojama, susiduriama su nemažai kontraversišku klausimu, kurie jei ne demotyvuoja, tai bent jau neskatina universitetų aktyviai bendradarbiauti su verslo įmonėmis. Štai Atviro koordinavimo metodo (toliau - AKM) mišriosios politikos ekspertų grupės įvertinimo ataskaitoje (2007 m.) pažymima: „Kartu su nepakankamo mokslo dėmesingumo aplinkai problema pastebimas bendras universitetų verslumo kultūros trūkumas ir tai, kad nesuteikiama pakankamai paskatų šiai kultūrai ugdyti“. Aktyvūs ir verslūs asmenys, kurių tiek akademiniai, tiek verslo pasiekimai yra sektinas pavyzdys išreiškė nusiskundimų, kad veržli verslumo dvasia ir veikla yra veikiau išimtis nei taisyklė ir kad verslumo dvasią skatina veikiau stiprios asmenybės nei pačios institucijos. Šitai galėjo būti sąlygota universitetų vidaus valdymo struktūros modelio (fakultetų autonomija) ir nepakankamų paskatų pereiti prie lankstesnių universiteto administravimo metodų. Ekspertai mano, kad yra didelių problemų, susijusių su intelektinės nuosavybės teisių bei licencijų sistema ir pumpurinių įmonių kūrimusi. Pokalbiai su patirties šioje srityje turinčiais asmenimis rodo, kad akademikai, norintys investuoti savo mokslo žinias į rinkos inovacijas, viena iš pagrindinių kliūčių laiko universitetų nesugebėjimą steigti pumpurinių įmonių, kurios galėtų padėti išspręsti kai kurias Lietuvos mokslo ir inovacijų sistemos problemas. Steigiant pumpurines įmones būtų stiprinama universitetų verslumo dvasia, skatinamas ilgalaikis ir glaudus įmonių ir valstybės institucijų bendradarbiavimas, remiamas šalies aukštųjų technologijų sektorius ir stiprinama verslo sektoriaus MTEP veikla⁷.

Viena iš esminių priežasčių, mažinančių universitetų išradybinį veiklumą Lietuvoje, mūsų manymu, yra prieštaravimas tarp universitetų ir atitinkamai mokslininkų misijos (*universitetai – naujų žinių kūrėjai ir propaguotojai*) supratimo ir verslumo pripažinimo (*žinios turi virsti pinigais*) akademinėje visuomenėje. Galima išskirti dvi pozicijas:

- universitetų misija yra naujų žinių kūrimas ir sklaida, o ekonominės naudos ieškojimas nėra universitetų rūpestis;
- universitetai turi orientuotis į fundamentaliuosius, o ne taikomuosius tyrimus.

⁷ Atviro koordinavimo metodo (AKM) mišriosios politikos ekspertų grupės įvertinimo ataskaita. Šalies ataskaita: Lietuva. 2007 m. birželio mėn., p.12.

Jeigu tvirtai laikomasi tokių nuostatų, patentavimas - vienas iš komercializavimo mechanizmų – tampa problemiškas, nes skatinimas patentuoti pagal savo prigimtį riboja naudojimąsi naujausiomis žiniomis. Kad prieštaravimas tarp laisvos naujų žinių sklaidos ir išradimų komercializavimo kelia pavojų taip suvokiamoms universitetų misijos įgyvendinimui, konstatuoja ir kai kurie garsaus JAV įstatymo, dažniausiai vadinamo Bayh-Dole įstatymu, pasekmių analitikai, pastebintys, kad perdėm didelis posūkis į verslumą skatina slėpti naujas žinias nuo visuomenės.

Kitas diskutuotinas klausimas, ar universitetas turi užsiimti fundamentaliuoju mokslu, ar taikomaisiais tyrimais ir eksperimentine plėtra, kurie esą verslo rūpestis. Nenorėdami palaikyti nei vienos, nei kitos pusės, galėtume pastebėti du dalykus: pirma, universitetams iš tikrųjų gresia pavojus labai smarkiai nukrypti į taikomąsias - „pelningas“ disciplinas. Tokiu atveju „nepelningos“ studijų kryptys (dauguma humanitarinių disciplinų) gali likti nuošalyje, kadangi vyriausybei bus labai sunku proporcingai sumažinti finansavimo lėšas „pelningiems“ universitetams. Taip pat manome, kad požiūris, jog „Lietuvos mokslo įstaigos daro fundamentalų mokslą, ir visokiems taikomiesiems dalykams neturi laiko“ yra klaidingas, nes tiek fundamentalieji tyrimai duoda taikomuosius rezultatus, tiek ir gilūs taikomieji tyrimai gali formuoti naujų fundamentinių žinių poreikį (pavyzdžiui, biotechnologijos paskatino genomo tyrimą). Be to, žinių visuomenėje aiški riba tarp fundamentaliojo ir taikomojo mokslo vis labiau nyksta.

Vienas iš svarbiausių kriterijų, lemiančių mokslininko pripažinimą ir vietą akademinėje bendruomenėje yra publikavimasis cituojamuose žurnaluose. Todėl vietoje išradybinės veiklos prioritetas dažniau teikiamas cituojamų straipsnių rašymui⁸, nes šiuo atveju nereikia atitrūkti nuo įprastinės darbo rutinos, ugdyti naujų įgūdžių, ieškoti finansavimo; rezultatas dažniausiai irgi pajuntamas greičiau; net ir labai artimos problematikos straipsniai nekonkuruoja tarpusavyje taip, kaip patentinės paraiškos; publikavimo laikotarpis irgi paprastai yra trumpesnis, negu patentavimo procedūros (nors patentų biurai visame pasaulyje deda pastangas sutrumpinti patento paraiškų nagrinėjimą, laikotarpis iki apsaugos suteikimo gali svyruoti vidutiniškai apie 5 metus⁹). Nekompromisiškas principo „publikuok arba mirk“ laikymasis yra viena iš menko išradimų kūrimo universitetuose priežasčių.

⁸ Patentai: problemos ir jų sprendimo būdai. VPB diskusija, 2006. neris.mii.lt/mt/straipsniai/200612/patentai.doc.

⁹ Integrating Intellectual Property Rights and Development Policy. Report of the Commission on Intellectual Property Rights. London, 2002, p. 146.

Kitas barjeras yra dar dažnai mokslininkų deklaruojamas požiūris, kad verslas yra „purvinas“ dalykas, kad neetiška turėti finansinės naudos iš akademinės veiklos. Įdomu pastebėti, kad kai kurie šaltiniai tai priskiria posovietinės erdvės specifikai, tačiau kiti, apžvelgiantys visos Europos ir dar platesnę technologijų perdavimo geografiją, mano, jog tai būdinga ir senos rinkos ekonomikos šalims¹⁰. Lietuvoje nesunkiai galime pastebėti, kad universitetai linkę parduoti verslui savo išradimus, bet labai retai akademinio pasaulio atstovai yra linkę elgtis kaip pardavėjai, t.y. aktyviai aiškintis rinkos poreikius, kaupti potencialių partnerių verslo pasaulyje kontaktus, įrodinėti būsimą naudą ir t.t. Toks požiūris yra keistinas: išradybinė mokslininkų veikla turėtų būti skatinama, o iš išradimo komercializavimo gauta nauda mokslininkų bendruomenėje neturėtų būti suprantama kaip akademinų principų paneigimas.

Net ir aktyvūs mokslininkai, turintys verslininko gyslelę, ieškodami finansavimo savo projektams, nuolatos susiduria su dilema: ar verta skirti jėgas išradimo „stūmimui“ komercine linkme, gaišti laiką patentuojant, vesti derybas su verslininku, kuriose mokslininkas dažnai tampa silpnesniąja puse, ar verčiau nukreipti pastangas fondų finansavimui gauti. Pastaruoju atveju mažesnė nesėkmingos baigties rizika, mažiau publikavimo apribojimų, be to, visas procesas tvirtai laikomas projekto vadovo rankose. Fondų lėšų sunaudojimą iš esmės visada pasiseka pagrįsti, tuo tarpu verslo atstovai vertins ne formalią ataskaitą, o realią naudą. Galop tyrimas baigiasi straipsniu, o ne pramonei naudingumu gaminiu.

Kad pramoninė nuosavybė Lietuvos universitetuose būtų kuriama aktyviau ir sėkmingiau perduodama verslui, reikšmingos ir dar kelios sąlygos.

Reikalingas aktyvesnis akademinų administratorių vaidmuo. Mokslo įstaigų ir verslo įmonių bendradarbiavimo santykiuose mokslininkai neturi būti palikti vieni vesti derybų su verslo įmonėmis, patys administruoti projekto eigą bei tuo pačiu metu vykdyti išradybinę veiklą. Mokslininkams tenkanti komercializavimo darbo dalis vertinama kaip papildomas administracinis krūvis, kurio paprastai vengiama. Akademiniai administratoriai turėtų prisiimti atsakomybę ir palengvinti savo įstaigų mokslininkų išradimų komercializavimo našta, veikti kaip bendradarbiavimo vizijos ir strateginių planų kūrėjai ir įgyvendintojai. Universitetų vadovams tenka ir kita atsakomybės našta: išsaugoti protingą balansą, kad net ir aktyviai (ir efektyviai) dirbujantis, patentų ir kitų pramoninės nuosavybės formų

¹⁰ Management of Intellectual Property in Publicly-funded Research Organisations: Towards European Guidelines. European Commission, Directorate-General for Research Knowledge Based Society and Economy, 2003, p. 4.

kiekis universitetuose neturi tapti formaliu gerės, aktyvioms veiklos rodikliu, už kurį skatinama arba baudžiama, nes gana greitai galima nukrypti į formalizmą ir pradėti teikti silpnus patentus ataskaitoms pagerinti. Be to išlieka galimybė, kad mokslo įstaigos patentais „apsitvers“ savo mokslinės veiklos sferą (sukurs patentų brūzgyną¹¹), taip įtvirtindamos monopolinę situaciją ir užkirsdamos kelią kitiems subjektams plėtoti tyrimus saugojamoje srityje.

Vienas iš bendradarbiavimo tarp verslo ir akademijos stabdžių yra nevienodai suvokiamas atlyginimo už išradybinę veiklą klausimas. Atlyginimo išradimo autoriui dydį lemia daug faktorių: paties mokslininko indėlis, finansinis išradimo komercializavimo efektas, išradybinės veiklos administravimo sąnaudos ir kita. Mokslinio darbo autoriai laikosi pozicijos, kad autoriaus atlyginimo dydis būtų nustatytas mokslo įstaigų steigimo ir vidaus dokumentuose, taigi nori turėti tam tikras garantijas: jeigu sukūriau naują gaminį ar paslaugą, turiu būti už tai atlygintas. Tuo tarpu verslininkai orientuojasi į galutinį rezultatą ir skeptiškai vertina siūlymus, kad išradėjų skatinimas būtų apskaičiuojamas kaip fiksuota suma ar avansu išmokama naujojo produkto apyvartos dalis.

Mokslininkų ir tyrėjų „masė“, žinoma yra nevienalytė, tarkime, verslo įstaigų mokslininkai ir tyrėjai pagal savo mentalitetą užima tarpinę poziciją tarp verslo ir akademių mokslininkų. Lietuvoje daryti platesnes išvadas turbūt sunku, nes verslo įmonėse dirba mažai mokslininkų, tačiau ne kartą teko stebėti aukštųjų mokyklų dėstytojų mentaliteto pasikeitimą, pradėjus dirbti technologinėje verslo įmonėje: ima dominuoti realistiškesnis aplinkos vertinimas, pradedama suvokti laiko vertė ir pinigų kaina, išmokstama derėtis ir pan. Jeigu šie įmonių darbuotojai išlaiko ryšius su aukštąja mokykla, jie tampa tarpininkais tarp verslo ir akademijos, padėdami atverti katedrų duris, inicijuodami bendrus taikomųjų tyrimų ir technologinės plėtros projektus ir juose dalyvaudami (pavyzdžiui, „Eureka“). Aukštosioms mokykloms būtų vertinga ugdyti savo esamų ir būsimų darbuotojų (studentų) verslumą.

Viena iš pastarojo meto iniciatyvų Lietuvoje yra valstybinių aukštųjų mokyklų turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo projektas. Plačiai pagarsėjęs teisinis aktas, paskatinęs intelektinės nuosavybės kūrimą aukštosiose mokyklose ir jos perdavimą pramonei, yra Jungtinėse Amerikos Valstijose priimtas 1980 metais Bayh-Dole aktas. Jis įtvirtino poziciją, kad viešųjų institucijų patentų licencijavimas privačiam sektoriui skatina bendrą žinių pritaikymą praktikoje. Bayh-Dole akto tikslas buvo pagreitinti technologijų perdavimą ir pritaikymą rinkoje; juo nebuvo siekta gauti pelno

¹¹ Žr. sąvokų aiškinimą.

mokslo įstaigoms, bet siekta paskatinti mokslo įstaigas licencijuoti išradimus. Dabar daugelis valstybių savo mokslo įstaigų veiklą intelektualinės nuosavybės srityje reglamentuoja teisės aktais, pagrįstais Bayh-Dole koncepcija. Šio įstatymo efektas buvo labai didelis: po jo priėmimo JAV per metus universitetams išduotų patentų skaičius išaugo nuo 350 1970-1980 laikotarpiu iki >3000 2000 metais¹². Kinijoje, įvedus analogišką sistemą, 2000 metais mokslo įstaigų pateikti patentai sudarė 13,2% visų nacionalinių patentinių paraiškų¹³.

Manome, kad šiuo metu svarstomas LR Valstybinių aukštųjų mokyklų turto naudojimo valdymo ir disponavimo juo įstatymo projektas yra nepakankamas intelektualinės nuosavybės klausimams reglamentuoti ir siūlome, remiantis kitų valstybių patirtimi, parengti atskirą dokumentą, kuris detalizuotų specifinius aukštųjų mokyklų intelektualinės nuosavybės klausimus. Rengiant šį dokumentą siūlome atsižvelgti į 4.3 skyriuje pateikiamas rekomendacijas.

2.3 Verslo įmonės renkasi patentavimui alternatyvius veiklos būdus

Lietuvos verslui reikia naujovių, nes jos šiuolaikinėje žinių visuomenėje yra vienas svarbiausių verslo sėkmės variklių. Laikomasi požiūrio, kad inovacijos + verslumas = klestėjimas. Kai kalbama apie ekonomikos augimo faktorius, paprastai minimos ir inovacijos, o patentai pateikiami kaip inovacijų skatinimo, augimo ir konkurencingumo varomoji jėga.¹⁴ Tai yra, kuo daugiau išradimų, tuo daugiau jų generuojamų pajamų. Bet, nežiūrint tokių minčių, patentavimo aktyvumas Lietuvoje yra itin mažas ir netgi mažėja.

2006 m. Europos inovacijų švieslė teigia, kad Europoje patentuojama mažiau dėl:

- palyginti mažo kiekio aukštųjų technologijų įmonių, kurios tradiciškai labai daug patentuoja (farmacija, biotechnologijos, IT įranga);
- kompanijų požiūrio į intelektualinę nuosavybę;
- IN apsaugos kainos;
- žinių apie IN panaudojimo galimybes stokos¹⁵.

¹² National Science Foundation (2002) Chapter 5. Source: <http://www.nsf.gov/sbe/srs/seind02/c5/c5h.htm>

¹³ Tiesa, akto kritikai teigia, kad padidėjęs patentų kiekis nebūtinai rodo bendrą ekonominę naudą, kaip ir nerodo, kad tokioje sistemoje sukurta žinių visuma yra kokybiškesnė nei būtų kitu atveju. Patentų pagausėjimą taip pat galėjo sąlygoti biotechnologijų mokslo plėtra.

¹⁴ Guntis Ramans "Intellectual Property in the XXI century: Patents and Copyrights", p. 2.

¹⁵ Europos inovacijų švieslė 2006, p. 27.

Lietuvoje problemos yra panašios, ypač atsižvelgiant į menką didžiųjų įmonių kiekį, nes tyrimai rodo¹⁶, kad skirtumas tarp stambių (turinčių daugiau kaip 250 darbuotojų) ir smulkių bei vidutinių įmonių IN registravimo aktyvumo yra nuo 1,9 karto Belgijoje iki 11,4 karto Latvijoje, o vidurkis – 5,2 karto. Ar gausus patentavimas neliko iš esmės tik didžiųjų įmonių „hobis? Cituojame Alison Brimelow, EPO prezidentę: "Kuo didesni finansiniai įmonės ištekliai, tuo jai lengviau dalyvauti [patentavimo] žaidime. Esu labai susirūpinusi dėl pasekmių mažoms ir vidutinėms įmonėms“.

Galėtume išvardinti tokias patentavimo aktyvumą mažinančias priežastis Lietuvoje (sąrašas toli gražu ne galutinis):

- Lietuvoje sukurti išradimai registruojami kitur. Viena iš priežasčių – didelės tarptautinės technologinės kompanijos išradimus patentuoja savo vardais, nežiūrint to, kad jie sukurti kitose šalyse esančiuose padaliniuose.
- Tradicinis bendrovių ilgalaikio planavimo trūkumas: bendrovės nepratusios prie sistemingos MTEP veiklos. Net ir kurdamos naują produktą ar paslaugą, įmonės nelinkusios įtraukti patentavimo galimybių į darbotvarkę.
- Lietuvos bendrovės laiko MTEP rezultatus per daug ilgalaikę ir nesaugią investiciją.
- Paraiškos atmetimo rizika ir laiko sąnaudos – 2,5 metų iki patento išdavimo. Per tą laiką verslininkas neturi tikrumo dėl investicijos saugumo.
- Verslo psichologija: jeigu patentuoju, vadinasi, pranešu visam pasauliui savo išradimo technines detales.
- Žinių apie IN vadybą stoka.
- Didelė patentavimo kaina. Europos patentų tarnybos užsakytas tyrimas rodo, kad 2005 metais vidutinė Europos patento kaina (ne per PCT paraišką) plius dešimties metų palaikymo mokestis yra apie 32.000 EUR¹⁷; tiesa, įsigaliojus Londono susitarimui, sumažėja vertimo sąnaudos.

¹⁶Patent applications by SMEs: An analysis of CIS-3 data for 15 countries. MERIT – Maastricht Economic and social Research and training centre on Innovation and Technology, 2007.

¹⁷R. R.Berger. Study on the Cost of Patenting. Forschungs-Institut für Markt-und Systemforschung GmbH. Miunchenas, 2004.

Apibendrintai galima pasakyti, kad naujų produktų kūrimas Lietuvos verslui dažniausiai yra *terra incognita*. Išradimo komercializavimas yra didelė verslo administratorių atsakomybė pasirinkti perspektyvią kryptį, nes nesėkmė ne tik reiškia finansinius nuostolius, bet taip pat demotyvuoja tiek finansiškai, tiek ir profesinių ambicijų prasme. Kai naujovių patentavimas verslininkams dėl vienu ar kitų priežasčių atrodo nepatrauklus, jie renkasi alternatyvius veiklos būdus:

- Ne MTEP inovacijas;
- Marketinginius patentus (patentus, kurių paskirtis – ne apsaugoti sukurtą naujovę, bet pasinaudoti patento pateikimu kaip prestižo didinimo įrankiu);
- Kitas IN apsaugos priemones (prekės ženklus, gamybines paslaptis ir pan.);
- Kitas marketingo priemones (greitas produkto išleidimas į rinką ir t. t.).

2.3.1 Ne MTEP inovacijos

Inovacijos, besiremiančios ne mokslo ir technologijų plėtra, paplitusios taip pat kaip ir MTEP pagrįstos inovacijos. Inovatyvių Europos įmonių tyrimai parodė, kad maždaug pusė inovacijų sukuriama be MTEP išlaidų, pavyzdžiui, organizacinės ir rinkodaros naujovės, ir tai ypač būdinga silpniau technologiškai išsivysčiusioms valstybėms.

Skirtumas tarp MTEP ir ne MTEP veiklų dažnai yra neaiškus. Štai *Fraskati vadovas* MTEP veiklą apibrėžia panašiai kaip patentabilumo kriterijus Patentų įstatyme, t.y. „Pagrindinis kriterijus, pagal kurį MTEP atskiriama nuo su ja susijusių veiklos rūšių, yra tas, kad MTEP būtų apčiuopiamas naujumo elementas bei mokslinio ir (arba) technologinio neapibrėžtumo sprendimas, t.y. kai asmeniui, gerai susipažinusiam su visiems prieinamomis pagrindinėmis žiniomis konkrečioje srityje, problemos sprendimas nėra lengvai matomas“¹⁸. Taip pat tarp MTEP paslaugas identifikuojančių požymių minimi tokie:

- sąsajos su viešosiomis mokslinio tyrimo laboratorijomis;
- mokslo daktarų ar doktorantų dalyvavimas;

¹⁸ Fraskati vadovas: Standartinė praktika, siūloma mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros statistiniams tyrimams. Vilnius, Eugrimas, 2007. P. 40.

- tyrimų duomenų skelbimas moksliniuose žurnaluose, mokslinių konferencijų organizavimas ar dalyvavimas rengiant mokslines apžvalgas.

Ne MTEP plėtra suvokiama kaip pritaikymas, pagerinimas, esamų technologijų derinimas nauju būdu, naujausių technologijų ir IT įrangos įsigijimas, siekiant pagerinti produktus ir patobulinti procesus, licencijų, prekių ženklų ir gamybinės paslapties pirkimas, darbuotojų mokymas, kurio tikslas – gebėjimų efektyviau perimti inovacijas ugdymas, rinkodaros naujovės. Visi šie metodai ugdo darbuotojų kūrybiškumą, inovacinius sugebėjimus, didina įmonės konkurencingumą; šios plėtros rezultatas – nauji gaminiai ir paslaugos, kuriuos vėl savo ruožtu gali perimti kitos įmonės. Ne MTEP inovacijos yra normalus ekonomikos augimo etapas. Įmonės, turinčios savo MTEP padalinius, neatsisako ir ne MTEP besiremiančių inovacijų.

Puikus pavyzdys, kaip organizacinė naujovė gali duoti milžinišką efektą, buvo konvejerio panaudojimas automobilių surinkimui Fordo automobilių gamykloje Mičigane 1913 m.. Nors konvejeriai buvo sukurti ir naudojami jau XIX a., jų paskirtis buvo birių medžiagų (pavyzdžiui, kasyklose) transportavimas. Fordas nesukūrė jokios principinės naujovės, tačiau jo įdiegtas konvejerio panaudojimas buvo svari organizacinė inovacija.

Požiūris, kad inovacijos yra tik taikomųjų tyrimų ir technologinės plėtros metu sukuriami nauji produktai ir paslaugos, kartais iškreipia situacijos traktavimą. Štai Atviro koordinavimo metodo (AKM) mišriosios politikos ekspertų grupės įvertinimo ataskaita (2007.06) teigia, kad „galima tvirtinti, kad Lietuvos privačių bendrovių išlaidos MTEP yra išties labai mažos. Tai visų pirma rodo, jog verslo visuomenė nesugeba įsisavinti naujovių¹⁹“. Akivaizdu, kad ataskaita ignoruoja ne MTEP naujoves, kurių Lietuvoje, kaip ir kitose šios grupės valstybėse, generuojama palyginti daug.

Tyrimai, besiremiantys 4.395 inovacinių įmonių tyrimo visose 27 Europos Sąjungos šalyse duomenimis²⁰, rodo, kad dauguma ne MTEP inovatorių yra mažesnės įmonės (iki 50 darbuotojų), jos aktyvesnės žemųjų technologijų srityje ir daugiausiai veikia šalyse, kurios klasifikuojamos kaip „besivejančios“ šalys, pasižyminčios vidutiniais inovaciniais pajėgumais. Tačiau tokių įmonių yra ir tarp didžiųjų bendrovių, jos sėkmingai veikia ir Vokietijoje bei Skandinavijos šalyse.

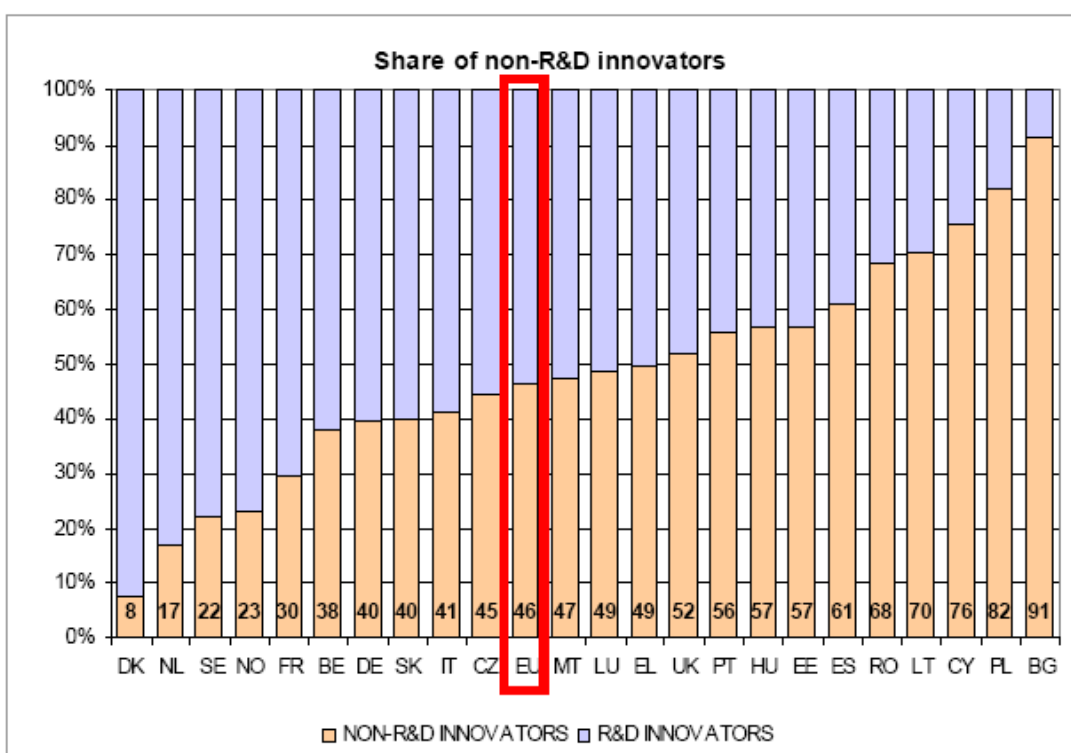
¹⁹ Atviro koordinavimo metodo (AKM) mišriosios politikos ekspertų grupės įvertinimo ataskaita. Šalies ataskaita: Lietuva.2007 m. birželio mėn., p. 3.

²⁰ A. Arundel, C. Bordoy, and M. Kanerva. Neglected innovators: *How do innovative firms that do not perform R&D innovate?* 2008, <http://www.proinno-europe.eu/index.cfm?fuseaction=page.display&topicID=282&parentID=51>.

Vertinant pagal inovacijų pobūdį, ne MTEP inovatoriai linkę ne į produkto, bet į gamybos (proceso) naujoves. Sąnaudos šioms inovacijoms irgi mažesnės; turbūt tai paaiškinama, be viso kito, tuo, kad smulkesnės įmonės mažiau linkusios rizikuoti, nes stambesnės nesėkmės gali sužlugdyti firmą.

Orientavimasis į ne MTEP inovacijas visiškai pagrįstas verslo požiūriu: įmonės, turinčios poreikį tobulinti / kurti naujus produktus ir paslaugas, visų pirma apsižiūri, kokiomis jau turimomis **savo** žiniomis galėtų pasinaudoti, po to tiria galimybes kurti kažką naujo (arba visai atsisakyti sumanymo)²¹. Sprendimo ką nors sukurti priėmimas yra kompleksiškesnis ir sunkesnis už pasirinkimą „pirkti ar nepirkti“.

Naujausia Europos inovacijų švieslentė parodė, kad ne MTEP inovatoriai Europos Sąjungoje sudaro itin svarią visų inovatorių dalį, ypač naujosiose ES šalyse, tarp jų Lietuvoje net 70%.

Schema 1. MTEP ir ne MTEP inovacinių įmonių (apatinė stulpelio dalis) santykis ES valstybėse²². Šaltinis: EIS 2007.

²¹ Vienos Lietuvos inžinerijos įmonės vadovas, prieš šešerius metus kalbėdamasis su šių eilučių autoriumi apie galimybes dalyvauti „Eureka“ projekte, taip ir pradėjo kalbą: „Mūsų firmoje susikaupė ir kampuose mėtosi gausybė pusiau baigtų sprendimų, kuriomis galime pasinaudoti ir imti kurti naujus produktus“.

²² Santrumpų reikšmės: AT – Austrija, AU – Australija, BG – Bulgarija, CY – Kipras, CZ – Čekija, DE – Vokietija, DK –

MTEP ir ne MTEP inovatoriai turi panašumų ir skirtumų. Štai ne MTEP inovatoriams universitetai ir mokslo institutai yra ne toks svarbus žinių šaltinis naujovėms kurti. Įdomus faktas, kad MTEP inovatoriams tiekėjai yra svarbesnis inovacijų šaltinis negu ne MTEP inovatoriams, taigi jie yra ne mažiau priklausomi nuo tiekėjų inovacinio potencialo, negu ne MTEP inovatoriai. MTEP inovatoriai rinkai pateikia dvigubai daugiau naujų produktų ir gerokai dažniau gauna valstybinių institucijų paramą. Ne paslaptis, kad praktikoje Lietuvos įmonės, norėdamos gauti valstybinę paramą inovacinei veiklai, imituoja bendradarbiavimą su mokslo įstaigomis, tokiu būdu tarsi kilstelėdamos veiklos karteles į MTEP inovacijų lygį. Todėl su tam tikru atsargumu galima teigti, kad bent jau Lietuvos sąlygomis įmonės priskyrimas MTEP inovatoriams gali greičiau liudyti norą ir aktyvumą gauti valstybės paramą, o ne faktinį inovacijų pobūdį, juolab, kad išvada apie didesnę MTEP inovatorių polinkį kreiptis valstybinės paramos teikiama ir šiame tyrime (žr. eilutes „įmonių dalis, gaunanti vietinės valdžios paramą“ ir „įmonių dalis, gaunanti centrinės valdžios paramą“).

SKIRTUMAI TARP MTEP IR NE MTEP INOVATORIŲ			
	Ne inovatoriai	MTEP inovatoriai	Santykis
Įmonių dalis, %:			
gaunanti vietinės valdžios paramą	10	13	0,77
gaunanti centrinės valdžios paramą	5	16	0,31
gaunanti EK paramą	3	8	0,38
Įmonių inovacijų šaltinis:			
įmonės vidiniai ištekliai	75	92	0,82
kitos tos pačios grupės įmonės	16	28	0,57
tiekėjai	70	77	0,91
klientai	67	83	0,81
konkurentai	61	72	0,85
universitetai	21	45	0,47
mokslo institutai	15	31	0,48
konferencijos ir pan.	58	76	0,76
parodos, mugės	68	81	0,84
Naujų produktų dalis įmonės apyvartoje:			
įmonei nauji produktai	25	29	0,86
rinkoje nauji produktai	5	10	0,5

Schema 2. Šaltinis: EIS 2007.

Danija, EE – Estija, EL – Graikija, ES – Ispanija, FI – Suomija, FR – Prancūzija, HR – Kroatija, HU – Vengrija, IE – Airija, IT – Italija, LT – Lietuva, LU - Liuksemburgas, LV – Latvija, MT – Malta, NL – Nyderlandai, NO – Norvegija, PT – Portugalija, RO – Rumunija, SE – Švedija, SI – Slovėnija, SK – Slovakija, UK – Jungtinė Karalystė.

Neabejotina, kad diskusijas ir aršius prieštaravimus sukeltų tokia čia apžvelgiamo tyrimo²³ išvada: „Nėra skirtumo tarp MTEP ir ne MTEP inovatorių 2004 ir 2006 metų pajamų pokyčio. Tai leidžia teigti, kad pajamingumo požiūriu nėra apčiuopiamos „baudos“, kurią patirtų įmonės, investuojančios į ne MTEP veiklą, taip pat galima manyti, kad aiški politika remti MTEP veiklą vykdančias įmones nedidina įmonių augimo potencialo“ (p. 4). Galima pasakyti ir paprasčiau: nėra jokio ekonominio efekto teikti pirmenybę MTEP inovatoriams. Žinoma, tokia erzija reikalauja bent dviejų patikslinimų: a) tyrimas apėmė tik trejų metų laikotarpį; b) pateikiami tik apyvartos, o ne pelningumo duomenys.

Pristatomo tyrimo duomenys parodo, kiek darbo laiko skiriama inovacinei veiklai. Tyrimas rodo, kad kuriant iš esmės pagerintą arba visai naują gaminį, sugaištama apie pusę viso darbo laiko.

	Ne MTEP	MTEP įmonės viduje	MTEP pagal sutartis	Iš viso
Iš išorinių šaltinių gautų produktų ir procesų pritaikymas ar modifikavimas	25,9	18,9	24,2	22,9
Naujų arba iš esmės patobulintų produktų ir procesų kūrimas bendradarbiaujant su kitomis įmonėmis, konsultantais, universitetais ir pan.	19,7	18,2	22,4	19,2
Naujų arba iš esmės patobulintų produktų ir procesų kūrimas įmonės viduje	54,4	62,9	53,5	57,9
	100	100	100	100

Schema 3. Moksliniams tyrimų ir technologinei plėtrai skiriamas darbo laikas (procentinė viso darbo laiko dalis). Neįtrauktas pirkimams skirtas laikas. Šaltinis: *Neglected innovators*, p. 25.

2.3.2 „Marketinginis“ patentas

Disponuoti patentais yra prestižas, ypač technologinėms įmonėms. Štai skelbimas: „*Mes maža, bet labai profesionali įmonė. Mes gaminame terapeutinius produktus. Mes turime 4 US patentus ir 2 Europos patentus. Mes taip pat esame vienos pagrindinės medicinos parduotuvių tinklų platintojai Danijoje*“. Užrašas „Patent pending“, „Patented“ arba patento numeris gaminio etiketėje, jo technologinėje instrukcijoje ar ant pačios prekės reiškia maždaug tą patį, kaip ir santrumpa „Dr.“ vizitinėje kortelėje. Juk retai kuris naujas pažįstamas pasidomės daktarinės disertacijos verte, ir lygiai

²³ A. Arundel, C. Bordoy, and M. Kanerva. *Neglected innovators: How do innovative firms that do not perform R&D innovate?* 2008, <http://www.proinno-europe.eu/index.cfm?fuseaction=page.display&topicID=282&parentID=51>

taip pat gana retas klientas ar net verslo partneris be būtino reikalo gilinsis į patentinės būklės smulkmenas.

Kadangi pastangos registruoti ir saugoti intelektinę nuosavybę rodo įmonės brandą ir toliaregiškus planus, tai gali tapti vien tik rinkodaros triuku, galinčiu pakelti įmonės prestižą ir padidinti jos vertę. Jeigu įmonė patentuoja, tai liudija jos ambicijas tam tikroje verslo sferoje, ir šios ambicijos tampa ryškiai matomos tose srityse, kur tėra tik keletas strategiškai svarbių dalyvių. Kalbant apie investicijas į verslą (verslo įsigijimą), investuotojui faktas, kad yra pateikta patentinė paraiška, gali padaryti reikiamą įspūdį. Čia galima sužaisti ir tokį derybinį žaidimą: informacija apie patentinės paraiškos pateikimą leidžia daryti bent jau šiek tiek prielaidas apie investuotų lėšų saugumą ilgam laikotarpiui (kol galioja patentas, būtent ~20 metų). Tikėtina, kad bent jau pradiniam etape galima konkurencija bus sumažinta.

Neišprususiam pirkėjui ar investuotojui intelektinės nuosavybės apsaugos režimas, nereikalaujantis įrodyti naujumo, pavyzdžiui, pareikštinė sistema, egzistuojanti Lietuvoje, marketinginiam patentui gauti ypač tinkama, nes patentavimo ir organizacinės sąnaudos yra nedidelės.

Svarbiausi skyriaus teiginiai:

- **Ne MTEP inovatoriai yra dominuojantis inovacinių įmonių tipas Lietuvoje;**
- **Ne MTEP inovacijas kuriančios įmonės generuoja ne mažesnes pajamas, negu MTEP inovatoriai;**
- **Ne MTEP inovatoriai linkę mažiau naudotis valstybine parama;**
- **Ne MTEP inovatoriai susilaukia mažiau valstybinių institucijų dėmesio;**
- **Ne MTEP įmonių dominavimas Lietuvos inovacinių įmonių rinkoje gali būti viena iš priežasčių, kodėl Lietuvoje taip menkai naudojamosi patentavimo rėmimu, kurį teikia Ūkio ministerija.**

2.4 Valstybė – intelektinės nuosavybės teisių politikos formuotoja

Valstybinės institucijos yra labai svarbus intelektinės nuosavybės rinkos dalyvis, nes jos turi formalius įgaliojimus reguliuoti šią sferą valstybės viduje, aktyviai kuria ir prižiūri INT politiką ir atstovauja šaliai tarptautinėje arenoje. Dideli įgaliojimai – didelė ir atsakomybė, nes tenka balansuoti tarp dviejų jėgų: vidaus poreikių tenkinimo ir išorės spaudimo, be to, kiekviena institucija gali turėti savo supratimą (ar nesupratimą) ne vienu INT apsaugos aspektu. Intelektinės nuosavybės klausimai nepriklausomoje Lietuvoje realiai yra tapę politinės ekonomikos klausimu, ir tuo suvokimu turėtų būti grindžiami tiek VPB, tiek Ūkio ministerijos, tiek kitų institucijų sprendimai.

Lietuvoje stipriausias postūmis IN politikai formuoti kyla iš įsipareigojimų įgyvendinti tarptautinius susitarimus. Tai nutinka net ir tada, kai šalis neturi aiškaus požiūrio, kokie sprendimai šaliai naudingi ar nenaudingi. Valstybinis patentų biuras, kaip vienas iš svarbiausių formuojančių Lietuvos pramoninės nuosavybės strategiją subjektų, nesulaukia lygiaverčio partnerio diskusijai dėl Lietuvos IN politikos, nes Lietuvos verslo organizacijų lobistiniai pajėgumai šiuo klausimu kol kas dar menki.

Vis gilėjantis Europos Sąjungos integravimasis savaime skatina unifikuoti tiek intelektinės nuosavybės apsaugą, tiek ir jos kūrimo procesus. Tai atsispindi ir pastarojo laikotarpio ES dokumentuose, kaip *IP CHARTER*²⁴, kurioje minimas poreikis reguliuoti technologijų perdavimą iš viešųjų mokslo įstaigų pramonei. Todėl ir **Lietuvos IN politikos kūrimas turi atsižvelgti į priimtus aktus ir tendencijas tiek, kiek tai neišvengiama ir/arba naudinga Lietuvai**. Produktyvus valstybinis požiūris į IN apsaugą turėtų būti formuluojamas taip: harmonizuojant nacionalinę teisę su tarptautiniais aktais, joje reikia palikti kuo daugiau manevro laisvės. Mes turėtume į INT apsaugą žiūrėti kaip į mokesčių sistemą: jų sistemą kuriame ir juos renkame atsižvelgdami į mūsų valstybės situaciją ir poreikius. Juk kaip „žiaurios akcijos“ žlugdo verslą, kaip didelis darbo pajamų apmokestinimas didina slepiamų pajamų apimtį, taip ir nelanksti ir nepatogi INT apsaugos sistema neskatina kurti daugiau išradimų. Valstybės institucijos turėtų visų pirma kelti kad ir tokius klausimus: ar INT apsaugos politika suderinta su šalies ūkio sektorių poreikiais? Ar sistema skatins ja naudotis, ar apeiti? Ar ji ne per brangi?

²⁴ Initiative for a charter for the management of intellectual property from public research institutions and universities (IP CHARTER). Council of the European Union, 2007.

Dabartiniame pasaulyje intelektinės nuosavybės apsauga laikoma *sine qua non*, tačiau reikia pastebėti, kad taip buvo ne visuomet. Iš didžiųjų pramoninių valstybių istorijos galime pasimokyti, kad nelegalus kopijavimas buvo vienas svarbiausių augimo variklių. Štai Jungtinės Amerikos Valstijos XIX amžiaus viduryje nebuvo linkusios saugoti užsienio autorių ir išradėjų intelektinės nuosavybės teisių. Priešingai – JAV pelnėsi neatlygintinai panaudodamos autorių teisėmis apsaugotus kūrinius ir patentus. Kongresas nekreipdavo dėmesio į nuolatinius ieškinius, kuriuos keldavo užsienio piliečiai ir nesistengė nutraukti šios piratinės veiklos. Naujosios Anglijos inžinieriai kopijavo Didžiosios Britanijos tekstilės įrangą, užsienio šalių piliečiai iki XX amžiaus septintojo dešimtmečio mokėjo dešimt kartų didesnius patentinius mokesčius negu rezidentai²⁵.

Tačiau XX amžiuje, stiprėjant pačios JAV intelektinės nuosavybės apsaugos sistemai, augant pramonei ir gausėjant išradimų kiekiui, atsirado poreikis saugoti savo šalies IN tarptautiniu mastu ir bendradarbiauti su kitomis valstybėmis. Gan greitai JAV pramonė pati tapo intelektinės nuosavybės vagysčių auka: po Antrojo pasaulinio karo Japonijos „turistai“ pradėjo kopijuoti amerikiečių gamyklas. Plačiai išvystytas pramoninis Tarybų Sąjungos pramoninis špionažas nereikalauja didelių komentarų: pakanka priminti, kad KGB tam buvo skirta ištisa valdyba „T“. O dabar Kinijos pramonė vagia viso pasaulio pramonės išradimus, jau nekalbant apie prekių ženklų falsifikavimą.

Ekonomiškai toks elgesys pateisinamas, nes kopijavimas – vienas iš būdų greičiau pasivyti technologiškai labiau išsivysčiusias šalis. Tik kai šalis pasiekia vidutinį ekonominio išsivystymo lygį ir iš šalies – išradimų importuotojos tampa šalimi – išradimų eksportuotoja., t.y. kai jos pramonei išradinėti jau apsimoka labiau, negu kopijuoti, jai verta įvesti INT apsaugos įstatymus²⁶. Štai Pietų Korėja patentų įstatymą priėmė tik 1961 m., bet ir tai su išimtimis maisto, chemijos ir farmacijos gaminiams, be to, patento galiojimo laikotarpis buvo tik 12 metų²⁷.

²⁵ Šiame fone charakteringai skamba žurnalo *Economist* 1851 m. straipsnio mintys: „Išradėjams patentų įstatymo teikiamos išskirtinės teisės yra draudimas, nukreiptas prieš kitus asmenis, ir išradimų istorija knibžda nuo daugybės menkaverčių patentuotų patobulinimų, pateiktų tam, kad ilgam laikui sustabdytų kitus, daug didesnius, patobulinimus... Išskirtinės teisės užgniaužia daugiau išradimų negu paskatina... Kiekvienas patentas ilgiems metams uždraudžia tam tikros krypties patobulinimus visiems, išskyrus patento savininką; taigi visuomenė negali turėti naudos iš to, kas yra naudinga išskirtinės teisės turėtojui...“

²⁶ Lester C. Thurow. “Needed: A New System of Intellectual Property Rights”. In: Harvard Business School Review, Reprint 97510, 1997. Pedro Roffe, “The Political Economy of Intellectual Property Rights – An Historical Perspective”, 2000.

²⁷ Integrating Intellectual Property Rights and Development Policy, p. 22.

Bet čia irgi reikia atsižvelgti į tam tikras išlygas, visų pirma į tai, kad skirtingos pramonės šakos auga nevienodais tempais, taigi ir ne vienu metu pasiekia tarptautinį lygį (jeigu apskritai pasiekia). Susidaro tokia būseną: dinamiškoms, stiprioms, inovatyvioms įmonėms, atitinkamoms ūkio šakoms ir/ar klasteriams jau yra naudinga, kad šalis laikytųsi tarptautinių pramoninės IN apsaugos susitarimų arba sugriežtintų jau egzistuojantį INT apsaugos režimą, tačiau to visiškai nenori sąlygiškai atsilikusios pramonės šakos, kurių įmonėms jau tektų įsigyti galiojančių patentų licencijas ir taip susilpninti savo konkurencines pozicijas. Tokiu atveju laimi stipresni lobistai - arba įstatymų leidėjus spaudžiantys modernios INT apsaugos propaguotojai, arba senosios sistemos sergėtojai²⁸.

Galimas ir kitas kelias, stumiantis šalį į tarptautinių intelektinės nuosavybės apsaugos sutarčių glėbį - tarptautinis spaudimas. Taip, tarkime nutiko naujosios Europos Sąjungos narėms, kurios nori nenori turėjo adaptuoti Europos Sąjungoje galiojančias teisės normas, nes įstojimo į turtingųjų šalių klubą sąlyga buvo priimti visą teisės normų paketą *in corpore*. Pakanka peržvelgti ataskaitas dėl valstybių kandidačių pažangos rengiantis narystei, ir pamatysime, kaip akcentuojamas kiekvienos kandidatės atsilikimas ar pažanga *Acquis Communautaire* perkėlimo į nacionalinę teisę intelektinės nuosavybės apsaugos srityje. Tokiu būdu Lietuvai nebuvo jokio pasirinkimo, tik priimti mūsų šaliai pereinamuoju periodu turbūt ekonomiškai nenaudingus įstatymus²⁹. Samprotavimai apie tai, kad išsivysčiusios šalys verčiau taikytų mažiau išsivysčiusioms šalims švelnesnį INT apsaugos režimą, leisdamos joms pasinaudoti savo technologiniais pasiekimais ir tokiu būdu paspartinti jų raidą, turbūt patenka į tą patį svarstymų ratą, kaip siūlymai didžiosioms farmacinėms kompanijoms suteikti nemokamas licencijas Afrikos šalims, kad šios gamintųsi vaistus nuo masiškas mirtis sukeliančių ligų (pvz., AIDS). Pakanka žinoti, kad Vidurio ir Rytų Europos šalys priėmė iššūkį eiti šiuo keliu, kuris, kaip rodo pasaulinė praktika, neturi atgalinės krypties ir tikėtis, kad su šiomis problemomis susidorosime ne blogiau negu Afrikos šalys, kurias Pasaulio prekybos organizacija priverstė/verčia laikytis Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos reikalavimų, nepriklausomai nuo šalies išsivystymo lygio³⁰.

²⁸ Išėitis tokiu atveju yra ne vieninga, bet sektorinė INT apsaugos sistema, kai griežtesnė INT apsauga vienoms pramonės sritims taikoma, o kitoms – proteguojamamos – netaikoma.

²⁹ Politinis spaudimas laikytis INT apsaugos įstatymų nėra naujas. Šveicarija dar 1888 m. priėmė patentų įstatymą ne dėl to, kad jis jai buvo naudingas, o dėl Vokietijos spaudimo (B. Zorina Khan. *An Economic History of Patent Institutions*. In: EH.Net. <http://eh.net/encyclopedia/article/khan.patents>).

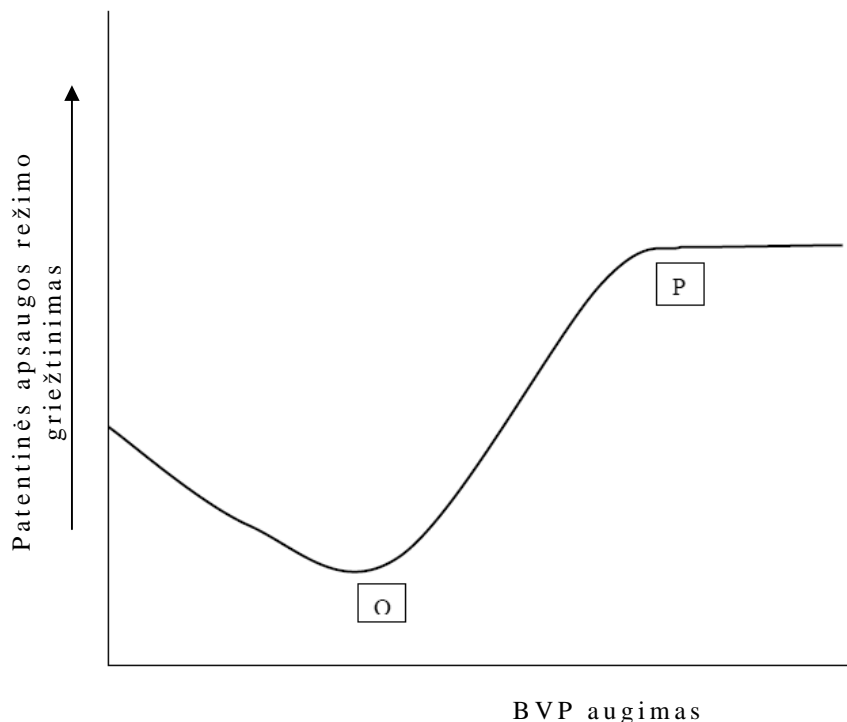
³⁰ James Akampumuza and Robert Kirunda. *Transforming Society: Current Status & Trends in the Protection of Intellectual Property Rights in Developing Commonwealth Countries, Reflections and Perspectives*. In: *The African Journal of Business and Law*, Vol. 1 No. 1 November 2007.

Ekonomiškai silpnesnių šalių, importuojančių technologijas, gyventojai, anot R. Gersterio, „moka savotišką mokestį, kurį gauna Šiaurės [=išsivysčiusių šalių] pramonė <...> mažiau išsivysčiusios šalys suinteresuotos nevaržomai ir pačiomis palankiausiomis sąlygomis naudotis technologijomis. Nenuostabu, kad ekonomikos augimo istorija parodo, jog patentinė išradimų apsauga nėra vienai šaliai nesuteikė apčiuopiamos naudos <...> gerai žinoma, kad modernios patentinės sistemos nebuvimas, t.y. nevaržomas užsienio išradimų kopijavimas leido Japonijai, Korėjai ir Taivanui ekonomiškai suklestėti“³¹. Tos pačios nuomonės laikosi ir daugiau autorių, rašančių INT apsaugos tema, pavyzdžiui, D. E. Bambauer teigia, kad „kylant šalies išsivystymo lygiui, didėja jos susidomėjimas stipria IN apsauga. Besivystanti šalis dažnai vertina IN kaip vienos krypties informaciją, ateinančią iš išsivysčiusių valstybių. Tai skatina silpną IN apsaugą, sudarančią galimybes pasinaudoti užsienio išradimais ir inovacijomis. Bet kai ilginiui šalies ekonomika auga, IN apsauga tampa naudinga, nes saugo čia sukurtus gaminius nuo intelektinės nuosavybės teisių pažeidimo“³². K. Shadlen ir kiti autoriai teigia, kad tose šalyse, kuriose inovacijų lygis yra žemas (šalyse – inovacijų importuotojose), labiau skatinama naujų žinių sklaida ir panaudojimas, o šalyse – inovatorėse naudingiau skatinti naujų žinių kūrimą. Taip pat ne vienoje studijoje teigiama, kad net ir turtingesnėse šalyse pernelyg griežta IN apsauga slopina inovacijų kūrimą³³. Grafinę šio santykio išraišką akivaizdžiai parodo Schema 4.

³¹ Naana E. K. Amonoo. *Inside Views: Should The Developing World Copy To 'Catch Up' With Developed Countries?* In: Intellectual Property Watch, <http://www.ip-watch.org/weblog/index.php?p=406>.

³² Bambauer, Derek E: *Why Intellectual Property Rights Matter to less-developed Countries*. In: *Information Technologies and International Development Forum*, Volume 1, Number 3–4, Spring–Summer 2004, p. 67.

³³ Jaffe, Adam B., and Lerner, Josh. *Innovation and its Discontents*. Princeton University Press, 2004. - Heller, Michael A, and Rebecca S. Eisenberg. *Can Patents Deter Innovation? The Anticommons in Biomedical Research*. In: *Science*, 1998, Vol. 280: 698-701. - David, Paul A. 1993. *Intellectual Property Institutions and the Panda's Thumb: Patents, Copyrights, and Trade Secrets in Economic Theory and History*. In Mitchel B. Wallerstein, Mary Ellen Moguee, and Roberta Schoen, eds., *Global Dimensions of Intellectual Property Rights in Science and Technology*. Washington, D.C.: National Academy Press. - Merges, Robert P., and Richard R. Nelson. *On the Complex Economics of Patent Scope*. In: *Columbia Law Review* 90: 839-916.

Schema 4. Kai pramonė auga ir plečiasi jos sugebėjimas pasinaudoti naujausiomis žiniomis, šalies patentinės apsaugos režimas švelninamas, taip didinant įmonių galimybes pasinaudoti tomis žiniomis (judama link taško „O“); vėliau, išugdžius daugiau inovacinių sugebėjimų, įstatyminė bazė labiau skatina naujų žinių kūrimą (judam prie taško „P“)³⁴

Kyla natūralus klausimas: kaip nustatyti tą optimalų ekonominio išsivystymo tašką, nuo kurio verta stiprinti INT apsaugą. Nors tokių tyrimų metodai ir rezultatai diskutuojami, įdomus yra amerikiečio K. Maskus pastebėjimas, kad neturtingose valstybėse, kuriose BVP *per capita* sudaro ~2000 USD, patentinė apsauga yra silpna, ir tokia išlieka, kol išauga iki 8000 USD (1985 m. kainomis), o tada įstatymai ima griežtėti³⁵. Šis ryšys, pripažįsta tyrinėtojas, nebūtinai priežastinis, tačiau liudija, kad neturtingų valstybių vyriausybėms INT apsauga toli gražu nėra aukštas politikos prioritetas.

Intelektinės nuosavybės naudingumo suvokimo opozicija tarptautiniu mastu yra akivaizdi: išsivysčiusios, technologiškai stiprios valstybės mano, kad intelektinės nuosavybės apsauga yra gėris, kad tai skatina ūkio augimą, kad stipri IN apsauga yra vienas iš progreso variklių. Bet technologiškai menkiau išsivysčiusios šalys laikosi diametraliai priešingos nuomonės: griežta INT apsauga stabdo šių

³⁴ K. Shadlen. *Policy Space for Development in the WTO and Beyond: The Case of Intellectual Property Rights*. In: *Global Development and Environment Institute Working Paper No. 05-06*, November 2005, P. 8.

³⁵ Maskus, K. *Intellectual Property Rights in the Global Economy*. Institute for International Economics, Washington DC, pp.73-79.

šalių pramonės augimą ir technologinę plėtrą, skriaudžia jų gyventojus ir teikia naudą tik turtingosioms šalims, taigi INT apsauga yra blogis, o blogio turėtų būti kuo mažiau. Problema čia yra netgi gilesnė, mat teisėtai ir pripažįstamai autoriaus, išradėjo, kūrėjo gaunamą naudą apmoka vartotojas. Įtampa atsiranda tada, kai kūrėjas yra turtingas, o vartotojas – skurdus, kai šiam skurdžiam vartotojui labai reikia turtingojo kūrėjo sukurto gaminio, pavyzdžiui, efektyvių vaistų nuo mirtinos ligos. Tada intelektinės nuosavybės apsaugos teisė labai priartėja prie visuotinių žmogaus teisių, kurių prioritetas turėtų būti didesnis negu pelno gavimo primatas.

Reikia pastebėti, kad Lietuvos, kaip ir kitų naujųjų ES šalių padėtis, nuo Afrikos ir kitų regionų besivystančių šalių³⁶ skiriasi mažiausiai vienu aspektu: mainais už griežtesnį IN apsaugos režimą mums kol kas mokama įvairia parama, visų pirma Struktūrinių fondų finansavimu, skirtu inovaciniams produktams ir inovacinei infrastruktūrai kurti. Todėl mūsų tikslas turėtų būti išnaudoti šią palankią situaciją ir nukreipti pastangas ne į INT apsaugos stiprinimą, o į inovacijų kūrimo skatinimą. Gaudama didelę paramą, Lietuva yra skatinama „nupjauti“ anksčiau pateikto grafiko įdubą.

Stipriūs IN apsaugos šalininkai teigia, kad tvirta INT skatina tiesiogines užsienio investicijas (TUI), kurios savo ruožtu skatina naujų žinių ir technologijų perdavimą ir didina šalies pajamas. Deja, šis ryšys nėra neginčytinas, nes TUI augimas yra įvairių faktorių rezultatas. Štai Kinijos ekonominio augimo studijos ir palyginimas su kitomis besivystančiomis valstybėmis parodė, kad tarp TUI ir IN apsaugos tėra labai menka koreliacija³⁷.

³⁶ Besivystančių ir technologiškai silpnų valstybių sąvokos nėra identiškos, pavyzdžiui, Indija ir Kinija yra technologiškai stiprios valstybės.

³⁷ Daniel, Gervais J: “Panel III: Information Technology and International Trade: Intellectual Property, Trade & Development: The State Of Play” 74 *Fordham Law Review*.

3. Pramoninės nuosavybės apsaugos teisinis reglamentavimas

Pramoninės nuosavybės apsauga grindžiama teritoriniu principu, o tai lemia pramoninės nuosavybės apsaugai taikomą reglamentavimą. Priklausomai nuo teisės aktų galios, galima skirti tokius pramoninės nuosavybės apsaugą reglamentuojančius teisės aktus :

- Tarptautinius teisės aktus;
- Viršnacionalinius teisės aktus;
- Nacionalinius teisės aktus.

3.1 Tarptautiniai teisės aktai

Pramoninės nuosavybės apsaugą tarptautiniu lygiu reglamentuoja tarptautinės sutartys. Svarbiausios šiuo metu galiojančios sutartys yra šios:

3.1.1 Patentų teisės sutartis (*Patent Law Treaty*)

Šią sutartį 2000 birželio 1 dieną priėmė Diplomatinė konferencija Ženevoje. Jos tikslas yra suvienodinti ir supaprastinti formalias procedūrinės patentų teisės taisykles sutarties valstybėse narėse bei palengvinti nacionalinių arba regioninių patentinių paraiškų padavimo ir patentų išdavimo procedūras. Svarbiausias Patentų teisės sutarties (PTS) suteikiamas privalumas yra susijęs su nacionalinės teisės nustatytų procedūrinių reikalavimų suvienodinimu, tokiu būdu minimizuojant atvejus, kada dėl procedūrinių reikalavimų nesilaikymo prarandamos su patentine paraiška ar patentu susijusios teisės, ir, atitinkamai, su patentavimo išlaidų sumažinimu. Pažymėtina, kad PTS buvo kuriama atsižvelgiant į Patentinės kooperacijos sutarties (Žin., 1996, Nr. 75-1797), reglamentuojančios tarptautinės patentinės paraiškos padavimo ir nagrinėjimo procedūrinius klausimus, nustatytas tarptautinių paraiškų padavimo ir nagrinėjimo taisykles.

PTS taikoma nacionalinėms ir regioninėms patentinėms paraiškoms, atitinkamoms papildomų patentų paraiškoms bei atskirtosioms patento bei papildomų patentų paraiškoms, taip pat tarptautinėms patento ir papildomų patentų paraiškoms pagal Patentinės kooperacijos sutartį, perėjusioms į nacionalinį lygį. PTS taip pat taikoma visiems patentams ir papildomiems patentams, kurie buvo išduoti susitariančiosios valstybės patentų tarnybos. PTS nustato maksimalius procedūrinius reikalavimus,

todėl valstybės narės negali nustatyti papildomų procedūrinių reikalavimų, kurie jau yra reglamentuojami PTS.

Viena svarbiausių PTS reglamentuojamų naujovių yra patentinės paraiškos padavimo datos suteikimo sąlygų palengvinimas, siekiant, kad formalių reikalavimų nesilaikymas nebūtų priežastis paraiškos padavimo datos nesuteikimui. PTS nustato tris reikalavimus (5 straipsnis), pagal kuriuos patentinei paraiškai padavimo data turėtų būti suteikiama, kai patentų tarnyba gauna aiškų arba numanomą nurodymą, kad pateiktus dokumentus reikia laikyti paraiška, informaciją, kuri leidžia nustatyti pareiškėjo tapatybę arba leidžia tarnybai su juo susisiekti, taip pat dalį, kuri yra išradimo aprašymas. Be to, nustatydamą paraiškos padavimo datą, susitariančioji šalis gali reikalauti informacijos, padedančios nustatyti pareiškėjo tapatybę ir informacijos, padėsiančios tarnybai susisiekti su pareiškėju, arba gali priimti įrodymus, padedančius nustatyti pareiškėjo tapatybę arba padėsiančius tarnybai susisiekti su pareiškėju, taip pat pripažinti brėžinį kaip išradimo aprašymą. Lyginant šį reglamentavimą su dabar Lietuvoje galiojančiu Patentų įstatymu, būtų atsisakoma kai kurių paraiškos padavimo datos suteikimui šiuo metu galiojančių reikalavimų, (reikalavimo pateikti aiškiai identifikuojamą prašymą išduoti patentą, pateikti išradimo apibrėžtį, išradimo brėžinius).

PTS nustato standartizuotus patentinės paraiškos reikalavimus (6 straipsnis) ir pavyzdines tarptautines formas (8 str.). PTS supaprastina procedūras nacionalinėse patentų tarnybose:

- apriojamas įrodymų pateikimo reikalavimas (6 straipsnio 6 dalis, 8 straipsnio 4 dalies b, c punktai);
- apriojamas reikalavimas pateikti ankstesnės paraiškos kopiją ir vertimą (6 straipsnio 5 dalis);
- supaprastinamos komunikacijos su patentų tarnyba priemonės (PTS taisyklių 7 taisyklės 2 dalies b punktas).

PTS nustato taisykles, skirtas apsaugoti nuo atsitiktinio teisių praradimo, jei nėra laikomasi formaliųjų reikalavimų:

- suteikiama galimybė pratęsti terminus, jei prašymas dėl pratęsimo pateikiamas prieš pasibaigiant terminui (11 straipsnio 1 dalies i punktas) arba pasibaigus terminui (11 straipsnio 1 dalies ii punktas), taip pat nagrinėjimo tęsimas (11 straipsnio 2 dalis) ir teisių atstatymas praleidus terminą (12 straipsnis). Pažymėtina, kad šiuo metu Patentų įstatymas terminų pratęsimo procedūros nereglamentuoja;

- suteikiama galimybė taisyti ar papildyti prašymą suteikti patentinei paraiškai prioritetą (13 straipsnio 1 dalis), atstatyti praleistą prioriteto teisės terminą (13 straipsnio 2 dalis). Pažymėtina, kad šiuo metu Patentų įstatymas prašymo suteikti prioritetą taisymo, papildymo, prioriteto teisės termino atstatymo nereglamentuoja;

PTS nustato, kad pateikti patentines paraiškas galima ir elektroniniu būdu (8 straipsnis).

Patentų teisės sutarties nuostatas įgyvendina Patentų sutarties nuostatų taisyklės, kurios yra neatskiriama Patentų teisės sutarties dalis ir reglamentuoja formalius, administracinius reikalavimus bei procedūras.

3.1.2 TRIPS sutartis

Pagal TRIPS (*Trade-related Aspects of Intellectual Property Rights*, įsigaliojo 1995 m.) sutartį valstybės narės turi pareigą užtikrinti tam tikrą reglamentavimą, susijusį su reikalavimais pagrindinėms intelektinės nuosavybės rūšims. Pasaulinės prekybos organizacijos TRIPS sutartis yra bandymas sumažinti teisinės spragas intelektinės nuosavybės apsaugoje ir sureguliuoti jas tarptautinėmis taisyklėmis. Ji įtvirtina minimalius apsaugos reikalavimus, kuriuos turi priimti valstybės narės ir suderina ilgalaikius privalumus bei galimas trumpo periodo išlaidas visuomenei. Ilguoju periodu visuomenė gautų naudos iš kūrybos ir išradimų, kuriuos skatina intelektinės nuosavybės apsauga (atsižvelgiant ir į tai, jog po tam tikro laikotarpio intelektinės nuosavybės objektai gali būti laisvai naudojami). Valstybėms suteikiama teisė daryti tam tikras išimtis, kurios yra skirtos trumpalaikių išlaidų mažinimui (pvz., sprendžiant sveikatos problemas). TRIPS nustato esminius principus, kurie turi būti taikomi intelektinės nuosavybės teisėms, taip pat nustato teises, kuriomis naudojasi minėtų teisių savininkai ir jų gynybos būdus.

TRIPS principai

GATT ir GATS davė pradžią intelektinės nuosavybės principams, kuriuos reguliuoja TRIPS sutartis. Šie dokumentai įtvirtina nediskriminavimo principą (piliečių ir užsieniečių lygus traktavimas bei vienodas elgesys su visais PPO narių piliečiais). TRIPS įtvirtina papildomą principą, kad intelektinės nuosavybės apsauga turi prisidėti prie techninės pažangos ir technologijų perdavimo. Įgyvendinus toki tikslą, ekonominės ir socialinės naudos turėtų ir gamintojai, ir vartotojai.

TRIPS tikslas yra užtikrinti pakankamus apsaugos **Intelektinės nuosavybės apsaugos** standartus, kurie būtų vienodi visose valstybėse narėse. Dar prieš PPO šį klausimą reglamentavo Paryžiaus ir Berno konvencijos, tačiau jos neapėmė visų klausimų, ir apsaugos lygis buvo nepakankamas.

TRIPS apibrėžia, kokiems prekių ženkams turi būti suteikiama teisinė apsauga, ir kokiomis minimaliomis teisėmis naudojasi prekės ženklo savininkas. Sutartis pažymi, jog paslaugų ženkams turi būti suteikiama tokia pati teisinė apsauga kaip ir prekių ženkams. Tie ženklai, kurie yra tapę gerai žinomais, naudojasi papildoma apsauga.

Geografinės nuorodos sutartis pripažįsta svarbia teise, nes geografinės nuorodos ne tik parodo, kur produktas buvo pagamintas, bet ir nurodo specialius produkto požymius, kurie yra nulemti produkto kilmės.

Pramoninis dizainas ir puslaidininkių topografijos – jiems nustatomas minimalus 10 metų apsaugos terminas. Patentui nustatomas minimalus 20 metų apsaugos terminas, kuris gali būti suteikiamas tiek produktams, tiek paslaugoms. Tačiau pripažįstama, kad kai kuriuos objektus (pvz., augalų veisles) turi saugoti savarankiškos apsaugos sistemos.

TRIPS nustato minimalias patento savininko teises. Numatyta ir galimybė tam tikrais atvejais valstybei nustatyti priverstinę licenciją. Nepaisant to, jog ši licencija yra suteikiama be savininko valios, jam turi būti teisingai atlyginta. TRIPS sutartis nustato ir tam tikrų išimčių, kurios suteikia lengvatų mažiau išsivysčiusioms šalims sveikatos apsaugos srityje. Minėtos šalys gali suderinti nacionalinius teisės aktus pagal TRIPS iki 2016 metų.

Komercinės paslaptys ir kitų rūšių neatskleistina informacija, kuri turi komercinę vertę, turi būti saugoma nuo neleistinų atskleidimo ir kitokio pobūdžio veiksmų, kurie prieštarauja sąžiningai komercinei praktikai. Valstybei pateikiama bandymų informacija, kuri yra reikalinga vaistų ar žemės ūkio chemikalų pateikimui į rinką, taip pat turi būti saugoma nuo neteisėto komercinio panaudojimo.

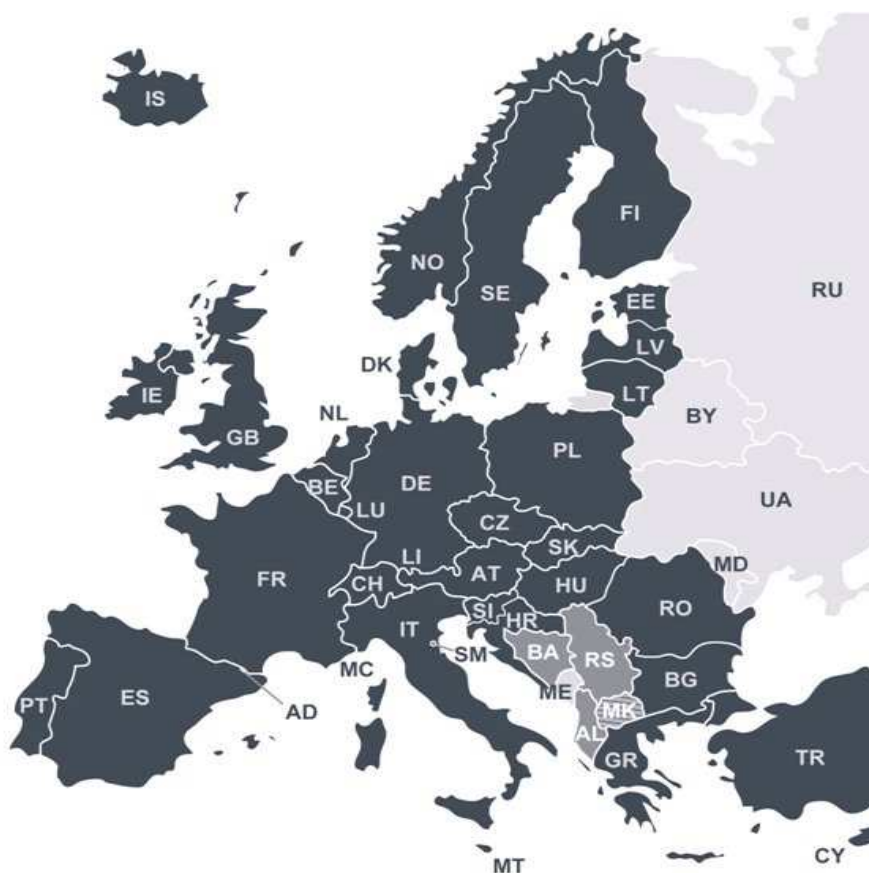
3.1.3 Budapešto sutartis dėl tarptautinio mikroorganizmų deponavimo (1980)

Ši sutartis nustato mikroorganizmų deponavimo taisykles. Iki priimant šią sutartį patentuojamus mikroorganizmus reikėdavo deponuoti atskirai kiekvienoje valstybėje. Lietuva yra šios konvencijos narė nuo 1998 m. gegužės 9 d. Konvencija nustato, jog tarptautinio deponavimo organizacijomis gali būti valstybinės ir regioninės organizacijos, pateikusios liudijimus, kad vykdys tokius sutarties reikalavimus: turės sąlygas deponuoti mikroorganizmus, galės patikrinti jų gyvybingumą ir saugoti 30

metų, laikyti deponuotus mikroorganizmus paslapyje ir išduoti liudijimą depozitoriui bei patentinei žinybai. Tarptautinė deponavimo organizacija neturi teisės niekam suteikti informacijos apie deponuotą mikroorganizmą, išskyrus sutarties valstybių patentines žinybas, kurioms jų prašymu išduodami deponuoto mikroorganizmo pavyzdžiai.

3.1.4 Europos patentų konvencija (1973) ir jos 2000 metų redakcija (EPK 2000)

Pagal Europos patentų konvenciją išduodamas Europos patentas. Europos patentas gali būti išduotas 34 Europos patentų konvenciją pasirašiusiose šalyse (Austrija, Belgija, Bulgarija, Šveicarija, Kipras, Čekija, Vokietija, Danija, Estija, Ispanija, Suomija, Prancūzija, Jungtinė Karalystė, Graikija, Kroatija, Vengrija, Airija, Islandija, Italija, Lichtenšteinas, Lietuva, Liuksemburgas, Latvija, Monakas, Malta, Olandija, Norvegija, Lenkija, Portugalija, Rumunija, Švedija, Slovėnija, Slovakija, Turkija (2008 sausio duomenimis, žr. pateiktą žemėlapi) ir pareiškėjo reikalavimu gali būti išplėstas į Albaniją, Bosniją ir Hercegoviną, Buvusiąją Jugoslavijos Respubliką Makedoniją ir Serbiją.

Pav. Europos patentų konvencijos narės

Konvencija numato vieningą teisinę sistemą ir unifikuotą patentų išdavimo ir teisminių ginčų sprendimo sistemą visose susitariančiose valstybėse. Konvencija nenumato žymių materialinės teisės pakeitimų, tačiau ji pakeičia ar patikslina anksčiau galiojusias procedūrines normas. Konvencijos priėmimas leido sumažinti išlaidas paraiškos padavimo etape. Bene svarbiausias pasikeitimas materialinės teisės prasme susijęs su jau žinomos medicininės medžiagos ar mišinio naudojimu kitam tikslui nei jis yra sukurtas. Supaprastintas ir paraiškos padavimas, nes įtvirtinta galimybė paraišką paduoti bet kokia kalba ir tik vėliau pateikti jos vertimą. Konvencijos reglamentavimo dalyką papildė ir papildomos EPK taisyklės.

Europos patentų sistema 2007 m. gruodžio 13 d. atvertė naują savo gyvavimo puslapį, kai įsigaliojo Europos patentų konvencijos nauja redakcija, pagal kurią išduodami Europos patentai. Nors peržiūrėta Europos patentų konvencija (EPK) turi nedaug pasikeitimų materialinės teisės požiūriu, joje yra nemažai procedūrinės praktikos pakeitimų ir patikslinimų, lyginant su ankstesne jos redakcija, EPK 1973, kuri reguliavo patentinę praktiką iki 2007 m. gruodžio 13 d. Tuo pačiu, EPK 2000 išlieka svarbiausi reikalavimai ir laiko patikrinta struktūra.

EPK priėmimą paskatino:

- Naujos technologijos (nauji patentavimo objektai, naujos sisteminės paieškos galimybės);
- Tarptautinės teisės raida (perkeltos kai kurios nuostatos iš nacionalinės ir Bendrijos teisės, TRIPS, Patentų teisės sutarties);
- Vartotojo poreikiai (išlaidos, procedūrų aiškumas ir veiksmingumas);
- Patentų biuro poreikiai (darbo krūvis, kokybė, standartų harmonizavimas).

Pakeitimai peržiūrėtoje EPK redakcijoje ypač atspindi išradėjų, tyrėjų ir įmonių poreikius lengviau pasinaudoti patentų sistema ir turėti naudos iš didesnio procedūrų lankstumo. Siekiant modernizuoti šias procedūras, Konvencijoje buvo modifikuota virš 100 straipsnių ir taisyklių. Naujoji EPK gali būti žymiai lengviau pritaikyta prie būsimos Bendrijos teisės ir naujosios tarptautinės patentų teisės nei senoji EPK, kadangi įstatymų leidžiamoji procedūra žymiai geriau pritaikyta pakeitimams, tarnaujantiems tam tikslui.

EPK 2000 pasikeitimai materialinės teisės požiūriu nedideli. Juridinės technikos sumetimais pertvarkyti kai kurie straipsniai, nekeičiant jų turinio. Bene svarbiausias pasikeitimas susijęs su jau

žinomos medicininės medžiagos ar mišinio naudojimu kitam tikslui. Riboto naudojimo produkto paraiška pakeičia iki tol taikytą šveicarišką antrinio vartojimo produkto paraišką. Šios paraiškos forma bus: X produkto naudojimas Y būklės atveju. Toks pakeitimas sutvirtins ir padarys aiškia išradimo apsaugą.

Daugelis naujų EPK patobulinimų ir patikslinimų atspindi patentų sistemos vartotojų, išradėjų ir mokslininkų poreikius. Konvencija nustato, kad patentinės paraiškos gali būti paduodamos bet kuria kalba. Tai leidžia išvengti brangiai kainuojančių vertimų paraiškos padavimo etape. Tuomet vertimą į vieną iš trijų darbinių EPK kalbų (anglų, prancūzų arba vokiečių) galima atlikti vėliau. Be to, dabar paduodant paraišką visos EPK valstybės narės nurodomos automatiškai.

Žymiai paprasčiau gauti - užfiksuoti oficialią Europos patentinės paraiškos padavimo datą. Pavyzdžiui, pirminio padavimo metu nebūtina pateikti visus paraiškos dokumentus. Juos galima paduoti vėliau per nurodytą laiką. Kaip lanksti ir tiesioginė reakcija į pažeidimo bylų iškėlimą ar kitus teisinius ginčus, patentų savininkams numatyta galimybė patiems prašyti daryti pakeitimus patente ir palikti jį galioti apribojus jo teisių apimtį. Jeigu pareiškėjai praleidžia nustatytus terminus, jie gali atnaujinti paraiškos nagrinėjimą paprasčiausiai tik sumokėję nustatytą mokestį, tuo tarpu anksčiau reikėjo praeiti nemažai laiko užimančią teisių atstatymo procedūrą.

Dabar patentų savininkai gali prašyti Išplėstinės apeliacijų komisijos peržiūrėti priimtus apeliacijų komisijų sprendimus. Tačiau tokia galimybė atsiranda tik procedūrinių pažeidimų atveju.

Taip pat bus galima prašyti prioriteto remiantis paraiška paduota valstybėje, kuri yra Pasaulinės prekybos organizacijos narė. Nereikės pateikti prioriteta pagrįdžiančių dokumentų vertimo, jei prioriteto paraiškos galiojimas yra tinkamas.

Dar viena naujovė yra EPK 153 straipsnio nustatyta taisyklė, jog EPO procese galima neatskleisti informacijos, kurią atstovas sužino iš kliento ar kito asmens. Minėtos taisyklės nepaisoma, jei atstovaujamas atsisako tokios teisės.

2008 metais už kiekvieną pasirenkamą šalį teks mokėti 85 eurų vietoj 80. Tačiau nuo 2009 m. balandžio 1 d. bus įvestas 500 eurų mokestis, kuris liks nekintantis, nepriklausomai nuo nurodytų šalių skaičiaus. Europos patentui gauti paraiškos padavimo mokestis lieka nepakitęs - 170 eurų, o užpildant paraišką internetu - 70 eurų. Iki šiol papildomai apmokestinamos tik daugiau nei 10 punktų turinčios

paraiškos. Nuo šių metų balandžio 1 d. papildomi mokesčiai bus taikomi tik punktams, einantiems virš 15, tačiau mokestis už kiekvieną iš jų siekia iki 200 eurų.

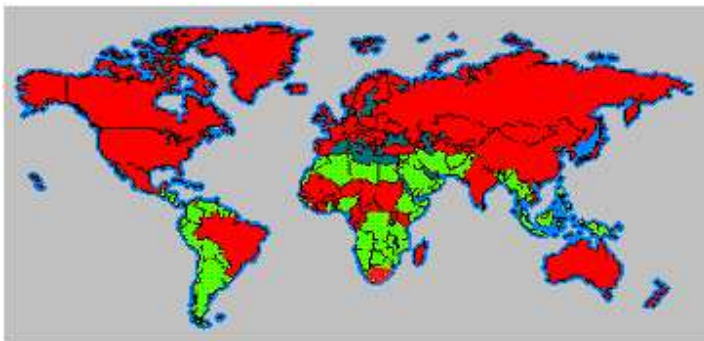
3.1.5 Susitarimas dėl Europos patentų išdavimo konvencijos (EPK) 65 straipsnio taikymo - Londono susitarimas

Prie šio susitarimo gali prisijungti Europos patentų organizacijos narės. Susitarimas sumažina vertimo išlaidas ir nustato, jog susitariančioji šalis gali atsisakyti reikalavimo pateikti tam tikras patento paraiškos dalis nacionaline kalba ir pasirinkti, kad jos būtų pateiktos viena iš EPO oficialių kalbų. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2008 m. vasario 26 d. posėdyje pritarė Europos patento išdavimo konvencijos 65 straipsnio taikymo (dar vadinamam Londono protokolu) ratifikavimui. 2008 m. spalio 28 d. Seimas priėmė Susitarimo dėl Europos patentų išdavimo konvencijos (Europos patentų konvencijos) 65 straipsnio taikymo, dar vadinamo Londono susitarimu, arba Londono protokolu, ratifikavimo įstatymą. Londono protokole siūloma visus patentus versti tik į 3 kalbas – anglų, vokiečių, prancūzų. Tačiau yra numatyta teisė šalims narėms nustatyti, kad tik patentų apibrėžtys būtų verčiamos į jų nacionalines kalbas. Pagrindinės kliūtys, neleidžiančios Europai pasiekti pigesnio Europos patento ar dar efektyvesnio Bendrijos patento, galiojančio automatiškai visoje ES, yra nacionalinės kalbos ir vieninga patentų ginčų sistema. Londono protokolas yra didelis politinis pasiekimas einant Bendrijos patento link (tai vienas pagrindinių Lisabonos strategijos tikslų).

3.1.6 Patentinės kooperacijos sutartis (1970)

Patentinės kooperacijos sutartis (1970), suteikianti galimybę pareiškėjui pateikti vieną paraišką, kuri kiekvienoje Patentinės kooperacijos sutarties šalyje galios kaip nacionalinė tos šalies paraiška. Šiuo metu yra 139 Patentinės kooperacijos sutartį pasirašiusios šalys (žr. grafinę narių dinaminę kaitą ir pateiktą žemėlapi). Kiekvienoje valstybėje procedūriniai ir patentabilumo reikalavimai kaip ir mokesčiai už patento registraciją gali skirtis.

Metai	PCT pasirašiusių valstybių kaičius
1978	20
1980	30
1990	45
2000	108
2008	139

Pav. Patentinės kooperacijos sutarties narės

Tokia paraiška gali būti paduota kiekvieno valstybės narės piliečio ar nuolatinio gyventojų. Paraiška gali būti paduodama tiek nacionaliniam biurui, tiek tarptautiniam PINO biurui Ženevoje. Patentinės kooperacijos sutartis detaliai reguliuoja formalius reikalavimus, keliamus paraiškai. Nustatoma, jog tarptautinė paraiška turi tokį patį statusą kaip ir nacionalinė patento paraiška, pateikta nacionaliniam biurui. Nuo 2009 sausio 1 dienos įsigalios Patentų kooperacijos sutarties pakeitimai dėl naujų kalbų, kuriomis galima paduoti paraišką, papildomos tarptautinės paraiškos, galimo mokesčių sumažinimo besivystančioms šalims.

3.1.7 1999 07 02 Hagos susitarimo dėl pramoninio dizaino tarptautinės registracijos Ženevos aktas

2008 06 26 Lietuvos Respublika ratifikavo Hagos susitarimo dėl pramoninio dizaino tarptautinės registracijos Ženevos aktą, kuris yra vienas iš Hagos sistemos pagrindinių dokumentų. Šis aktas Lietuvos respublikoje įsigaliojo 2008 09 26. Tarptautinės dizaino registracijos sistema buvo sukurta iškilus supaprastinimo ir ekonomiškumo būtinybei. Iš tikrųjų ji leidžia dizaino savininkams, įsikūrusiems Susitariančiojoje šalyje, įgyti dizaino apsaugą mažiausiomis sąnaudomis ir atliekant kiek įmanoma mažiau formalumų.

Tarptautinę paraišką galima užpildyti viena kalba (anglų arba prancūzų), sumokant mokesčius tik vieną kartą. Pareiškėjas turi paminėti susitariančiąsias šalis, kuriose siekia įgyti apsaugą. Tarptautinė paraiška paprastai siunčiama tiesiogiai Tarptautiniam biurui. Gavęs tarptautinę paraišką, Tarptautinis biuras patikrina, ar ji atitinka nustatytus formalius reikalavimus ir tada paskelbia paraišką, tiksliau – registraciją – Tarptautiniame dizaino biuletenyje (Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos interneto tinklapyje). Po paskelbimo kiekviena nacionalinė Tarnyba turi nustatyti tarptautines

registracijas, kuriose jos buvo nurodytos, siekiant tęsti išsamų nagrinėjimą, jei to reikalauja jų teisės aktai.

Kai tarptautinė paraiška jau priimta, ji vienodai galioja kiekvienoje nurodytoje šalyje, lyg dizainas būtų deponuotas tiesiogiai toje šalyje. Todėl tarptautinė registracija apsaugos mastu ir vykdymo atžvilgiu yra lygiavertė nacionalinei teisei. Tuo pat metu tarptautinė registracija palengvina apsaugos išlaikymą: apsaugai pratęsti reikia atnaujinti tik vieną paraišką, o visi pakeitimai (pvz., nuosavybės ar adreso) registruojami viena paprasta procedūra.

Bendrijos dizaino sistema ir tarptautinės registracijos sistema, kaip nustatyta Hagos sutartyje, gali būti laikomos viena kitą papildančiomis. Bendrijos dizaino sistema sukuria išbaigtą ir vieningą regioninę dizaino registravimo sistemą, apimančią visą Europos Sąjungos teritoriją. Hagos sutartis yra sutartis, kuri sistemina procedūras, būtinas siekiant įgyti dizaino apsaugą nurodytų susitariančiųjų šalių teritorijoje.

Ženevos akto 4 straipsnio 1 dalies a) punkte nurodoma, kad pareiškėjas gali pasirinkti pateikti tarptautinę paraišką tiesiogiai Tarptautiniam biurui arba per pareiškėjo susitariančiosios šalies Tarnybą. Tačiau pagal Ženevos akto 4 straipsnio 1 dalies b) punktą susitariančioji šalis gali paskelbti, kad tarptautinės paraiškos negali būti pateikiamos per jos tarnybą. Rengiamas LR Dizaino įstatymo 2, 3, 10, 16, 21, 31, 35, 44 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei įstatymo papildymo trečiuoju skirsniu įstatymo projektas XP-2532(2SP) nustato, kad nuo Ženevos akto įsigaliojimo Lietuvos Respublikoje dienos pareiškėjas, atitinkantis Ženevos akto 3 straipsnio reikalavimus, turi teisę paduoti tarptautinę paraišką per Valstybinį patentų biurą arba tiesiogiai Tarptautiniam biurui. Pažymėtina, jog paraiškos dėl tarptautinės dizaino registracijos negali būti paduodamos per Bendrijos dizainą registruojančią agentūrą

Teisę paduoti paraišką turi kiekvienas asmuo, kuris:

- yra valstybės, kuri yra šio akto narė, arba tarpvyriausybinių organizacijų, kuri yra šio akto narė, pilietis;
- valstybės narės teritorijoje turi nuolatinę ar įprastą gyvenamąją vietą arba realią ir veikiančią pramonės ar prekybos įmonę.

Paraiška gali būti paduodama prašant registruoti du ir daugiau pramoninių dizainų. Numatyta galimybė atidėti paskelbimą, prašyti suteikti prioritetą. Jei paraiška neatitinka keliamų reikalavimų, nustatomas terminas trūkumams pašalinti. Ženevos aktas nustato pareigą tarptautiniam biurui išsaugoti kiekvienos

tarptautinės paraiškos ir registracijos konfidencialumą. Su išimtimis nustatomos paskelbimo atidėjimo bei išankstinio paskelbimo galimybės.

Galiojimo atsisakymas. Kiekviena šalis narė gali iš dalies ar visiškai atsisakyti pripažinti tarptautinės registracijos galiojimą savo teritorijoje, jei neįvykdytos tos šalies įstatymų numatytos sąlygos. Ši nuostata netaikoma pagrindams, kurie kiltų iš to, jog pagal tos šalies įstatymus neįvykdyti Akte ar taisyklėse numatyti su tarptautinės paraiškos forma ar turiniu susiję reikalavimai arba papildomi ar nuo jų besiskiriantys reikalavimai.

Specialūs reikalavimai. Šalis gali deklaruoti, kad dizainas turi atitikti reikalavimą dėl:

- dizaino vienovės;
- gamybos vienovės;
- panaudojimo vienovės;
- priklausymo tam pačiam rinkiniui ar kompozicijai;
- vienos paraiškos galimumo registruoti vieną ir aiškiai atskiriamą.

Registracijos pripažinimas negaliojančia. Ženevos aktas įtvirtina nuostatą, jog tarptautinė registracija negali būti pripažinta negaliojančia, jei savininkui iš anksto nesuteikiama galimybė ginti savo teises.

3.2 Viršnacionaliniai teisės aktai

Pramoninės nuosavybės apsaugą Europos Sąjungos lygiu reglamentuoja ES institucijų teisės aktai. Europos Bendrijų Teisingumo teismo prejudiciniai sprendimai, kurie yra privalomi atitinkamam nacionaliniam teismui bei kitiems nacionaliniams teismams, sprendžiant iš esmės tapačias problemas. Svarbiausi teisės aktai, reglamentuojantys pramoninės nuosavybės apsaugą, yra šie:

3.2.1 Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl intelektinės nuosavybės teisių gynimo 2004/48/EB

Europos Parlamentas ir Taryba 2004 04 29 priėmė direktyvą „Dėl intelektinės nuosavybės teisių gynimo“ (toliau – direktyva). Direktyva priimta atsižvelgiant į tai, jog ES kelia sau tikslą sukurti naujovėms ir investicijoms palankią aplinką. Vienas iš svarbių aspektų, skatinant naujoves, kūrybingumą, užimtumo plėtrą bei konkurencijos tobulinimą, yra intelektinės nuosavybės apsauga.

Pripažįstama, jog nesant veiksmingų intelektinės nuosavybės gynimo būdų ir esant skirtingoms gynimo priemonėms, naujovės ir kūrybingumas slopinami, o investicijos mažėja.

Direktyva nustato įrodymų, jų užtikrinimo, teisės gauti informaciją, laikinųjų, prevencinių, atkuriamųjų priemonių, žalos atlyginimo bei teismo sprendimo skelbimo ypatybes, įtvirtina tikslą skatinti optinių diskų gamybos monitoringą bei įvairių organizacijų iniciatyvą, dalyvaujant nacionalinių ir Bendrijos lygio elgesio kodeksų kūrimo procese.

Valstybės įpareigojamos numatyti veiksmingas, proporcingas ir atgrasančias priemones, procedūras ir teisių gynybos būdus, būtinus užtikrinti intelektinės nuosavybės teisių, kurioms taikoma ši direktyva, vykdymą. Teisę naudotis įstatymo suteikiamomis priemonėmis, procedūromis ir gynybos būdais turi:

- intelektinės nuosavybės teisių turėtojai;
- visi kiti asmenys, turintys teisę naudotis intelektinės nuosavybės teisėmis, įskaitant licenciatų;
- kolektyvinio intelektinės nuosavybės teisių administravimo institucijos, kurios paprastai pripažįstamos turinčiomis teisę atstovauti intelektinės nuosavybės teisių turėtojams;
- profesinės gynybos institucijos, kurios paprastai pripažįstamos turinčiomis teisę atstovauti intelektinės nuosavybės teisių turėtojams.

Įrodymai. Reglamente įtvirtinta asmens, kurio teisės pažeistos, teisė reikalauti, kad priešinga šalis pateiktų įrodymus, esančius jos žinioje. Nustatyta pareiga atsižvelgti į tos informacijos apsaugą. Pažeidus teises komerciniu mastu, teismas gali reikalauti pateikti banko, finansinius ar komercinius dokumentus.

Prieš pradėdant procesą galima reikalauti taikyti veiksmingas laikinas apsaugos priemones (pvz., prekių aprašymas, imant arba neimant pavyzdžius, prekių ir atitinkamais atvejais medžiagų ir priemonių, naudojamų prekių gamybai ir (ar) platinimui ir su jomis susijusių dokumentų poėmis). Priemonės nustatyta tvarka galima taikyti ir be atsakovo žinios.

Teisė gauti informaciją. Teismas gali įpareigoti nustatytus asmenis pateikti informaciją apie prekių ir paslaugų, pažeidžiančių intelektinės nuosavybės teises, kilmę ir platinimo kanalus. Tokia informacija yra:

- gamintojų, platintojų, tiekėjų ir kitų prekių bei paslaugų ankstesnių valdytojų, taip pat planuojamų urmininkų ir mažmenininkų pavadinimai ir adresai;

- informacija apie pagamintus, pristatytus, gautus ar užsakytus kiekius, taip pat apie gautas už atitinkamas prekes ir paslaugas kainas.

Laikinosios ir prevencinės priemonės. Reglamentas nustato, kad valstybės narės turi pareigą sudaryti sąlygas įtariamam pažeidėjui taikyti tokias laikinąsias priemones:

- laikiną draudimą, skirtą užkirsti kelią bet kokiam gresiančiam intelektinės nuosavybės teisių pažeidimui ar jo tęsimui (šis draudimas gali būti taikomas ir tarpininkui, kurio paslaugas naudoja trečioji šalis)
- tęsiant pažeidimą, užtikrinti kompensaciją teisių turėtojui.

Jei pažeidimas įvykdytas komerciniu mastu, nustatoma prevencinė priemonė – kilnojamo ar nekilnojamo turto poėmis, įskaitant banko sąskaitų ir kitų lėšų blokavimą. Komerciniu mastu vykdoma veikla laikoma veika, tiesiogiai ar netiesiogiai skirta ekonominei ar komercinei naudai gauti. Pažymėtina, jog pažeidimų prevencija yra viena iš sričių, kuriai reglamentas suteikia didelę svarbą. 7 Reglamento skirsnis nustato, jog valstybės gali numatyti papildomas teismo sprendimo viešumo priemones, kurios atliktų prevencinę funkciją (pvz., pastebima reklama).

Žalos atlyginimas. Reglamentas nustato, jog asmeniui, kurio teisės pažeistos, priteisiamas žalos atlyginimas – jo faktiškai patirti nuostoliai dėl pažeidimo. Teismas

- atsižvelgia į visus atitinkamus aspektus, tokius kaip neigiamos ekonominės pasekmės, įskaitant negautas pajamas, kurių negavo nukentėjusioji šalis, neteisėtai gautą pažeidėjo naudą ir atitinkamais atvejais kitus neekonominius veiksnius, tokius kaip dėl pažeidimo teisių turėtojo patirtą moralinę žalą

arba

- kaip alternatyvą atitinkamais atvejais nustato vienkartinę žalos atlyginimo sumą, remdamasis tokiais elementais kaip autorinis atlyginimas ar vienkartinis mokeskis, kuris būtų sumokėtas, jei pažeidėjas būtų prašęs leidimo naudotis atitinkama intelektinės nuosavybės teise.

Direktyvos 2004/48/EB nuostatų perkėlimo į nacionalinę teisę analizė

Mes išanalizavome Europos parlamento ir Tarybos direktyvą dėl intelektinės nuosavybės teisių gynimo 2004/48/EB bei LR Patentų įstatymą, Civilinio proceso kodeksą ir kitus Lietuvos Respublikos teisės

aktus, siekdami įvertinti, ar Lietuvoje galiojantys teisės aktai užtikrina patentų savininkų teisių gynybą taip, kaip numatyta Direktyvoje, ir ar netinkamas teisių į patentus gynybos reglamentavimas nėra viena iš priežasčių, lemiančių žemą patentų sistemos lygį Lietuvoje.

Direktyvos įgyvendinimo nacionalinėje teisėje (LR Patentų įstatyme, Civilinio proceso kodekse, kt.) analizė parodė, kad:

Patentų įstatymo 41 straipsnyje („Teisių gynimo būdai“) realizuotos Direktyvos 4 straipsnio („Asmenys, turintys teisę kreiptis dėl priemonių, procedūrų ir gynybos būdų taikymo“) nuostatos dėl asmenų, turinčių teisę kreiptis dėl priemonių, procedūrų ir gynybos būdų taikymo. Tačiau Patentų įstatyme susiaurinamas Direktyvos 4 str. 1 d. b) punkte nurodytų asmenų ratas iki „išimtinių licencijų licenciatų“.

Direktyvos 6 straipsnio („Įrodymai“) nuostatos visiškai įgyvendinamos Patentų įstatymo 41(2) straipsnyje („Įrodymai“).

Dauguma Direktyvos 7 straipsnio („Įrodymų užtikrinimo priemonės“) nuostatų yra perkelta į Patentų įstatymo 41(3) straipsnį („Laikinosios apsaugos ir įrodymų užtikrinimo priemonės“). Dalis nuostatų (galimybė iš pareiškėjo reikalauti užstato, kuriuo būtų galima kompensuoti atsakovo patirtą žalą, nors Direktyva imperatyviai nurodo visais atvejais reikalauti tokio užstato) nustatyta LR CPK 223 straipsnyje („Įrodymų užtikrinimo tvarka“).

Teisė į informaciją (Direktyvos 8 straipsnis) realizuota Patentų įstatymo 41(1) straipsnį („Teisė gauti informaciją“).

Laikinosios apsaugos ir įrodymų užtikrinimo priemonės pagal Direktyvos 9 straipsnį („Laikinosios ir prevencinės priemonės“) yra numatytos Patentų įstatymo 41(3) straipsnyje („Laikinosios apsaugos ir įrodymų užtikrinimo priemonės“), o galimybė reikalauti užstato iš pareiškėjo – CPK 223 straipsnyje („Įrodymų užtikrinimo tvarka“).

Direktyvos 10 straipsnis („Atkuriamosios priemonės“) įgyvendintas Patentų įstatymo 41(4) straipsnyje („Atkuriamosios priemonės“).

Direktyvos 11 straipsnis („Draudimai“) papildomo įgyvendinimo Patentų įstatymu nereikalauja, kadangi tokios nuostatos yra įtvirtintos CPK (227 straipsnyje „Sprendimas, kuriuo atsakovas įpareigojamas atlikti arba nutraukti tam tikrus veiksmus“).

Direktyvos 12 straipsnis („Alternatyvios priemonės“) nustato valstybės narės dispozityvią teisę nustatyti, kad atitinkamais atvejais asmens, kuriam gali būti taikomos numatytos priemonės, prašymu kompetentingos teismo institucijos galėtų reikalauti sumokėti piniginę kompensaciją nukentėjusiajam šaliai vietoj numatytų priemonių taikymo, jei tas asmuo veikė netyčia ir dėl neatsargumo, jei atitinkamų priemonių taikymas jam sukeltų neproporcingą žalą, ir jei piniginė kompensacija nukentėjusiajam šaliai yra pakankama. Mūsų nuomone, ši nuostata neteisingai perkelta į Patentų įstatymo 41(5) straipsnį („Turtinės žalos atlyginimas“).

Kad atitiktų Direktyvos nustatytą turinį, taikant šią normą, ji turėtų būti formuluojama taip, kaip kituose intelektinę nuosavybę reglamentuojančiuose aktuose, konkrečiai – Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatyme: „Kai asmens, kuriam priimamas įpareigojimas nutraukti neteisėtus veiksmus ar taikomos atkuriamosios priemonės, veiksmuose dėl šio Įstatymo saugomų teisių pažeidimo nėra kaltės, teismas šio asmens prašymu gali įpareigoti jį sumokėti nukentėjusiajam šaliai piniginę kompensaciją, jeigu taikant nurodytus gynimo būdus atsirastų neproporcingai didelė žala tam asmeniui ir jeigu piniginė kompensacija nukentėjusiajam šaliai yra priimtina ir pakankama“

Direktyvos 13 straipsnio („Žala“) nuostatos, numatančios žalos atlyginimą, yra įgyvendintos Patentų įstatymo 41(5) straipsnyje („Turtinės žalos atlyginimas“), išskyrus nuostatą, kad nustatydamas žalos dydį teismas turi atsižvelgti į moralinę žalą.

Kadangi pagal LR Civilinio kodekso 6.250 straipsnį („Neturtinė žala“) neturtinė žala atlyginama tik įstatymų nustatytais atvejais, o Patentų įstatyme neturtinės žalos atlyginimas nėra minimas, ši direktyvos norma lieka neįgyvendinta LR teisėje. Atsižvelgiant į tai, kad ši Direktyvos nuostata yra imperatyvi, būtina įtvirtinti neturtinės žalos kategoriją ir Patentų įstatyme.

Taip pat įstatymas išplečia Direktyvos nustatytą reglamentavimą, įtvirtindamas galimybę reikalauti iki dviejų kartų didesnio atlyginimo, kai yra pažeidėjo tyčia ar didelis neatsargumas. Tačiau šiuo atveju toks reglamentavimas galimas, kadangi Direktyvos nuostatos valstybėms narėms suteikia galimybę nustatyti papildomas sankcijas, nenurodytas Direktyvoje, jei jos yra palankios teisių turėtojams.

Taip pat nebuvo rasta informacijos, kad valstybė skatintų prekybos ar profesines asociacijas ir organizacijas sudaryti elgesio kodeksus Bendrijos lygiu, skirtus padėti ginti intelektinės nuosavybės teises, visų pirma rekomenduojant optinėse plokštelėse naudoti kodą, kuris leistų identifikuoti jų gamybos kilmę (pagal Direktyvos 17 straipsnį „Elgesio kodeksai“).

Kol kas dar nėra parengta valstybės ataskaita Komisijai apie šios Direktyvos įgyvendinimą, kaip įpareigoja Direktyvos 18 straipsnis „Vertinimas“. Ši ataskaita turėtų būti parengta 2009 m., todėl kol kas nėra aiški atitinkamų institucijų pozicija dėl Direktyvos įgyvendinimo proceso.

Išvada

Direktyvos nuostatos teisės aktų pakeitimais pakankamai nuosekliai (išskyrus kelias nuostatas, paminėtas aukščiau) perkeltos į nacionalinę teisę (LR Patentų įstatymas). Kai kurias taisykles, nenurodytas specialiosiose normose, įtvirtina LR Civilinio proceso kodeksas. Todėl galime teigti, kad Lietuvos teisės aktai tinkamai reglamentuoja patentų savininkų teisių gynybą.

3.2.2 Europos Tarybos reglamentas dėl Bendrijos dizaino (EB) Nr.6/2002 ir jį įgyvendinantis Komisijos reglamentas (EB) Nr. 2245/2002.

Šių dokumentų priėmimą sąlygojo nevienodas dizainų apsaugos reglamentavimas, kuris taip pat yra ir laisvo prekių judėjimo kliūtis. Reglamentas (EB) Nr. 6/2002 priimtas atsižvelgus į susidariusią situaciją, kai skirtingose valstybėse narėse identiški dizainai buvo skirtingai saugomi ir tai buvo atliekama skirtingų savininkų naudai. Tai neišvengiamai sukėlė sunkumų valstybėms narėms plėtoti tarpusavio prekybą. Reglamentas (EB) Nr. 6/2002 sukuria sistemą, leidžiančią įsigyti visoje Bendrijoje galiojantį dizainą pateikiant paraišką Vidaus rinkos derinimo tarnybai. Šiam tikslui Reglamente (EB) Nr. 6/2002 numatytos reikiamos nuostatos dėl Bendrijos dizaino registracijos tvarkos, taip pat dėl registruotojo Bendrijos dizaino administravimo, apeliacijų dėl Tarnybos sprendimų pateikimo ir dėl procesinių veiksmų pripažinti Bendrijos dizaino registraciją negaliojančia. Nuspręsta sumažinti pareiškėjui tenkančią registracijos formalumų ir kitų procedūrų našta bei numatyta nustatyti keletą vienodų visose valstybėse narėse pagrindinių sankcijų, kad būtų sudaryta galimybė sustabdyti dizaino apsaugos teisių pažeidimus.

Reglamentas dėl Bendrijos dizaino nustato dvi apsaugos formas: trumpalaikę neregistruotojo dizaino apsaugą ir registruotojo dizaino apsaugą. Bendrijos dizainas vienodai galioja visoje Bendrijos teritorijoje.

Bendrijos dizainas (toliau BD) – viso gaminio ar jo dalies vaizdas, susidarantis dėl paties gaminio ir (arba) jo ornamentikos, specifinių linijų, kontūrų, spalvų, formos, tekstūros ir (arba) medžiagų savybių. Tam, kad būtų saugomas, BD turi būti naujas ir individualus (bendras išpūdis informuotam vartotojui

skiriasi nuo bendro įspūdžio, kurį tokiam vartotojui padaro bet koks kitas dizainas, kuris tapo prieinamas visuomenei).

BD apsaugos terminas Apsaugos terminas diferencijuojamas atsižvelgiant į dizaino rūšį.

Neregistruojamam dizainui reglamentas garantuoja trejų metų apsaugą. Reikalavimus atitinkančiam ir įregistruotam dizainui suteikiama penkerių metų apsauga. BD savininkas gali pratęsti apsaugos galiojimą vieną arba kelis kartus penkerių metų laikotarpiui, tačiau ne ilgesniam nei bendram 25 metų laikotarpiui. Reglamentas nustato pareigą dizainų registru centrui informuoti dizaino savininką apie apsaugos termino pasibaigimą likus 6 mėnesiams iki registruoto dizaino termino pabaigos.

Dizainas kaip nuosavybės teisių objektas. Bendrijos dizainas, kaip nuosavybės teisės objektas, nagrinėjamas kaip visuma visoje Bendrijos teritorijoje ir yra vertinamas kaip teisė į nacionalinį dizainą, suteiktą valstybėje narėje, kurioje:

- atitinkamą datą yra teisių savininko buveinė ar gyvenamoji vieta; arba
- atitinkamą datą teisių turėtojas yra įsikūręs, jeigu netenkinama ankstesnė sąlyga.
- dizaino savininkas turi teisę disponuoti dizainu (perduoti dizainą, naudoti kaip garantiją arba teisę *in rem* dalyką, nuspręsti licencijuoti dizaino dalyko naudojimą). Bendrijos dizainą galima išieškoti pagal vykdomąjį raštą.

Dizainą galima įgyvendinti, licencijuoti, realizuoti į jį teises *in rem*, dizainas gali būti išieškojimo pagal vykdomąjį raštą ar bankroto proceso objektas, dizaino galima atsisakyti (visiškai ar iš dalies), jį pratęsti, paskirti, atidėti jo paskelbimą ar paskelbti negaliojančiu atskirai nuo kitų dizainų.

Dizaino registravimas. Pareiškimas registruoti dizainą gali būti paduodamas tiek Bendrijos, tiek nacionalinei patentų registravimo tarnybai. Tarnyba, priimdama paraiškas, formaliai patikrina, ar egzistuoja ir yra tenkinamos Reglamente nustatytos sąlygos.

Prioriteto teisė. Teisingai padavęs dizaino teisių arba naudingojo modelio paraišką šešis mėnesius nuo pirmosios paraiškos padavimo datos turi prioriteto teisę. Tinkamu laikomas toks pareiškimas, iš kurio galima nustatyti paraiškos padavimo datą. Bet kuri vėlesnė dizaino, buvusio ankstesnės pirmosios paraiškos objektu, paraiška, ir paduota toje pačioje ar tai pačiai valstybei, suteikiant prioritetą laikoma pirmąja paraiška su sąlyga, kad vėlesnės paraiškos padavimo datą ankstesnė paraiška buvo atšaukta, jos buvo atsisakyta arba ji buvo atmesta nesudarius visuomenei galimybių su ja susipažinti ir nepalikant

jokių kitų teisių ir kad ja nebuvo pasinaudota kaip pagrindu prašyti suteikti prioriteto teises. Po to ankstesnė paraiška negali būti panaudota kaip pagrindas suteikti prioriteto teises. Reglamentas išskiria parodos prioritetą. Jeigu Bendrijos dizaino pareiškėjas parodė gaminius, kuriuose tas dizainas pritaikytas ar panaudotas, oficialioje arba oficialiai pripažintoje tarptautinėje parodoje, atitinkančioje 1928 m. lapkričio 22 d. Paryžiuje pasirašytos Konvencijos dėl tarptautinių parodų, paskutinį kartą papildytos 1972 m. lapkričio 30 d., sąlygas, jis gali, paduodamas paraišką per šešis mėnesius nuo pirmojo demonstravimo dienos, prašyti nuo tos datos suteikti jam prioriteto teisę.

Sistemos kokybės kėlimas. Reglamente įtvirtintas principas, jog niekas neverčiamas būti atstovaujamas. Tačiau ši nuostata turi išimčių. Fiziniai arba juridiniai asmenys, kurie Bendrijoje neturi savo gyvenamosios arba pagrindinio verslo vietos arba tikros ir veikiančios pramonės ar prekybos įmonės, atliekant Tarnyboje visus šiuo reglamentu nurodytus veiksmus, turi būti atstovaujami. Asmenims, turintiems Bendrijoje savo gyvenamąją arba pagrindinio verslo vietą arba tikrą ir veikiančią pramonės ar prekybos įmonę, Tarnyboje gali atstovauti jų įgaliotas darbuotojas.

Reglamentas nustato Bendrijos dizainų teismų išimtinį teisingumą. Teismai sprendžia šias bylas:

- ieškinius dėl teisių pažeidimo ir, jeigu tai leidžia nacionaliniai įstatymai, ieškinius dėl teisių į Bendrijos dizainą pažeidimo grėsmės;
- ieškinius dėl Bendrijos dizaino pažeidimo nebuvimo paskelbimo, jeigu pateikti tokie ieškinius leidžia nacionaliniai įstatymai;
- ieškinius dėl neregistruotojo Bendrijos dizaino paskelbimo negaliojančiu;
- priešpriešinius reikalavimus paskelbti Bendrijos dizainą negaliojančiu, kylančius iš 1 punkte minėtų ieškinių.

Sankcijos už teisių pažeidimus. Reglamento preambulėje numatytas tikslas nustatyti keletą pagrindinių sankcijų. Jeigu Bendrijos dizainų teismas nustato, kad atsakovas pažeidė Bendrijos dizaino teises arba sukėlė jų pažeidimo grėsmę, jis, išskyrus atvejus, kada yra ypatingos priežastys nuspręsti kitaip, priima nutarimą taikyti tokias priemones:

- a) uždrausti atsakovui tęsti Bendrijos dizainą pažeidžiančius ar galinčius pažeisti veiksmus;
- b) konfiskuoti teises pažeidžiančius gaminius;

c) konfiskuoti medžiagas ir priemones, kurios dažniausiai naudojamos teisės pažeidžiantiems gaminiams gaminti, jeigu jų savininkas žinojo jų naudojimo pasekmes arba jeigu, esant tokioms aplinkybėms, tokios pasekmės būtų buvusios akivaizdžios;

d) atsižvelgiant į esamas aplinkybes, bet kokias kitas atitinkamas sankcijas, numatytas valstybės narės, kurioje buvo padaryti teisių pažeidimo veiksmai arba buvo iškilusi tokių veiksmų grėsmė, įstatymai, įskaitant ir jos tarptautinės privatinės teisės normas.

3.2.3 Europos Tarybos reglamentas dėl medicinos produktų papildomos apsaugos liudijimo sukūrimo (EEB) Nr. 1968/92

Mes išanalizavome Tarybos reglamentą dėl medicinos produktų papildomos apsaugos liudijimo sukūrimo (EEB) Nr. 1768/92, siekdami įvertinti, ar Lietuvos Respublikos patentų įstatyme nėra skirtingų nacionalinių nuostatų, dėl kurių atsirastų prieštaravimų, trukdančių laisvam medicinos produktų judėjimui Bendrijoje ir darytų tiesioginę vidaus rinkos kūrimui. Kadangi yra svarbu sukurti papildomą medicinos produktų apsaugos liudijimą, kuriuo būtų prailginimas medicinos produkto patento galiojimas, ir, kadangi svarbu šį liudijimą suteikti tomis pačiomis sąlygomis, jei jo prašo nacionalinio arba Europos patento medicinos produktui, kuriam yra išduotas leidimas prekiauti, turėtojas. Kadangi šiuo metu keičiamas Lietuvos Respublikos patentų įstatymas, nėra tikslinga nagrinėti patentų įstatymo nuostatas dėl papildomo apsaugos liudijimo.

Išvada

Patentų įstatymo projekto 39 straipsnyje yra nurodoma, kad papildomos apsaugos liudijimams taikomas Tarybos reglamentas dėl medicinos produktų papildomos apsaugos liudijimo sukūrimo (EEB) Nr. 1768/92, todėl akivaizdu, kad LR patentų įstatymo nuostatos negali skirtis nuo reglamento bei atitinkamai negali atsirasti prieštaravimų, kurie trukdytų laisvam medicinos produktų judėjimui ir apsunkintų farmacinius tyrimus ir farmacinių produktų patentavimą Lietuvoje.

3.3 Nacionaliniai teisės aktai

Svarbu paminėti, jog Lietuvos Respublikos teisės aktai yra veikiami pasaulinės konsolidacijos ir integracijos procesų daugeliu atvejų atkartoja tarptautinių ar ES dokumentų formuluojamas teisės

normas. Pramoninės nuosavybės apsaugą Lietuvoje reglamentuoja šie pagrindiniai nacionaliniai teisės aktai:

- LR Civilinis kodeksas, kuris reglamentuoja bendrąsias nuosavybės teisių įgyvendinimo taisykles.
- LR patentų įstatymas. Kadangi šiuo metu įstatymas yra keičiamas, nėra tikslinga jį atskirai nagrinėti kaip teisės aktą. Reikšmingi šio įstatymo aspektai nagrinėjami kartu su Patentų įstatymo projektu.

3.3.1 LR prekių ženklų įstatymas

Reglamentuoja prekių ženklų teisinę apsaugą, registraciją ir naudojimą Lietuvos Respublikoje, Lietuvos Respublikos prekių ženklų registro tvarkymą. Įstatymas nustato, jog prekių ženklus registruoja Valstybinis patentų biuras. Šiuo teisės aktu reglamentuojama paraiškos padavimo tvarka, reikalavimai paraiškai, paraiškos nagrinėjimo tvarka, sprendimo dėl atsisakymo registruoti prekių ženklą apskundimo tvarka. Įstatyme pateikiama prekių ženklo sąvoka, nustatyti reikalavimai registruotinam prekės ženklui (absoliutūs ir santykiniai). Įstatyme išskiriamos plačiai žinomo, kolektyvinio ženklo rūšys. Įstatymas nustato prekės ženklo kaip nuosavybės formos valdymo, naudojimo ir disponavimo ypatumus. Įstatymas nustato taikomas atkuriamąsias priemones, kurios gali būti taikomos pažeidėjo lėšomis, taip pat reglamentuoja turtinės žalos, susijusios su prekių ženklais, atlyginimo pagrindus ir tvarką. Prekių ženklų įstatymas nustato registracijos pripažinimo negaliojančia ir atsisakymo registruoti pagrindus.

Prekių ženklų teisinę apsaugą, registraciją ir naudojimą Lietuvos Respublikoje, Lietuvos Respublikos prekių ženklų registro tvarkymą reglamentuoja prekių ženklų įstatymas (toliau įstatymas). Prekių ženklas įstatyme suprantamas kaip bet koks žymuo, kurio paskirtis – atskirti vieno asmens prekes arba paslaugas nuo kito asmens prekių arba paslaugų ir kurį galima pavaizduoti grafiškai, taip pat ir įstatymo prekių ženklui prilyginamas ženklas, skirtas paslaugoms žymėti. Ženkilai gali būti sudaryti iš žodžių, asmenų pavardžių, vardų, meninių pseudonimų, juridinių asmenų pavadinimų, šūkių; raidžių, skaitmenų; piešinių, emblemų; erdviųjų formų (gaminių išorinio vaizdo, jų pakuotės ar talpyklos); spalvos ar spalvų derinio, jų kompozicijos; bet kokio nurodytų žymenų derinio. Pradinis ženklo registracijos galiojimo terminas yra 10 metų nuo paraiškos padavimo dienos. Terminas gali būti pratęstas kitam 10 metų laikotarpiui, pratęsimų skaičius neribojamas.

Specifinės ženklų rūšys. Kolektyvinis ženklas ir plačiai žinomas ženklas. Lietuvos Respublikoje pripažįstami ir kolektyviniai ženklai, kurių nuosavybės teisės subjektu yra asmenų sąjunga (asociacija, susivienijimas, konsorciumas ir pan.). Kolektyvinis ženklas registruojamas asmenų sąjungos vardu ir tik tada, kai kartu su paraiška pateikiami sąjungos patvirtinti jo naudojimo nuostatai. Kolektyviniu ženklu disponuojama visų narių sutikimu. Ženklas laikomas naudojamu, jei jį naudoja bent vienas iš kolektyvo narių. Kolektyvinį ženklą gali sudaryti žymenys arba nuorodos, kuriais prekyboje galima nurodyti geografinę prekių ir (ar) paslaugų kilmę, tačiau savininkui nesuteikiama teisė uždrausti trečiajai šaliai, turinčiai teisę prekyboje vartoti tos geografinės vietovės pavadinimą, naudoti tokius žymenis arba nuorodas su sąlyga, kad tai bus daroma laikantis sąžiningos pramoninės ir komercinės veiklos principų.

Ženklas gali būti teismo pripažintas plačiai žinomu, jeigu jo naudojimo ar reklamavimo rezultatai rodo, kad jis yra gerai žinomas tam tikrame visuomenės sluoksnyje. Plačiai žinomas ženklas yra saugomas ir jo neįregistravus. Be ženklo savininko teisių, pripažinto žinomu ženklo savininkas turi teisę uždrausti kitiems asmenims be jo sutikimo naudoti pramoninėje ar komercinėje veikloje bet kurį žymenį, kurį galima palaikyti plačiai žinomo ženklo atgaminiu, imitacija ar vertimu ir kuris gali suklaidinti dėl tapačių ir (ar) panašių prekių, kurioms plačiai žinomas ženklas naudojamas.

Įregistravus plačiai žinomą ženklą, jo savininkas įgyja teisę uždrausti kitiems asmenims be jo sutikimo pramoninėje ar komercinėje veikloje naudoti bet kurį žymenį, kurį galima palaikyti plačiai žinomo ženklo atgaminiu, imitacija ar vertimu ir kuris gali suklaidinti, nes tuo žymeniu pažymėtas netapačias ir nepanašias prekes ir (ar) paslaugas galima susieti su tomis prekėmis ir (ar) paslaugomis, kurios žymimos plačiai žinomu ženklu, ir dėl to gali būti pažeistos registruoto plačiai žinomo ženklo savininko teisės.

Ženklo registracija. Registraciją vykdo Valstybinis patentų biuras (VPB). Įstatymas nustato, kad kai kurie asmenys turi būti atstovaujami LR patentinio patikėtinio. Pareiškėjas ar jo atstovas savo iniciatyva turi teisę bet kurioje paraiškos ar ženklo ekspertizės stadijoje atšaukti savo paraišką arba sumažinti joje nurodytų prekių ir (ar) paslaugų sąrašą. Jeigu be savininko sutikimo savininko atstovas ar kitas asmuo savo vardu padavė paraišką ženkliui įregistruoti ir nepateikė tokius veiksmus pateisinančių įrodymų, savininkas gali užginčyti tokią registraciją ir pareikalauti ženklo registraciją panaikinti arba perregistruoti savo naudai.

Nuo paraiškos padavimo datos ženklui suteikiama laikina teisinė apsauga, kuri suteikia teisę reikšti pretenzijas kitam asmeniui, išpėjant dėl ženklo savininko teisių galimo pažeidimo. VPB atlieka formalią paraiškos dokumentų ekspertizę, o po šios ir ženklo ekspertizę. Ženkliui neatitikus nustatytų reikalavimų, VPB priima sprendimą neregistruoti ženklo. Įstatymas nenumato, kaip, pavyzdžiui, reglamentas dėl Bendrijos dizaino, galimybės išklausti ir priimti pareiškėjo paaiškinimus prieš priimant sprendimą. Per tris mėnesius pareiškėjas gali prašyti atlikti pakartotinę ekspertizę.

Prioritetas. Vienos ar kelių pirmųjų paraiškų, paduotų valstybėje, kuri yra Paryžiaus konvencijos narė arba Pasaulinės prekybos organizacijos narė, pagrindu tam pačiam ženklui įregistruoti per 6 mėnesius gali būti prašoma suteikti prioriteto datą. Taip pat galima prašyti prioriteto, kai prekės ir (ar) paslaugos buvo eksponuojamos oficialioje arba pripažintoje oficialia tarptautinėje parodoje

Ženklo apsaugos apimtis ir savininko teisės. Įregistruotas ženklas Lietuvos Respublikoje galioja tik toms prekėms ir (ar) paslaugoms, kurios yra nurodytos ženklo registracijos liudijime. Registruoto ženklo savininkas turi išimtinę teisę uždrausti kitiems asmenims be jo sutikimo komercinėje veikloje naudoti bet kokį žymenį, kuris yra:

- 1) tapatus ženklui tapačioms prekėms ir (ar) paslaugoms;
- 2) tapatus ženklui tapačioms ar panašioms prekėms ir (ar) paslaugoms ar klaidinamai į jį panašus ir dėl to yra galimybė suklaidinti visuomenę.
- 3) tapatus ženklui nepanašioms prekėms ir (ar) paslaugoms ar klaidinamai panašus į jį, jeigu ženklas Lietuvoje turi reputaciją ir jeigu dėl neteisėto tokio žymens vartojimo įgyjamas nesąžiningas pranašumas arba pažeidžiamas to ženklo skiriamasis požymis, arba pakenkiama jo reputacijai.

Gindamas savo teises, ženklo savininkas gali uždrausti teises pažeidžiančiu žymeniu žymėti prekes ar jų pakuotę; siūlyti tokiu žymeniu pažymėtas prekes, išleisti jas į rinką arba tuo tikslu jas sandėliuoti, nuomoti, skolinti ar kitaip jomis disponuoti, taip pat siūlyti bei teikti juo pažymėtas paslaugas; importuoti ar eksportuoti tokiu žymeniu pažymėtas prekes; naudoti tokį žymenį komercinės veiklos dokumentuose arba reklamoje; gaminti tokį žymenį arba laikyti jo pavyzdžius, siekiant atlikti bet kuriuos aukščiau nurodytus veiksmus.

Tačiau ženklo savininko teisės nėra absoliučios ir savininkui nesuteikta teisė uždrausti kitiems asmenims savo ūkinėje ar komercinėje veikloje naudoti ženklą kaip žymenį, jei toks naudojimas neprieštarauja sąžiningos ūkinės ar komercinės veiklos praktikai: savo vardą, pavardę ir (ar) adresą;

prekių ir (ar) teikiamų paslaugų rūšies, kiekio, kokybės, paskirties, vertės, geografinės kilmės, prekių pagaminimo ir (ar) paslaugų teikimo laiko nuorodas arba kitas prekių ir (ar) paslaugų charakteristikas; ženklą, kai būtina nurodyti prekių ir (ar) paslaugų, pavyzdžiui, priedų ar atsarginių dalių, paskirtį; ženklą lyginamojoje reklamoje, jei tokia reklama yra leidžiama.

Ženklo registracija nesuteikia jo savininkui teisės uždrausti kitam asmeniui žymėti juo prekes, kurios paties ženklo savininko arba jo sutikimu yra pažymėtos ir išleistos į Europos Bendrijos rinką. Taisyklė netaikoma, jeigu yra pagrįstų priežasčių, dėl kurių ženklo savininkas gali nesutikti su tolesniu prekių komercializavimu, ypač jeigu pažymėtų tokiu ženklu ir išleistų į rinką prekių kokybė pasikeitė ar pablogėjo.

Teisės į ženklą kaip turtinės teisės. Teisė į pareikštą registruoti ar įregistruotą ženklą gali būti perduota pagal sutartį visai ar iš dalies, kartu su kitomis teisėmis, susijusiomis su juridinio asmens veikla, arba atskirai. Teisė į pareikštą registruoti ar įregistruotą ženklą gali būti perduota visoms arba daliai prekių ir (ar) paslaugų žymėti.

Ženklo savininkas turi teisę suteikti išimtinę ar neišimtinę licenciją visoms arba daliai prekių ir (ar) paslaugų žymėti visoje LR teritorijoje arba tam tikroje jos dalyje.

Teisė į ženklą gali būti įkeista ar areštuota (laikinais apribota teisė naudoti, valdyti ženklą arba juo disponuoti) LR įstatymų nustatyta tvarka.

Atkuriamosios priemonės. Asmuo, kurio teisės pažeistos, turi teisę kreiptis į teismą ir reikalauti pažeidėjo lėšomis atšaukti, išimti iš apyvartos prekes taip, kad jiems nebūtų padaryta žala ir būtų užtikrinta jų teisių apsauga (pvz., perdirbti į kitas prekes ar taikyti panašias priemones) ar sunaikinti prekes, kurias teismas nustatė kaip pažeidžiančias šio įstatymo nustatytas teises, o prireikus – ir medžiagas bei priemones, daugiausia naudojamas nurodytiems objektams sukurti ar gaminti

Turtinės žalos atlyginimas. Turtinės žalos atlyginimą reglamentuoja CK ir įstatymas. Įstatymas nustato specialias taisykles atsižvelgiant į pažeidėjo kaltę. Atlyginant turtinę žalą, pažeidėjo gauta nauda gali būti pripažinta nuostoliais, o teises pažeidžiančios prekės gali būti perduotos tų teisių turėtojams.

Negautų pajamų dydis nustatomas atsižvelgiant į tai, kokios pajamos būtų gautos teisėtai naudojantis šio įstatymo saugomu prekių ženklu, taip pat į konkrečias aplinkybes, kurios galėjo sudaryti sąlygas pajamoms gauti. Vietoj žalos (nuostolių) asmenys gali reikalauti atlyginimo, kuris turėjo būti

sumokėtas, jeigu pažeidėjas būtų teisėtai naudojęs prekių ženklą (t. y. gavęs leidimą), o kai yra pažeidėjo tyčia ar didelis neatsargumas, – iki dviejų kartų didesnio šio atlyginimo.

Kai pažeidėjo veiksniuose nėra kaltės, teismas gali išreikalauti iš pažeidėjo gautą naudą. Gauta nauda laikoma visa tai, ką pažeidėjas sutaupė ir (ar) gavo pažeisdamas šio įstatymo nustatytas teises. Pažeidėjo gauta nauda nustatoma ir išieškoma neatsižvelgiant į tai, ar pats teisių turėtojas tokią naudą, kokią gavo pažeidėjas, būtų gavęs, ar ne. Gautos naudos dydį turi įrodyti pažeidėjas.

Įstatyme nustatyti absoliutūs atsisakymo registruoti ženklą ar jo registracijos pripažinimo negaliojančia pagrindai. Žvelgiant bendrai, absoliutūs pagrindai yra susiję su ženkliui keliamais reikalavimais (ženklas turi turėti skiriamąjį požymį, neklaidinti visuomenės, turi būti gauti reikiami leidimai ir kt.). Skiriami ir kiti – santykiniai - registracijos pripažinimo negaliojančia pagrindai, kurie iš esmės susiję su draudžiamu ženklo tapatinimu su kitais ženklais, žymenimis, pavadinimais ir kt.

Ženklo registracija gali būti pripažinta negaliojančia, jeigu paaiškėja, kad pareiškėjas padavė paraišką įregistruoti ženklą, turėdamas nesąžiningų ketinimų.

3.3.2 Lietuvos Respublikos dizaino įstatymas

Dizaino įstatymas nustato pramoninio dizaino teisinę apsaugą, registraciją ir naudojimą Lietuvos Respublikoje, Lietuvos Respublikos dizaino registro tvarkymą. Įstatymas pateikia dizaino apibrėžimą, jo rūšis. Šiuo teisės aktu nustatoma teisinės apsaugos objektui, atitinkančiam keliamus reikalavimus, suteikimo tvarka. Reglamentuojami paraiškos padavimo, jos nagrinėjimo pagrindai, nustatoma sprendimo apskundimo tvarka. Dizaino įstatymas nustato dizaino savininko teises bei jų išimtis, taip pat nustatytos teisių užtikrinimo priemonės bei nustatyti reikalavimai, kuriuos galima reikšti teises pažeidusiam asmeniui.

LR Dizaino įstatymas (toliau – įstatymas) nustato pramoninio dizaino (toliau – dizainas) teisinę apsaugą, registraciją ir naudojimą Lietuvos Respublikoje, Lietuvos Respublikos dizaino registro tvarkymą.

Lietuvoje dizainas suprantamas kaip įregistruotas viso gaminio ar jo dalies vaizdas, sudarytas iš gaminio ir (arba) jo ornamentikos specifinių savybių – linijų, kontūrų, spalvų, formos, tekstūros ir (arba) medžiagos. Turtinės teisės į dizainą gali būti perduotos, licencijuotos (išimtinė/neišimtinė, galiojanti visoje/dalyje LR teritorijos). Teisė į dizainą gali būti įkeista ar areštuota (laikina apribota teisė valdyti, naudoti dizainą arba juo disponuoti) įstatymų nustatyta tvarka.

Įstatymas nustato, jog teisę registruoti dizainą turi dizaineris, jo paveldėtojas ar asmuo, kuriam ši teisė perduota. Dizainą gali registruoti ir keli dizainą sukūrę autoriai (autoriumi įstatymas nelaiko asmens, suteikusio tik materialinę, techninę ar organizacinę pagalbą kuriant dizainą). Dizaineris taip pat turi ir asmenines neturtines teises į dizainą (pavardės nurodymas registracijos liudijime, taip pat teisė, kad jo pavardė nebūtų nurodoma, dizaino nekeitimo be autoriaus sutikimo teisė).

Tarnybinis dizainas. Lietuvos dizainų sistemoje, kaip ir daugelyje kitų šalių, yra išskiriamas tarnybinis dizainas. Tarnybiniu laikomas dizainas, sukurtas esant bent vienai iš šių sąlygų:

- vykdamas darbo sutartį, kuri numato dizaino kūrimą;
- konkrečiu pavedimu (pagal užsakymą) pagal sutartį projektavimo, konstravimo, mokslinio tyrimo arba technologijų kūrimo metu;
- naudojantis sukaupta įmonės, įstaigos ar organizacijos patirtimi arba jos technologijomis ir įrengimais.

Darbuotojas, sukūręs tarnybinį dizainą, privalo nedelsdamas apie tai raštu pranešti darbdaviui, taip pat tiek darbuotojas, tiek darbdavys turi pareigą neatskleisti dizaino tretiesiems asmenims iki paraiškos padavimo. Darbdavys privalo sumokėti darbuotojui autorinį atlyginimą, jei darbo sutartyje nenumatytas dizaino kūrimas. Jeigu darbdavys nevykdo sutarties reikalavimų arba tokia sutartis per nurodytus terminus nesudaroma, dizaineris turi teisę kreiptis į teismą, kad būtų pripažintas tarnybinio dizaino savininku.

Teisinės apsaugos suteikimas. Paraiškas registruoti dizainą priima VPB. Nustatytas 6 mėnesių terminas, per kurį galima prašyti suteikti prioriteto datą. Padavus paraišką atliekamos paraiškos ir dizaino ekspertizės. Pareiškėjas gali bet kada atšaukti paraišką ar ją išskirti į kelias, taip pat sumažinti dizaino pavyzdžių skaičių. Paraiška ribojama dešimčia dizaino pavyzdžių. Įstatymas suteikia ir siauresnę laikiną dizaino apsaugą nuo paraiškos padavimo datos iki įregistravimo. Įregistruotas objektyvios formos dizainas taip pat gali būti ir autorių teisės apsaugos objektas. Registruojamas dizainas turi pasižymėti šiomis savybėmis.

- **Naujumo.** Dizainas yra naujas, jeigu joks kitas tapatus (savybės skiriasi tik neesminėmis detalėmis) dizainas iki nustatytos datos nebuvo prieinamas visuomenei. Naujumo savybe turi pasižymėti ir sudėtinio gaminio sudedamosios dalies dizainas. Įstatymas nustato nebaigtinį sąrašą atvejų, kada dizainas laikomas ir kada nelaikomas prieinamu visuomenei.

- **Individualumo.** Informuotas vartotojas turi susidaryti bendrą įspūdį, kad dizainas skiriasi nuo bet kokio kito dizaino. Vertinant turi būti atsižvelgiama į dizainerio laisvę kuriant dizainą.

Įstatymas nustato atsisakymo registruoti dizainą bei jo registracijos pripažinimo negaliojančia pagrindai.

Susipažinimas su paraiškos dokumentais. Dizaino paraiškos dokumentai ir duomenys apie pareikštą dizainą visuomenei neskelbiami iki dizaino paskelbimo. Ši nuostata netaikoma, kai:

- 1) pareiškėjas duoda rašytinį sutikimą trečiajam asmeniui susipažinti su paraiškos dokumentais ir duomenimis;
- 2) informacijos apie paduotas paraiškas prašo teismas ir kitos valstybės institucijos, teisės aktu nustatyta tvarka turinčios teisę gauti neviešą informaciją;
- 3) dizaino registracija užprotestuota remiantis ankstesne dizaino paraiška ir užprotestuoto dizaino savininkas yra pateikęs rašytinį prašymą atskleisti ankstesnės paraiškos dokumentus ir duomenis.

Dizaino galiojimo terminas ir registracijos suteikiamos teisės. Įstatymas skiria pradinį 5 metų dizaino registracijos galiojimo terminą, skaičiuojamą nuo paraiškos padavimo dienos, ir papildomą pratęsimąjį terminą, kuris negali būti ilgesnis nei 25 metai. Pratęsimų skaičius ribojamas keturiais pratęsimais po 5 metus. Skirtingai nuo reglamento dėl Bendrijos dizaino, įstatymas nenumato Registruui pareigos informuoti dizaino savininko apie termino artėjimą į pabaigą.

Nuo dizaino įregistravimo iki jo patekimo į Bendrijos rinką savininkui suteikiama išimtinė teisė dizainą naudoti, leisti arba drausti kitiems asmenims be jo leidimo gaminti, siūlyti parduoti, parduoti, pateikti į rinką, importuoti, eksportuoti, kaupti ir naudoti bet kokius gaminius ar jų dalis, kurių dizainas informuotam vartotojui nesudaro bendro įspūdžio, kuris yra skirtingas nuo įregistruoto dizaino. Savininko teisių pažeidimu nelaikomi šie išvardinti veiksmai, jei jie atliekami neprieštaraujant sąžiningos ūkinės ar komercinės veiklos praktikai ir nepagrįstai nepažeidžiant teisėtų dizaino savininko interesų:

- savo poreikiams tenkinti ir nekomerciniais tikslais;
- eksperimentiniais tikslais;

- atgaminant dizainą dėl nuorodos pateikimo arba mokymo tikslais, kai tokie veiksmai atitinka sąžiningos prekybos praktiką, netrukdo tinkamai naudotis dizainu ir nurodomas šaltinis, iš kurio paimtas dizainas.

Taip pat savininkas negali drausti atlikti šiuos veiksmus:

- naudoti dizainą užsienio valstybėse įregistruotuose laivuose, lėktuvuose ir kitose transporto priemonėse bei jų įrengimuose, kai šie laivai, lėktuvai ir kitos transporto priemonės laikinai yra Lietuvos Respublikos teritorijoje;
- į Lietuvos Respubliką importuoti atsargines dalis bei reikmenis, skirtus šios dalies 1 punkte nurodytoms transporto priemonėms remontuoti;
- remontuoti šios dalies 1 punkte nurodytas transporto priemones;
- asmeniui naudotis pirmalaikio naudojimo teise.

Pirmalaikio naudojimo teisė. Asmenys, kurie sąžiningais ketinimais naudojo arba buvo visiškai pasirengę naudoti dizainą, nenukopijuotą ir sukurtą nepriklausomai nuo kito asmens įregistruoto dizaino, turi teisę savo įmonėje ir jos veiklos tikslais dizainą naudoti taip, kaip naudojo ar numatė naudoti pasirengimo metu. Ši teisė neapima teisės perleisti naudojimą pagal licenciją, tačiau neriboja atveju, kai teisė perduodama kartu su veiklos dalimi, kurioje dizainas buvo naudojamas ar buvo rengiamasi jį naudoti.

Laikinosios apsaugos ir įrodymų užtikrinimo priemonės. Be kitų priemonių įstatymas numato šias laikinąsias apsaugos priemones: draudimas asmenims daryti gresiantį pažeidimą; laikinai nutraukti pažeidimą; nustatyta tvarka uždrausti tarpininkui teikti paslaugas tretiesiems asmenims; areštuoti gaminius, uždrausti pateikti gaminius į apyvartą, išimti iš apyvartos gaminius (prekes), jeigu įtariama, kad jie gali pažeisti dizainui suteiktas teises; areštuoti pažeidimu įtariamų asmenų turtą, įskaitant banko ir kitų kredito įstaigų sąskaitas; taip pat reikalauti pateikti banko, finansinius ar komercinius dokumentus ar sudaryti galimybę susipažinti su šiais dokumentais, jeigu pažeidimas padarytas komerciniu tikslu.

Taikant laikinąsias priemones, turi būti garantuojama konfidencialios informacijos apsauga ir taip užtikrinami su įtariamu pažeidimu susiję įrodymai. Gali būti išsamiai aprašytos ir (ar) sulaikytos teisės pažeidžiančios prekės; areštuoti ir paimti teises pažeidžiantys gaminiai, prireikus – medžiagos bei

priemonės, kurios yra naudojamos jų gamybai ir (arba) platinimui, bei su jomis susiję dokumentai ir juos paimti.

Atkuriamosios priemonės. Įstatymas nustato taikomas atkuriamąsias priemones, kurios gali būti taikomos pažeidėjo lėšomis: gaminių išėmimas iš apyvartos taip, kad jiems nebūtų padaryta žala ir būtų užtikrinta jų teisių apsauga (pvz., perdirbti į kitas prekes ar taikyti panašias priemones) ar gaminių, kuriuos teismas nustatė kaip pažeidžiančius teises, o prireikus – ir medžiagas bei priemones, daugiausia naudojamas nurodytiems objektams sukurti ar gaminti, sunaikinimas.

Turtinės žalos atlyginimas. Turtinės žalos, susijusios su dizainu, atlyginimo tvarką reglamentuoja CK ir įstatymas. Faktiškai atsiradusi žala teismo nustatoma atsižvelgiant į pažeidimo esmę, padarytos žalos dydį, negautas pajamas, turėtas išlaidas, kitas svarbias aplinkybes. Pažeidėjo gauta nauda gali būti pripažinta nuostoliais.

Įstatymas nustato ir žalos apskaičiavimo tvarką, kuri priklauso nuo pažeidėjo kaltės.

Teises pažeidžiančios prekės gali būti perduotos tų teisių turėtojams šių prašymu. Negautų pajamų dydis nustatomas atsižvelgiant į tai, kokios pajamos būtų gautos teisėtai naudojantis šio Įstatymo saugomu dizainu (t. y. į atlyginimą, kuris paprastai mokamas už teisėtą dizaino naudojimą), taip pat į konkrečias aplinkybes, kurios galėjo sudaryti sąlygas pajamoms gauti (teisių turėtojų atlikti darbai, panaudotos priemonės, derybos dėl dizaino naudojimo sutarčių sudarymo ir kita). Vietoj žalos (nuostolių), faktiškai atsiradusios dėl teisių pažeidimo, atlyginimo asmenys gali reikalauti atlyginimo, kuris turėjo būti sumokėtas, jeigu pažeidėjas būtų teisėtai naudojęs dizainą (t. y. gavęs leidimą), o kai yra pažeidėjo tyčia ar didelis neatsargumas – iki dviejų kartų didesnio šio atlyginimo.

Kai pažeidėjo veiksmuose nėra kaltės, gali būti išreikalauta pažeidėjo gauta nauda. Gauta nauda laikoma tai, ką pažeidėjas sutaupė ir (ar) gavo pažeisdamas nustatytas teises. Pažeidėjo gauta nauda nustatoma ir išieškoma neatsižvelgiant į tai, ar pats teisių turėtojas tokią naudą, kokią gavo pažeidėjas, būtų gavęs ar ne. Nustatant pažeidėjo gautą naudą, teisių turėtojas turi pateikti tik tuos įrodymus, kurie patvirtintų pažeidėjo gautas bendras pajamas. Pareiga įrodyti grynąją naudą tenka pažeidėjui.

3.3.3 LR Komercinio arbitražo įstatymas

LR arbitražo įstatymas nustato, jog ginčai, susiję su konkurencija, patentais, prekių ir paslaugų ženklais, negali būti šalių sutarimu perduoti nagrinėti arbitražui. Ekspertų nuomone, LR Komercinio

arbitražo įstatymo 11(1) str. turėtų leisti ginčus, susijusius su pramonine nuosavybe, perduoti nagrinėti arbitražui.

4. Rengiami LR teisės aktų projektai ir pasiūlymai dėl naujų apsaugos formų

4.1 LR patentų įstatymo projektas

Susipažinome su pakoreguotu ir papildytu Lietuvos Respublikos valstybinio patento biuro (toliau – VPB) parengtu Lietuvos Respublikos patentų įstatymo pakeitimo įstatymo projektu (toliau – Projektas), kuris yra skelbiamas VPB interneto svetainėje. Patentų įstatymo projektas jau kartą buvo koreguotas, atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos patentinių patikėtinių asociacijos, Lietuvos AIPPI grupės ir kitų pastabas. Minėto Projekto analizė buvo atliekama siekiant įvertinti, ar Lietuvos patentų įstatymo projekte įtvirtinta išradimų patentavimo procedūra skatina Lietuvos išradėjus patentuoti.

Pateikiame tokias pastabas dėl pakoreguoto Projekto.

Dėl Projekto 24 straipsnio. Ankstesnė formuluotė „*nepaisant pagal aplinkybes idėtų tinkamų pastangų*“ yra pakeista formuluote: „*nepaisant visų tam tikromis aplinkybėmis būtinų pastangų*“. Naujoji formuluotė keistina, nes nėra aišku, esant kokioms aplinkybėms kokios pastangos būtų laikomos būtinomis.

Siūlytina tokia minėtos dalies formuluotė:

Prioriteto teisė gali būti atkurama, jeigu prioriteto terminas yra praleistas dėl svarbių priežasčių.

Dėl Projekto 25 straipsnio 1 dalies. Projekto 25 straipsnio 1 dalyje siūlome numatyti, per kiek laiko VPB turi atlikti paraiškos ekspertizę, priešingu atveju galimi piktnaudžiavimo atvejai, kada bus nepagrįstai vilkinama atlikinėti ekspertizę. Manome, kad taip pat turėtų būti įrašyta ir nuoroda į 14 straipsnį.

Siūlytina tokia minėtos dalies formuluotė:

Valstybinis patentų biuras patento paraiškos ekspertizę atlieka per 2 mėnesius nuo paraiškos padavimo dienos. Ekspertizės metu nustatoma, ar pareiškėjas laikosi 5 straipsnio 2 dalyje, 6 straipsnio 1 dalyje, 14, 15, 17, 18, 22 ir 32 straipsniuose išvardytų reikalavimų.

Dėl Projekto 32 straipsnio. Atsižvelgiant į tai, kad LR prekių ženklų įstatymo 25 straipsnyje nustatyta, kad prekių ženklo savininkui ar pareiškėjui atstovauti įgaliojimas sudaromas paprasta rašytine forma, Projekto 32 straipsnio 3 dalį siūlome papildyti žemiau nurodyta nuostata:

„Įgaliojimas atstovauti pareiškėjui arba patento savininkui sudaromas paprasta rašytine forma“

Dėl Projekto 33 straipsnio. Šio straipsnio 1-oje dalyje siūlome įrašyti nuorodas į **29 straipsnio 1 dalį** (ankstesnėje redakcijoje ši dalis buvo, bet kažkodėl yra išbraukta) bei **32 straipsnio 2 dalį**.

Dėl Projekto 38 straipsnio. Siūlome pailginti terminą sumokėti metų mokesčių, kuris numatytas šio straipsnio 4 dalyje. Taisyklėse siūlome įrašyti, kad metų mokesčio mokėjimas gali būti mokamas iki paskutinės einamojo mėnesio dienos (pagal Europos patentų konvenciją).

Projekte **siūlytina tokia minėtos dalies formuluotė:**

Metų mokestis mokamas per 6 paskutinius patento galiojimo einamųjų metų mėnesius.

Dėl Projekto 39 straipsnio. Projekto 39 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad papildomos apsaugos liudijimams taikomi 1992 m. birželio 18 d. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 1768/92 dėl medicinos produktų papildomos apsaugos liudijimo sukūrimo, 1996 m. liepos 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1610/96 dėl augalų apsaugos priemonių papildomos apsaugos liudijimo sukūrimo.

Manome, kad priėmus Valstybinio patentų biuro pasiūlytą Projekto 39 str. Redakciją, kils neaiškumų dėl vaisto registravimo liudijimų, kurie turi būti pateikti tam, kad būtų išduotas papildomos apsaugos liudijimas. Vadovaujantis 1992 m. birželio 18 d. Tarybos reglamento (EEB) Nr. 1768/92 8(1)(iv)(b) str., paraišką liudijimui gauti sudaro numeris ir data pirmojo leidimo pateikti produktą į rinką, kaip nurodyta 3 straipsnio b) punkte, o jei pateikiamas leidimas nėra pirmasis leidimas pateikti produktą į Bendrijos rinką – tokio leidimo numeris ir data. Reglamento 3 str. b) punktas nurodo, kad liudijimas išduodamas, jeigu valstybėje narėje, kurios teritorijoje yra paduodama 7 straipsnyje nurodyta paraiška ir tos paraiškos galiojimo dieną *galiojantis leidimas pateikti tą produktą į rinką kaip medicinos produktą buvo išduotas atitinkamais atvejais pagal Direktyvą 65/65/EEB arba Direktyvą 81/851/EEB*. Atsižvelgiant į tai, kad direktyvos nėra tiesiogiai taikomi aktai, visiškai neaišku, kokia institucija ir kokiomis sąlygomis išduoda minėtą leidimą pateikti į rinką. Šis klausimas turi būti aptartas įstatyme.

Taip pat iš Projekto 39 str. bei Reglamento nėra aišku, kokia institucija yra kompetentinga išduoti papildomus apsaugos liudijimus. Reglamento 9 straipsnis nurodo, kad *“paraiška liudijimui gauti yra*

paduodama tai valstybės narės kompetentingai pramoninės nuosavybės institucijai, kuri išdavė arba kurios vardu buvo išduotas pagrindinis patentas...”. Lieka neaišku, ar pagal Reglamentą Lietuvos Valstybinis patentų biuras galės išduoti papildomos apsaugos liudijimus kitiems patentams nei nacionaliniai patentai (pvz., ar išplėstas į Lietuvą Europos patentas bus laikomas pagrindiniu patentu Reglamento 9 str. prasme?).

Dėl Projekto 53 straipsnio. Manytume, kad turi būti nurodyta kada, kokiais atvejais nagrinėjami ginčai ir kas nagrinėja ginčus dėl išradimo įslaptinimo ir išslaptinimo, o taip pat ginčus, nurodytus 53 straipsnio 2 dalyje. Pvz., galėtų būti nurodytas Vilniaus apygardos administracinis teismas.

Dėl Projekto 73 straipsnio. Siūlome numatyti galimybę išplėsto Europos patento savininkui už papildomą mokestį pratęsti terminą pateikti VPB apibrėžties vertimą į lietuvių kalbą.

Siūlome šio straipsnio 2 dalį papildyti tokiu sakiniu:

Europos patento savininkui arba jo atstovui pateikus prašymą raštu ir sumokėjus nustatytą mokestį, terminas pateikti apibrėžties vertimą į valstybinę kalbą gali būti pratęstas vieną kartą, tačiau ne ilgiau kaip 2 mėnesiams nuo pirmojo termino pasibaigimo dienos.

(arba šią nuorodą įrašant į 33 straipsnio 1 dalį)

Kadangi Projekte yra atsižvelgta į anksčiau (2008-06-19 raštu) pateiktas svarbiausias pastabas, Projektas iš esmės yra priimtinas. Tačiau manome, kad tai yra tik dalinis sprendimas, kuris iš esmės nepakeis patentavimo situacijos, nepaskatins išradėjų aktyviau patentuoti išradimus.

Norėtume išreikšti savo principinę poziciją ir siekį dėl pačios išradimų patentavimo sistemos Lietuvoje pakeitimo būtinybės.

Šiuo metu Lietuvoje galioja pareikštinė patentų sistema, todėl Valstybinio patentų biuro ekspertai atlieka tik formalią ekspertizę ir netikrina, ar išradimas yra patentuotinas pagal Patentų įstatymo 3 ir 4 straipsniuose nurodytus požymius (išradimo naujumas ir išradimo lygis). Esant šiai sistemai, prieš paduodant paraišką, išradimų autoriai arba jų teisių perėmėjai patys turi atlikti išsamią ekspertizę ir įsitikinti, kad išradimas atitinka abu kriterijus. Išradėjų galimybės atlikti tokią ekspertizę yra labai ribotos arba reikalauja didelių laiko ir materialinių sąnaudų, investicijų. Dėl šių priežasčių ekspertizę dažnai atliekama neišsamiai, paviršutiniškai. Taip veikiančioje sistemoje užprogramuojama tai, kad tokie išradimai ir jų apsaugai išduoti patentai yra silpni, nesuteikiantys išradėjams tvirtos apsaugos ir

užtikrintumo. Kartu tai neskatina verslininkų investuoti į intelektinės nuosavybės komercializavimą, naujų technologijų kūrimą ir platinimą.

Manome, kad padėtis iš esmės pasikeistų tik tuo atveju, jeigu būtų sukurtas stiprus patentas, t.y. toks, kurį gavęs patento savininkas jaustųsi tikras, kad jo išradimas yra naujas, unikalus, pasaulinio lygio, ir todėl niekas negali pareikšti jam pagrįstų pretenzijų ginčydamas patentą. Siekiant šio tikslo, būtina keisti esamą pareikštinę patentų sistemą į tikrinamąją patentų sistemą, kai VPB ekspertai atliktų išsamią pareikštų patentuoti išradimų ekspertizę. Atkreiptinas dėmesys, kad tokia sistema galioja daugelyje Europos Sąjungos valstybių, iš artimiausių kaimynių ji yra įvesta Estijoje. Manome, kad tokios sistemos įvedimu turėtų būti suinteresuotas Valstybinis patentų biuras, nes tai išplėstų jo veiklos galimybes, praplėstų jo teikiamas paslaugas, padidintų įstaigos autoritetą ir tarp Lietuvos valstybinių institucijų, ir tarp analogiškų užsienio šalių įstaigų. Be to, tai leistų Valstybinį patentų biurą uždirbti papildomų lėšų, teikiant atlygintinas užsakomas paslaugas, tokias kaip užsakomoji išradimo technikos lygio paieška ir pan.

Išvada

Projektas yra iš esmės priimtinas, tačiau patvirtinus parengtą Patentų įstatymo projektą, kitas artimiausias tikslas ir siekis patentų reglamentavimo srityje turi būti visiškai naujos tikrinamosios (atliekant ekspertizę iš esmės) patentų sistemos sukūrimas ir įvedimas, ir jis gali būti pasiektas suvienytomis VPB, kitų valstybinių ir visuomeninių organizacijų bei atskirų asmenų pastangomis.

4.2 Dėl galimybės įvesti naudingųjų modelių apsaugos sistemą Lietuvoje

Išanalizavome naudingojo modelio, kaip pramoninės nuosavybės objekto, įtvirtinimo Lietuvos Respublikos pramoninės nuosavybės apsaugos sistemoje galimybę. Tuo tikslu pateikiame nuodingojo modelio sampratą, įvertiname santykį tarp naudingojo modelio ir išradimo patento.

Naudingojo modelio sąvoka. Naudingasis modelis – tai viena iš išradimų apsaugos formų, kuri yra įteisinta tokiose šalyse kaip Argentina, Austrija, Brazilija, Čilė, Kinija, Suomija, Prancūzija, Vokietija, Vengrija, Estija, Italija, Japonija, Malaizija, Meksika, Marokas, Filipinai, Lenkija, Portugalija, Rusija, Pietų Korėja, Ispanija, Taivanas, Uzbekistanas ir t.t.

Naudingasis modelis, dar kitaip vadinamas “mažuoju patentu”, “inovacijos patentu”, yra labai panašus į išradimo patentą, tačiau dažniausiai turi trumpesnį apsaugos periodą (nuo 6 iki 10 metų) ir mažesnius reikalavimus patentabilumui.

Išradimų patentabilumo reikalavimai yra trys: *naujumas, išradimo lygis ir pramoninis pritaikomumas*. Išradimas nelaikomas nauju, jeigu jis, nors ir nežinomas technikos lygiu, yra aprašytas kito pareiškėjo patentinėje paraiškoje arba apie jį paskelbta viešai prieinamuose informacijos šaltiniuose. Išradimas laikomas išradimo lygio, jeigu jis, atsižvelgiant į technikos lygį, nėra akivaizdus atitinkamos srities specialistui. Pramoninį pritaikomumą turi išradimas, kurį galima pagaminti ar panaudoti pramonėje, žemės ūkyje, sveikatos apsaugos ar kitose srityse. Šiuos kriterijus, ypač du pirmuosius, įvertina ekspertai, atliekantys išsamias patentabilumo ekspertizes, tačiau tokios ekspertizės atliekamos ne visose valstybėse. Šalyse, kuriose tokia ekspertizė neatliekama, galioja pareikštinė sistema, kurioje išduodami visi patentai, jei tik pareiškėjas tinkamai užpildo paraiškos dokumentus ir laiku sumoka mokesčius.

Suteikiant apsaugą naudingajam modeliui dažniausiai ne taip griežtai žiūrima į išradimo lygio reikalavimą, tačiau išradimo naujumo reikalavimas yra išlaikomas. Apsaugos gavimo procedūra yra paprastesnė nei išradimo patento gavimui ir pigesnė, kadangi net šalyse, kuriose atliekama išsami išradimų patentabilumo ekspertizė, naudingajam modeliui ankstesnių išradimų bei publikacijų paieškos nedaromos ir visai procedūrai taikoma tik formali pateiktų dokumentų analizė.

Kai kuriose šalyse netgi apribojama, kas gali būti naudinguoju modeliui, o kas ne, pavyzdžiui, naudingojo modelio apsauga nesuteikiama būdams bei naujovėms, susijusioms su augalais ir gyvūnais.

Ispanijoje naujumo reikalavimas yra santykinis, t.y., jei nėra ispanų kalba prieinamos literatūros, naudingasis modelis yra laikomas nauju, tačiau ši nuostata kelia labai daug diskusijų ir abejonių pačioje Ispanijoje.

Šalyse, kuriose galima naudingojo modelio apsauga, dažnai numatoma galimybė patentų paraiškas paversti naudingojo modelio paraiška bei tarptautinės patentinės paraiškos nacionalinę fazę šalyje vystyti kaip naudingąjį modelį o ne kaip įprastinę patentinę paraišką.

Norint įvertinti naudingojo modelio apsaugos formos įtvirtinimą Lietuvoje, reikėtų panagrinėti valstybes, turinčias naudingojo modelio įstatymą, kurios pagal paraiškų skaičių būtų panašios į Lietuvą.

Estijos pavyzdžio analizė. Estijoje naudingojo modelio apsauga galioja 8 metus ir yra galimi abu variantai – kai nacionalinė patento paraiška gali būti paverčiama naudingojo modelio paraiška bei kai

tarptautinė patentinė paraiška (PCT) pereina į nacionalinę fazę kaip naudingasis modelis. Estijos patentų biure išradimams atliekama išsami patentabilumo ekspertizė.

Lyginamoji analizė: išradimų patentai ir naudingieji modeliai. Nudingasis modelis yra galimybė apsaugoti naujoves, kurios dar nebuvo naudotos, tačiau yra akivaizdžios technikos srities specialistui. Visame pasaulyje vyriausybės stengiasi suvienodinti išradimų apsaugos kriterijus ir pasiekti, kad patentų stiprumas būtų vienodas einant iš šalies į šalį. Tai labai svarbu, siekiant harmonizuoti rinkas ir pasiekti tolygų technologijų vystymąsi.

Jei atkreiptumėme dėmesį į tai, ar šiose šalyse atliekama išsami išradimų patentabilumo ekspertizė, pastebėtume, kad daugelyje šalių tokia ekspertizė yra atliekama, vadinasi, naudingasis modelis tokiose šalyse yra galimybė gauti bent šiokią tokią apsaugą naujovėms, kurios negalėtų būti užpatentuotos kaip išradimai.

Lietuvoje išsami patentabilumo ekspertizė neatliekama ir patentinės paraiškos, kurios atitinka formalius dokumentų paruošimo reikalavimus, būna patvirtinamos ir išduodami patentai. Užsienio pareiškėjai taip pat gali išplėsti naudingųjų modelių apsaugą į Lietuvą, paduodami paprastą išradimo paraišką ir prašydami pripažinti kitoje šalyje galiojančio naudingojo modelio prioritetą. Tokiu atveju naudingojo modelio paraiška Lietuvoje yra nagrinėjama pagal Lietuvos Respublikos patentų įstatymą ir, jei atitinka formalius reikalavimus, yra išduodamas išradimo patentas.

Keliant problemą dėl Europos patentų kokybės, siekiant pakelti kartelę išradimo lygiui, negali būti pamiršta naudingųjų modelių teisinė apsauga, kurios egzistavimas sietinas su intelektinės apsaugos režimo švelninimu, palankesniu mažai inovacijų generuojančioms valstybėms bei mažoms ir vidutinėms įmonėms. Ne paslaptis, kad dauguma Lietuvos nacionalinių patentų yra naudingųjų modelių lygio. Reikėtų išanalizuoti, ar naudinga siekti naujumo ekspertizės įvedimo nacionaliniams patentams ir tuo pačiu naudingųjų modelių įstatymo įdiegimo Lietuvoje.

Lietuvoje įvedus išradimų patentų naujumo ekspertizę, pagerėtų ne tik nacionalinių patentų kokybė, bet atsirastų ir technikos specialistų poreikis ir dėl to pakiltų šių profesijų prestižas visuomenėje.

Japonijos patentinės sistemos 1960-1993 m. laikotarpio studijos parodė, kad „silpna“ intelektinės nuosavybės apsauga, besiremianti naudingaisiais modeliais, labiau skatina ekonomikos augimą negu „stipri“ patentinė apsauga. Tokia sistema stimuliuoja tęstinių inovacijų kūrimą ir technologijų perėmimą smulkiosiose įmonėse.

Išvada

Jei šalyje neatliekama išsami ekspertizė, riba tarp naudingojo modelio apsaugos ir išradimo patento tampa labai neryški ir naudingojo modelio apsaugos įstatymo sukūrimas ir įvedimas vargu ar būtų logiškas ir sukeltų sumaištis tiek pareiškėjams, tiek ir teismams, nagrinėjantiems patentų pažeidimo bylas. Jei išradimų patentų reglamentavimo srityje būtų sukurta išradimų patentų tikrinamoji (atliekant patentabilumo ekspertizę) sistema, dėl to pakiltų išradimų patento lygis. Tokiu atveju tikėtina, kad MVĮ aktyviai naudotųsi patentine apsauga ir efektyviai dalyvautų kūrybiniame procese.

4.3 LR Valstybinių aukštųjų mokyklų turto naudojimo valdymo ir disponavimo juo įstatymo projektas

Šiuo metų valstybinių aukštųjų mokyklų turto valdymą, naudojimą, disponavimą reglamentuoja šie teisės aktai:

1. LR civilinis kodeksas (4.107, 4.109 str.)
2. LR valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymas, kurio 16 str. nustato: „[Valstybės](#) institucijos, įmonės, įstaigos ir organizacijos įgytą turtą valdo, naudoja ir juo disponuoja patikėjimo teise. Įgytas turtas nuosavybės teise priklauso valstybei“.
3. LR aukštojo mokslo įstatymas. Šio įstatymo 11 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „*Aukštosios mokyklos [tiek valstybinės, tiek nevalstybinės] turtą sudaro nuosavybės teise turimi pastatai ir kitos materialinės vertybės, nebiudžetiniai finansiniai ištekliai, vertybiniai popieriai, intelektualaus darbo produktai (kiek tai nepažeidžia autoriaus teisių) bei kitas teisėtai įgytas turtas“.* To paties straipsnio 2 dalyje nustatyta: „*Valstybinės aukštosios mokyklos joms perduotą valstybės ir savivaldybės turtą valdo, naudoja ir juo disponuoja patikėjimo teise. Jų teises ir pareigas, valdant ir naudojant valstybės turtą bei juo disponuojant, nustato šis ir kiti įstatymai. Turtą, kuris įsigytas iš nebiudžetinių lėšų, gautas dovanų, priimtas kaip palikimas ar įgytas kitu teisėtu būdu, valstybinė aukštoji mokykla valdo, naudoja ir juo disponuoja nuosavybės teise pagal Civilinio kodekso ir kitų įstatymų normas, nepažeisdama kitų asmenų teisių ir teisėtų interesų, aukštosios mokyklos statute nustatyta tvarka“.*
4. LR mokslo ir studijų įstatymas. Įstatymo 19 str. nustato: 1. Mokslo ir studijų institucijų turtą sudaro daiktai, pinigai ir vertybiniai popieriai, kitas turtas bei turtinės teisės, intelektinės veiklos rezultatai, informacija, veiksmai ir veiksnių rezultatai, taip pat kitos turtinės ir neturtinės vertybės. Šį turtą mokslo ir studijų institucijos naudoja, valdo ir juo disponuoja įstatymų nustatyta tvarka. 2. Valstybės mokslo ir studijų institucijos (išskyrus viešąsias įstaigas) joms perduotu valstybės turtu naudojasi neatlygintinai patikėjimo teise. 3. Turtą, kuris įsigytas iš nebiudžetinių lėšų, gautas dovanų, priimtas kaip palikimas ar įgytas kitu teisėtu būdu, mokslo ir studijų institucijos valdo, naudoja ir juo disponuoja nuosavybės teise pagal Civilinio kodekso normas.

5. LR biudžetinių įstaigų įstatymas (jo 11 str. numato, kad biudžetinės įstaigos gali turėti nebiudžetinių lėšų, t.y. lėšų, gautų ne kaip biudžeto asignavimai, tačiau šių lėšų sudarymo ir naudojimo taisykles nustato Vyriausybė).
6. LR biudžeto sandaros įstatymas (pagal jo 3 str. 4 dalį, 13 str. valstybės biudžetinių įstaigų pajamos laikomos valstybės biudžeto pajamomis).
7. LR autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas (9 str. „*Turtinės [autorių](#) teisės į kūrinį, kurį sukūrė darbuotojas atlikdamas tarnybines pareigas ar darbo funkcijas, išskyrus kompiuterių programas, 5 metams pereina darbdaviui, jeigu kitaip nenustatyta sutartyje*“).
8. LR patentų įstatymas. Pagal šio įstatymo 8 str. tarnybiniai išradimai (t.y. išradimai, kuriuos sukuria darbuotojai pagal darbo sutartį arba vykdydami konkrečius pavedimus mokslinio tyrimo metu ar pan.) priklauso įmonei, įstaigai ar organizacijai, o juos sukūrę darbuotojai turi tik teisę į autorinį atlyginimą.

Taigi galiojantis teisinis reglamentavimas yra prieštaringas. Pagal vienus įstatymus visas valstybinių aukštųjų mokyklų turtas ir pajamos laikomos valstybės nuosavybe, pagal kitus – gali būti aukštosios mokyklos nuosavybe.

Mūsų nuomone, esant teisės normų konkurencijai tarp kitų įstatymų (t.y. LR valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo, LR biudžeto sandaros įstatymo), kurie yra bendri visoms valstybės įstaigoms, ir LR aukštojo mokslo įstatymo bei LR mokslo ir studijų įstatymo, kurie laikytini specialiaisiais teisės aktais, nes reglamentuoja tik mokslo ir studijų sritį bei šios srities įstaigų statusą, turėtų būti taikomos pastarųjų įstatymų nuostatos. Tokią išvadą pagrindžia šie argumentai:

- LR aukštojo mokslo įstatymo 1 straipsnyje nustatyta, kad šis įstatymas be kita ko *nustato aukštųjų mokyklų autonomijos mastą ir jų veiklos valstybinio reguliavimo ribas*; taigi, jis laikytinas aukštųjų mokyklų statusą nustatančiu specialiu įstatymu.
- Minėto įstatymo 11 str. 2 dalies nuostata (*Turtą, kuris įsigytas iš nebiudžetinių lėšų, gautas dovanų, priimtas kaip palikimas ar įgytas kitu teisėtu būdu, valstybinė aukštoji mokykla valdo, naudoja ir juo disponuoja nuosavybės teise pagal Civilinio kodekso ir kitų įstatymų normas, nepažeisdama kitų asmenų teisių ir teisėtų interesų, aukštosios mokyklos statute nustatyta tvarka*) įstatyme atsirado ne nuo įstatymo priėmimo, o jį papildant 2001 m. sausio 25 d. įstatymu Nr. IX-169. Tai aiškiai parodo įstatymų leidėjo valią suteikti aukštosioms mokykloms teisę valdyti turtą nuosavybės teise, taip išskiriant jas iš kitų biudžetinių įstaigų tarpo.

- Dabartinė LR Mokslo ir studijų įstatymo 19 straipsnio redakcija buvo priimta LR Seimo 2002 m. birželio 11 d. įstatymu *Nr. IX-945* ir įsigaliojo 2002-10-01. Iki tol galiojęs 1991 metų redakcijos įstatymo 19 straipsnis buvo toks: „1. *Mokslo ir studijų institucijų turtą sudaro intelektualaus darbo produktai (tiek, kiek nepažeidžiamos autoriaus teisės), žemė, pastatai, kilnojamasis turtas, finansiniai ištekliai, vertybiniai popieriai bei kitos įstatymu nedraudžiamos turėti vertybės. Šį turtą institucijos naudoja Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka. 2. Valstybinės mokslo ir studijų įstaigos joms paskirtu valstybės turtu naudojasi neatlyginamai ir privalo jį išsaugoti bei gausinti.*“ Taigi esamos įstatymo nuostatos dėl turto valdymo nuosavybės teise atsirado 2002 metais papildant įstatymą. Tokia įstatymo raida turi būti suprantama kaip įstatymų leidėjo valia naujai sureguliuoti mokslo ir studijų institucijų veiklą bei apibrėžti teisinį statusą.

Atsižvelgiant į tai, mūsų nuomone, šiuo metu galiojantys įstatymai leidžia valstybinėms aukštosioms mokykloms įgyti turtą ir jį valdyti nuosavybės teise. Taigi valstybinės aukštosios mokyklos ir šiuo metu gali savo vardu patentuoti išradimus, nuosavybės teise įgyti kitus intelektinės nuosavybės objektus, juos komercializuoti, iš to gauti papildomas pajamas ir statutuose nustatyta tvarka jomis disponuoti. Šiuo požiūriu aptariamas įstatymo projektas laikytinas žingsniu atgal, nes eliminuoja aukštųjų mokyklų galimybę įgyti ir valdyti turtą nuosavybės teise. Kyla klausimas, kodėl universitetai iki šiol nesinaudojo galiojančių įstatymų jiems suteiktomis galimybėmis (galbūt dėl nežinojimo arba dėl klaidingo įstatymų aiškinimo). Rekomenduotume daugiau užsiimti švietėjiška ir aiškinamąja veikla, išsamiai ir teisingai išaiškinant universitetams jų galimybes.

Įstatymo projekto rengėjų nuomonė yra kitokia – jie mano, kad biudžetinė įstaiga negali valdyti turto nuosavybės teise. Tuo atveju, jeigu šiai nuomonei būtų pritarta ir įstatymo projektas būtų toliau svarstomas, pateikiame kai kurias pastabas dėl šio projekto, daugiausiai susijusias su intelektinės nuosavybės reglamentavimu.

1. Pagal LR viešųjų pirkimų įstatymo 10 str. 2 dalies 7 punktą šis įstatymas netaikomas mokslinių tyrimų ir plėtros paslaugų pirkimams, išskyrus tas mokslinių tyrimų ir plėtros paslaugas, iš kurių gauta nauda yra naudojama tik perkančiosios organizacijos veiklos poreikiams tenkinti ir už kurias viską sumoka perkančioji organizacija. Daugelis aukštųjų mokyklų atliekamų paslaugų pirkimų, siekiant sukurti intelektinės veiklos produktus (kūrinius, išradimus, dizainą ir kt.) gali patekti į

pastarąją išimties sąlygą, todėl jie turėtų būti atliekami viešojo pirkimo būdu. Todėl tikslinga papildyti Įstatymo projekto 15 str. 4 dalį, numatant, kad valstybinėms aukštosioms mokykloms bendradarbiaujant su mokslinių tyrimų ir/arba eksperimentinės (socialinės) plėtros srityje su kitomis įmonėmis, įstaigomis ir organizacijomis, valstybinėms aukštosioms mokykloms netaikomas LR viešųjų pirkimų įstatymas. Priešingu atveju, norėdamos užsakyti tam tikras paslaugas, tyrimus, arba įsigyti tam tikras teises, technologijas, kurios reikalingos aukštajai mokyklai atliekant tyrimus, eksperimentus ar kuriant tobulesnius produktus ir technologijas, aukštosios mokyklos tai privalėtų daryti viešojo pirkimo būdu. Tai gali apsunkinti tokių produktų kūrimą

2. Esant įstatymo projekte 13 str. 2 daliai, LR valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatyme nustatyti apribojimai turto disponavimui aukštųjų mokyklų intelektinei nuosavybei nebūtų taikomi. Siekiant aiškumo, Įstatymo projekto 15 str. 1 dalyje rekomenduotina po žodžių „Valstybinės aukštosios mokyklos“ įrašyti žodį „savarankiškai“ (panašiai yra 16 str. 1 dalyje)
3. Įstatymo projekte labai bendrai ir abstrakčiai apibrėžtas disponavimas turtais teisėmis, atsirandančiomis iš intelektinės nuosavybės. Šiuo klausimu rekomenduotume parengti ir priimti poįstatyminį teisės aktą (Vyriausybės nutarimą arba ministro įsakymą), kuriuo būtų patvirtintos taisyklės ar tvarka, kuri reglamentuotų, kaip turi būti įgyvendinamos ir naudojamos teisės, atsirandančios iš intelektinės veiklos rezultatų.
4. Pagal Įstatymo projektą aukštosios mokyklos galės kurti intelektinę nuosavybę kartu su privačiais subjektais (asmenimis, įmonėmis), tokio bendradarbiavimo sąlygos turi būti nustatomos sutartimis (Įstatymo projekto 15 str. 4 d.). Kyla klausimas, ar ne per daug laisvės palikta tokiu reglamentavimu? Privatūs subjektai visada sieks maksimalios naudos sau, todėl gali nukentėti aukštųjų mokyklų interesai. Be to, lieka galimybė mokyklų vadovų piktnaudžiavimui, asmeniniam pasipelnymui. Todėl siūlytume šią 15 str. 4 dalį papildyti nuostata, kad tokiose sutartyse turi būti numatyta aukštųjų mokyklų teisė į pelno dalį, gautą iš bendros veiklos metu sukurtų intelektinės nuosavybės objektų komercinio panaudojimo.
5. Mūsų nuomone, Įstatymo projekto 15 str. 3 dalies nuostata dėl ne mažesnės kaip 1/3 dalies pajamų, gautų iš intelektinės veiklos rezultatų, sukurtų darbuotojams atliekant darbo funkcijas, komercinio panaudojimo paskyrimo autoriams (bendraautoriams) yra neracionali, neaiški. Visų pirma dėl to,

kad neapibrėžta „pajamų“ sąvoka. Jeigu jomis laikysime visas gautas pajamas, neatsižvelgiant į aukštosios mokyklos patirtas išlaidas tam išradimui ar kitam intelektinės nuosavybės objektui sukurti, tai 1/3 riba gali būti ženkliai per aukšta ir daugeliu atvejų aukštosioms mokykloms nepriimtina. Antra, įstatymas palieka galimybę konkretų atlygį ar pajamų dalies dydį nustatyti sutartyse arba susitarti, kad jis iš viso nemokamas. Tai reiškia, kad viskas palikta šalių susitarimui. Siūlytume šią 15 str. 3 dalį suformuluoti taip, kad įstatyme būtų išakmiai nurodyta, jog tam tikra pajamų dalis turi būti mokama autoriams (bendraautoriams), o konkretūs pajamų dydžiai, procentai, jų apskaičiavimo ir mokėjimo tvarka turi būti nustatoma aukštųjų mokyklų statuteose. Siūlome tokią redakciją:

15 str. 3 d. Valstybinių aukštųjų mokyklų statuteose arba įstatuose turi būti nustatyta, kokia dalis pajamų, bet kokia forma gautų už intelektinės veiklos rezultatų, sukurtų aukštosios mokyklos darbuotojams atliekant savo darbo funkcijas ir mokslines užduotis, komercinį panaudojimą yra skiriama autoriams (bendraautoriams), šių pajamų apskaičiavimo tvarka, atlyginimo mokėjimo tvarka.

Mūsų nuomone, Įstatymo projektų autorių siekiamas tikslas – užtikrinti valstybinių aukštųjų mokyklų ūkio tvarkymo autonomiją, priėmus šį įstatymą vargu ar bus pasiektas. Kaip minėta, teisinės prielaidos šios autonomijos įgyvendinimui yra ir šiuo metu, trūksta tik valstybės institucijų paskatinimo, pritarimo ir pačių aukštųjų mokyklų valios. Ekspertų nuomone, valstybinių aukštųjų mokyklų pramoninės nuosavybės specifika reikalauja, kad būtų priimtas atskiras ir detalus teisės aktas, reglamentuojantis tam tikrus pramoninės nuosavybės apsaugos ir komercializavimo aspektus.

Dėl atskiro dokumento, kuris detalizuotų specifinius aukštųjų mokyklų intelektinės nuosavybės klausimus

Rengiant šį dokumentą siūlome atsižvelgti į žemiau pateikiamas koncepcijas, problemas ir pasiūlymus.

ĮSTATYMO TIKSLAI:

- pramoninės intelektinės nuosavybės kūrimo universitetuose skatinimas,
- technologijų perdavimo skatinimas,

- pumpurinių įmonių steigimo skatinimas.

Įstatymo taikymas turi ne praturtinti universitetus, bet padėti jiems aktyviau įgyvendinti savo misiją – skleisti žinias, tarp jų ir taikomasias. Svarbiausias rezultatas turi būti inovacijų perdavimas verslui.

PAMATINĖS KONCEPCIJOS

- **Valstybės parama MTEP nebūtinai turi reikšti finansuotojo pretenzijas į sukurtą intelektinę nuosavybę** (lygiai kaip tokių pretenzijų neturi Bendroji programa, Eureka ir kitos panašios). IN priklauso tam, kas ją sukūrė, ir savininkas turi teisę ja disponuoti.
- **Universitetai neturi konkuruoti su verslu.** Jie turi teikti prioritetą mokslo veiklai, o ne kuo didesnėms licencijavimo pajamoms. Turi būti išlaikomas balansas tarp universitetų misijos – švietimo - ir komercinės veiklos. Didesnių IN nuosavybės valdymo teisių universitetams suteikimas turi būti suvokiamas visų pirma ne kaip universitetų verslas, bet kaip pramonės skatinimas. Universitetai, pernelyg „išsijautę“ į IN komercializavimą, gali tapti verslo įmonių konkurentais, lenktyniaudami su jomis (tuo labiau, kad turi išskirtines sąlygas – biudžetinį finansavimą).
- **Pramoninių patentų ir kitos formos IN gausa universitetuose neturi tapti formaliu gerės, aktyviškos veiklos rodikliu,** už kurį skatinama ar baudžiama, nes greitai galima nukrypti į formalizmą - pradėti teikti silpnus patentus ataskaitoms pagerinti.
- **Akademinė visuomenė lengviau keičiasi žiniomis tarptautiniu mastu negu verslas,** kuris labiau linkęs saugoti savo paslaptis, todėl finansinė nauda universitetus paskatins labiau tausoti savo žinias ir akyliau jų žvalgytis svetur. Tikėtina, kad universitetų IN komercializavimo galimybė mažins IN nutekėjimą iš Lietuvos.

ĮSTATYMO NUOSTATOS

- **Įstatymas turi aptarti sąlygas, kai išradimus finansuoja privatus kapitalas.**
- **Turi būti skatinamas licencijavimas,** nes patentavimo aktyvumas nerodo komercializavimo didėjimo *per se*.
- **Reikia aptarti pumpurinių kompanijų steigimą išradimui komercializuoti:** galbūt naudingiau, kad išradėjas (jeigu pageidauja) įsteigtų pumpurinę įmonę, kurioje dalyvautų ir universitetas (išradimo licencija – startinio kapitalo įnašas). Galbūt tokia schema labiau skatintų išradimo autorių komercializuoti savo išradimą.

- **Valstybei turi būti palikti teisė į priverstinę licenciją**, ypač jeigu universitetas nevykdo reikalavimų, pavyzdžiui, aktyviai komercializuoti išradimą (dėl prasto administravimo, gebėjimų stokos, privačių interesų įtakos ir pan.).

JEIGU IŠRADIMAI FINANSUOTI VALSTYBĖS LĖŠOMIS, UNIVERSITETAI TURI PRISIIMTI

ĮSIPAREIGOJIMUS:

- **Informuoti finansuojančią instituciją apie padarytus išradimus.** Kad tai būtų atlikta deramai, universitetų darbuotojai savo ruožtu privalo deklaruoti savo sukurtą intelektinę nuosavybę universitetui. Tai ypač aktualu, kai išradimas padaromas sykiu su kitomis organizacijomis, kad būtų išvengta IN nutekėjimo.
- **Laiku pranešti finansuojančią instituciją apie išradimus ir griežtai laikytis konfidencialumo įsipareigojimų.**
- **Tinkamai pateikti patentinę paraišką ir aktyviai komercializuoti išradimą.**
- **Tinkamai atlyginti išradėjui.** Įstatymas neturi nurodyti konkrečių sąlygų (terminų, gautų pajamų dalies ir pan.).
- **Gautas pajamas skirti švietimo ir mokslo reikmėms.**
- **Teikti pirmenybę Lietuvos pirkėjams.**

Taip pat būti sukurtas profesionalios IN vadybos organizacinė struktūra ir efektyvus komercializavimo mechanizmas. Reikia atsižvelgti į pavojų, kurį kelia nepakankamas intelektinės nuosavybės vadybos universitetuose efektyvumas. Lietuvoje šios patirties tėra dar labai mažai, todėl būtų rizikinga gerai neapgalvojus kiekvienoje aukštojoje mokykloje ar mokslinių tyrimų institute steigti atskirus padalinius išradimams komercializuoti³⁸. Ūkio ministerija galėtų imtis iniciatyvos ir aptarti

³⁸ Didelė ir išsami studija *Integrating Intellectual Property Rights and Development Policy* pateikia apytiksles Kalifornijos universiteto 1999 m. technologijų perdavimo pelno ir nuostolių ataskaitą (sumos milijonais USD):

Pajamos iš technologijų perdavimo:	74
Technologijų perdavimo biuro sąnaudos:	24
Atlyginimas išradėjams:	30
Likutis, panaudotas MTEP	20

Reikia turėti omenyje, kad Kalifornijos universitetas yra viena iš pirmaujančių aukštųjų mokyklų Jungtinėse valstijose, o kitų JAV universitetų finansiniai rodikliai anaipol nėra tokie puikūs. Visų JAV universitetų MTEP išlaidos 2000 metais siekė ~30 mlrd. USD, o pajamos iš licencijų pardavimo - ~149 mln. USD - bendrame finansiniame krepšelyje technologijų perdavimo verslas tesudarė apie pusę procento.

galimybę perduoti visas išradimų komercializavimo teises vienai agentūrai, kurioje būtų sukaupta reikiama patirtis. Universitetai galėtų būti šios organizacijos dalininkai.

Vertindami situaciją Lietuvoje, manome esant reikalinga stiprinti mokslo įstaigų ryšius su verslo įmonėmis, mažinti investuotojų pradinę ekonominę riziką. Mokslo įstaigos turėtų glaudžiau bendradarbiauti su užsienio partneriais, propaguoti „lietuviškas“ žinias Europos ir užsienio rinkose. Jei Lietuvoje bus priimtas valstybinių aukštųjų mokyklų turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymas, būtina siekti, kad pramoninę nuosavybę administruotų subjektai, apimantys kelias mokslo įstaigas, pvz. viešoji įstaiga, kurios dalininkai yra Ūkio ministerija ir /ar verslo asociacijos bei mokslo institucijos.

5. Europos institucijų politiniai dokumentai, rengiami nauji teisės aktai ir koncepcijos dėl patentų ateities

5.1 Europos Bendrijos patentas

Bendrijos patentų apsaugos sistemos idėja Europoje yra palyginti sena, tačiau dėl valstybių nesutarimų neprieita prie vieningos nuomonės. 2006 09 13 priimtame komunikate KOM(2006) 502 (galutinis) Europos Komisija skelbia, kad svarbiausias žingsnis Europos Sąjungos pramoninės nuosavybės srityje yra priimti rentabilų **Bendrijos patentą**. Daugelis suinteresuotųjų šalių ir toliau remia Bendrijos patento metodą, vis dėlto jos kritikuoja 2003 m. priimtą Tarybos bendrąjį politinį požiūrį dėl **didelių vertimo išlaidų** ir pernelyg didelio siūlomos jurisdikcinės sistemos centralizavimo. Didžioji suinteresuotųjų šalių dalis kritikuoja Tarybos bendrąjį politinį požiūrį, kuriame numatoma, kad visi Bendrijos patento išradimo apibrėžties punktai turi būti išversti **į visas oficialias ES kalbas**. Kita vertus, kai kurios suinteresuotosios šalys pasisakė ne tik už išradimo apibrėžties, bet ir už aprašymo vertimą.

2008 04 28 ES Taryba, siekdama plėtoti diskusiją dėl BP, priėmė parengiamąjį dokumentą dėl Bendrijos patento. Diskusijų objektu išlieka vertimo ir gautų mokesčių už BP paskirstymo klausimai.

Vertimo klausimas. Palaikymo nesulaukė „lankstaus“ BP idėja, tuo tarpu dauguma Valstybių narių palaikė centrinės vertimų tarnybos idėją, pabrėždami, kad turi būti užtikrintas aukštas vertimo lygis.

Dėl paraiškos pildymo. Paraiškos pildomos viena iš darbinių EPO kalbų. Pareiškėjams, kurių valstybės kalba nėra viena iš darbinių EPO kalbų, turi būti suteikta galimybė paduoti paraišką valstybine kalba per Nacionalinę patentų agentūrą. Nacionalinė patentų agentūra rūpintųsi paraiškų vertimu, kuris būtų padengiamas BP sistemos nustatyta tvarka.

Vertimų galia. Patento informacijos vertimai būtų prieinami visomis Bendrijos kalbomis. Jie būtų ne teisės, o informacijos šaltinis. Kilus ginčui, patento savininkas turėtų pareigą išversti patentą į kalbą, kurios reikalauja ginčą nagrinėjantis organas. Pažymėtina, jog verčiama galėtų būti peržiūrint ir užtikrinant centrinės vertimų tarnybos vertimų tikslumą.

Mokesčių paskirstymas. Mokesčiai būtų paskirstomi atsižvelgiant į kriterijų visumą (valstybės populiacija, patentinės veiklos aktyvumas). Didesnę dalį galėtų gauti šalys, kurios nevartoja vienos iš darbinių EPO kalbų – įmonių paramai (pvz. smulkių ir vidutinių įmonių paraiškos pildymui ir kitoms procedūroms remti). Siūloma skirti premijas šalims, priklausomai nuo registruoto patentų skaičius ir vidutinio patentų skaičiaus milijonui gyventojų.

Pusė surenkamų už patentus mokesčių turėtų būti paskirstomi tarp šalių, atsižvelgiant tokiomis dalimis į šiuos kriterijus, susijusius su:

- Vartojama kalba ir jos vartotojų skaičiumi (apie 11 proc.);
- Inovacijų propagavimą, siejant su gyventojų paraiškų ir EPO registruotų paraiškų skaičiumi (apie 6 proc.)
- ES-27 dalimi (apie 83 proc.)

Siūlytume formuoti Lietuvos poziciją dėl Bendrijos patentų atsižvelgiant į šias nurodytas pastabas:

Įdiegus Bendrijos patentų apsaugos sistemą, sumažėtų apsaugos kainos. Tai galėtų lemti žymią užsienio (ne Europos Bendrijos narių) patentų invaziją į Europą. Užsienio patentai ES rinkoje turėtų neigiamą poveikį Europos pramonei, ypač konkurencinėje MVĮ patentų kovoje. Galima žala ir dėl patentų tankmės ar patentų trolių kūrimosi. Tokie pokyčiai turėtų poveikį pramonės ekonominiam nepriklausomumui tiek nacionaliniu, tiek Bendrijos lygiu. Ekspertai siūlo numatyti ilgalaikes priemones, kuriomis būtų kompensuotas MVĮ konkurencinės padėties pablogėjimas.

Panaikinant patentų dokumentų vertimą į oficialias ES kalbas, įskaitant ir apibrėžtį, kuri leidžia suprasti išradimo apsaugos ribas ir nustato išradimo objektą, sukuriama situacija, kai išimtinės saugomos teisės apimtį negalima suprasti gimtąja kalba. Taip yra pažeidžiamas vienas iš patentų apsaugos sistemos pamatinių principų – pareiškėjas turi taip apibūdinti išradimą, kad jį sugebėtų pagaminti atitinkamos srities specialistas. Ekspertų nuomone, apibrėžties nevertimas į valstybės oficialią kalbą užkerta kelią tretiesiems asmenims suprasti išradimo esmę ir išradimui taikomos apsaugos ribas. Siūlome LR pozicijoje dėl BP reikalauti apibrėžties vertimo į lietuvių kalbą. Turi būti užtikrinta aukšta vertimo kokybė.

5.2 Europos patentų ir Europos Bendrijos patentų jurisdikcija (The Draft European Patent Litigation Agreement – EPLA)

Siekdami įvertinti Lietuvos Respublikos poziciją dėl Europos patentų ir Europos Bendrijos patentų jurisdikcijos, išanalizavome Europos patentų ginčų susitarimo projektą.

Palaikome Lietuvos Respublikos poziciją iš esmės pritarti vieningos ginčų sistemos sukūrimui su išlyga, kad vieninga patentų ginčų sistema turi būti suderinta su nacionaline teismų sistema ir Konstitucija. Lietuvos derybiniais aspektams dėl teismo procesinių dokumentų vertimo, proceso kalbos, atstovavimo pareiškėjams, teismų sprendimų įsigaliojimams ir vykdymui pritariame su žemiau nurodytomis pastabomis ir pasiūlymais.

Taip pat viena iš pagrindinių atnaujintos Lisabonos strategijos tikslų, dėl kurio ir buvo parengtas Komisijos komunikatas Europos Parlamentui ir Tarybai „Europos patentų sistemos stiprinimas: pagerinti intelektinės nuosavybės teisių tvarkymo sąlygas Europoje“, nes intelektinės nuosavybės teisės, visų pirma patentai, yra susiję su naujovėmis, kurios savo ruožtu didina konkurencingumą.

Todėl Lietuvos Respublikos pozicijoje dėl Europos Sąjungos patentų jurisdikcijos turi būti atsižvelgta ne tik į galimas kolizijas su Lietuvos Respublikos Konstitucijos, teisės aktų nuostatomis, bet ir į siekį skatinti patentavimą, taip užtikrinant Europos pirmavimą inovacijų srityje.

Dėl Bendrijos patentų sistemos. Smulkiems ir vidutinio dydžio išradėjams sudėtinga ir brangu vykti bylinėtis į kitas valstybes bei samdyti atstovus kitose valstybėse. Tokia situacija turi tiesioginės įtakos patentavimui, nes išradėjai nėra užtikrinti, ar jie galės teisinėmis priemonėmis apsiginti savo teises ir todėl nėra linkę mokėti mokesčius už patentus, kurių suteikiamų teisių gynyba yra neaiški ir brangi. Todėl būtų tikslinga, kad smulkieji ir vidutiniai išradėjai turėtų galimybę savo teises ginti vietiniuose ar regioniniame skyriuose kaip pirmoje instancijoje. Pasirinkus vietinių skyrių sistemą, vietinis skyrius būtų įsteigtas Lietuvoje.

Visų antra, vietinio ar regioninio skyriaus įsteigimas Lietuvoje paskatintų patentavimą ir Lietuvoje, nes išradėjams palengvėtų sąlygos apginti savo išimtinės teises, atsirastų teisinio tikrumo jausmas. Mažas patentų bylų kiekis nėra reikšmingas faktorius, nes, visų pirma, Europos patentų jurisdikcija yra susijusi ne su nacionaliniais patentais, o su Europos ir Europos Bendrijos patentais (kai bus patvirtintas Reglamentas dėl Bendrijos patento). Todėl daug nurodytų patentų bylinėjimosi praktikos neturi ir kitų valstybių narių teismai. Be to, jei būtų pasirinkta regioninių skyrių sistema ir regioninis skyrius būtų

įsteigtas Lietuvoje, šis skyrius nagrinėtų bylas ne tik iš Lietuvos, bet ir iš viso regiono valstybių. Todėl praktikos stokos klausimas būtų greitai išspręstas.

Jei regioninio skyriaus funkcijas atlikti būtų pavesta teismui, Lietuvos Respublikoje jurisdikcija pirma instancija nagrinėti ginčus dėl Europos ir Bendrijos patentų pagal dabartinį CPK turėtų tekti Vilniaus apygardos teismui.

Galimybė atstovauti išradėjams kitose valstybėse turėtų būti suteikta ir patentiniams patikėtiniams, ir advokatams. Tokiu atveju būtų skatinamas ir vienas esminių ES siekių – konkurencingumo augimas.

Jei ginčus dėl Europos ir Bendrijos patentų Lietuvoje nagrinės Vilniaus apygardos teismas kaip regioninis skyrius, siekiant teisingai išspręsti ginčus ir pašalinti trūkumus dėl teisėjo kvalifikacijos būtina įtvirtinti, kad teismas visais atvejais prašytų eksperto techninės, o ne teisinės išvados, nes teisėjų, kurie kartu turėtų ir nuolat atnaujinamų techninių žinių, parengimas pereinamuoju laikotarpiu būtų labiau komplikuoatas.

Dėl kalbos. Jei pirmos instancijos teisme ginčai bus nagrinėjami teismo vietos kalba, sprendimai turi būti verčiami bent į anglų, vokiečių ir prancūzų kalbas, nes jei sprendimai nebus išverčiami – bus sunku sukurti vieningą praktiką sprendžiant ginčus dėl Europos ir Bendrijos patentų.

Tai paspartins vieningos praktikos formavimą, galimybė su kuria susipažinti padidins teisinių lūkesčių principo geresnį įgyvendinimą.

Jei bus pasirinkta sistema, kai pirmos instancijos teismas nustatomas pagal patento savininko nuolatinę gyvenamąją/ verslo vietą, tokiu atveju bus lengviausia pasiekti, kad teismo kalba būtų tapati patento savininko kalbai. Tokia sistema skatins patentų registravimą, nes bus palengvinta patento savininko galimybė ginti savo teises savo kalba. Tačiau turi būti nustatyta galimybė pasirinkti ir ne vietos teismo kalbą, bet ir anglų, vokiečių arba prancūzų kalbą. Tokiu atveju padidėtų konkurencingumas tarp atstovų, nes atstovauti byloje galėtų atstovas iš bet kurios valstybės narės.

Dėl proceso tvarkos. Siekiant sumažinti bylinėjimosi išlaidas, procesas turėtų būti dokumentinis, su galimybe tik išimtiniais atvejais rengti ir žodinį nagrinėjimą.

Dėl arbitražo, taikinimo, mediacijos. Nors galimybė kilusius ginčus spręsti ne teismo keliu komunikate nurodoma kaip siekiamybė, šiuo metu Lietuvoje galiojantys teisės aktai (LR CPK, LR Komercinio arbitražo įstatymas) galimybės šiuo ginčus spręsti arbitraže nenumato. Būtina teisės aktus

pakoreguoti, kad ginčai dėl intelektinės nuosavybės, įskaitant ir patentus, būtų teisingi nagrinėti ir arbitražinėms institucijomis.

Jei atsiras galimybė ginčus dėl patentų spręsti arbitraže, tokia sistema skatins patentų registravimą, nes bus palengvinta patento savininko galimybė ginti savo teises: ginčas arbitraže gali būti išspręstas greičiau, pigiau, ir teisingiau (nes arbitrai gali būti patentų specialistai, turintys reikiamų techninių žinių), nei ginčą nagrinėjant teisme.

Dėl sprendimo vykdymo. Įsigaliojęs teismo (arbitražo) sprendimas turi nutraukti konkretų pažeidimą bei užkirsti kelią naujiems pažeidimams visose valstybėse narėse. Priešingu atveju pažeidimų atveju skirtingose valstybėse teks bylinėtis iš naujo.

Išvada

Rekomenduojame pakeisti Lietuvos Respublikos poziciją dėl EB patentų jurisdikcijos bei pasirinkti vietinių skyrių sistemą. Vietinių skyrių sistemos pasirinkimas yra suderinamas su LR Konstitucija ir kitais teisės aktais. Tokia sistema skatins Europos Bendrijos patentų registravimą ir jų suteikiamų teisių gynybą bei tuo pačiu didins ginčų dėl EB patentų praktiką. Tai turės teigiamos įtakos ir Lietuvos patentų gynybos ir teismų praktikos plėtotei. Tų pačių tikslų, bet mažiau efektyviai, būtų galima siekti pasirenkant ir regioninių skyrių sistemą.

5.3 Patentų sistemos tolimesnė raida

5.3.1 Komisijos Komunikatas Europos Parlamentui ir Tarybai – Europos patentų sistemos stiprinimas (KOM/2007/0165)

Europos Bendrijų Komisijos (toliau Komisijos) Komunikate Europos Parlamentui ir Tarybai KOM (2007) 165 „Dėl Europos Patentų sistemos stiprinimo“ (toliau Komunikatas) yra išskiriami pagrindiniai tikslai, kurie skatintų naujovių įdiegimą, o tuo pačiu ir tobulintų patentų strategiją, t. y.:

- sukurti Bendrijos patentą;
- nustatyti ES patentų jurisdikciją ;
- pagerinti įmonių, universitetų intelektinės nuosavybės teisių strateginį naudojimą ir gynybą.

Komunikate taip pat nurodytos šios pagrindinės priežastys, lemiančios žemą patentavimo lygį, patentų sistemos silpnėjimą ir mažesnę patentų patrauklumą:

1. Nėra integruotos bendrijos jurisdikcinės sistemos.
2. Bylinėjimasis dėl patentų yra brangus ir ilgas procesas, o tai skatina praktinės patento vertės mažėjimą, ypač MVĮ.
3. Skirtumai priimant teismų sprendimus, skirtinga nacionalinių teisėjų patirtis ir kvalifikacija (ši priežastis Lietuvai neaktuali).
4. Nėra skatinama alternatyvi ginčų sprendimo sistema.
5. Teisės aktuose netinkamai reglamentuojamas teisių į intelektinę nuosavybę įgyvendinimas. Šiai priežasčiai pašalinti Europos Parlamentas ir Taryba priėmė direktyvą 2004/48/EB dėl intelektinės nuosavybės teisių gynimo, kuri nurodo, kad be veiksmingų intelektinės nuosavybės teisių gynimo priemonių naujovės ir kūrybingumas yra slopinami, o investicijos mažėja. Direktyvos tikslas – suderinti teisės sistemas, kad vidaus rinkoje būtų užtikrintas aukštas, vienodas ir vieningas apsaugos lygis. Apie direktyvos įgyvendinimą LR teisės aktuose žr. 3.2.1 skyriuje.
6. Įmonės, universitetai nepasinaudoja esamomis galimybėmis savo intelektinei nuosavybei saugoti. MVĮ, universitetai dažnai nežino, kaip geriausiai pasinaudoti patentų teisėmis savo išradimams apsaugoti ir juos išnaudoti. MVĮ nepatentuoja ar nenaudoja kitų intelektinės nuosavybės apsaugos teisių, nes jiems trūksta geros kokybės konsultacijų. Netobulus žinių tarp viešosios mokslinių tyrimų bazės ir pramonės bei perdavimas.
7. Patentavimo sistemos netobulumas.
 - Žema patentų kokybė – Komunikate nurodyta, kad Europos patentų kokybė yra laikoma aukšta, tačiau LR patentų kokybė yra žema, o tai sąlygoja menką patentavimą. Komunikate buvo pabrėžta griežtos ekspertizės svarba, bet Lietuvoje neatliekama naujumo ekspertizė.
 - Aukšta patentavimo kaina – tai svarbus kriterijus patentuojant tarptautiniu mastu, tačiau abejotina, ar tai aktualu nacionaliniams patentams. Kita vertus, nereikia pamiršti, kad nors kainų sumažinimas skatins ES šalių pareiškėjus, kartu tai bus paskata ir kitų valstybių (JAV, Kinijos, Japonijos) subjektams saugoti savo išradimus Europoje.

- Patento išdavimo proceso ilgumas. Tai svarbus kriterijus patentuojant tarptautiniu mastu, tačiau abejotina, ar tai aktualu nacionaliniams patentams. 1999 Paryžiuje įvyko EPO susitariančiųjų valstybių tarpvyriausybinių konferencija dėl patentų sistemos reformos Europoje, kurios metu nuspręsta patento išdavimo laikotarpį sumažinti iki 3 metų.

5.3.2 Europos komisijos komunikatas „Europos pramoninės nuosavybės teisių strategija“

Poreikį sukurti stiprią pramoninės nuosavybės sistemą ir išspręsti įsisenėjusias patentų apsaugos problemas, siekiant išsaugoti konkurencingumą globalioje ekonomikoje skatina 2008 liepos 16 dieną paskelbtas Europos Komisijos komunikatas „Europos pramoninės nuosavybės teisių strategija“, kuriame pripažįstama, kad neįtvirtintas Bendrijos patentas riboja verslą ir kad šiuo klausimu reikia siekti susitarimo.

Intelektinės nuosavybės apsauga – pagrindinė inovacijų, investicijų į MTEP skatinimą ir žinių perkėlimo iš laboratorijos į rinką sąlyga, būtina, kad „penktoji laisvė“, t. y. laisvas žinių judėjimas, taptų tikrove. Skleidžiant žinias, patentinių teisių naudą pajunta ne tik teisių turėtojas, nes konkuruojančios bendrovės, netenkančios rinkos dalies dėl konkurento patento, gauna naudos iš naujų technologinių galimybių, slypinčių paskelbtuose išradimuose. Taip gali susidaryti uždaras inovacijų ratas, kuris laikui bėgant kompensuotų pradinį aukštų kainų poveikį monopolijos išsaugojimo laikotarpiu. Tokiu būdu pramoninė nuosavybė gali turėti teigiamą poveikį konkurencijai, jei kartu būtų taikomos griežtos konkurencijos taisyklės, užkertančios kelią piktnaudžiavimui teisėmis.

Kaip esminei intelektinio turto valdymo daliai, pramoninės nuosavybės teisėms teikiama vis didesnė reikšmė visoje bendrovės verslo strategijoje. 2007 metais atliktoje Europos bendrovių vadovų apklausoje 53% atsakiusiųjų teigė, kad intelektinės nuosavybės teisių naudojimas bus labai svarbus arba kritiškai svarbus jų verslui per ateinančius dvejus metus, palyginti su 35% atsakiusiųjų, kuriems tai buvo svarbu jau apklausos metu³⁹.

Intelektinė nuosavybė ir toliau turi būti inovacijų katalizatoriumi. Jai keliami tokie reikalavimai:

- aukšta kokybė ir aukštas paraiškų ekspertizės lygis,

³⁹ „Žinių vertė. Europos įmonės ir intelektinės nuosavybės iššūkiai“ (angl. *The value of knowledge: European firms and the intellectual property challenge*), 2007 m. „Economist“ informacijos skyriaus baltoji knyga, kurią paskelbė „Economist“

- prieinamumas sąnaudų prasme (balansas tarp kokybės ir teisinio tikrumo);
- nuoseklumas: vienodas įstatymų aiškinimas ir suvienodintas teismo procesas;
- proporcingumas: atlygio už vertingą intelektinį kūrinių ir sklandaus idėjų ir inovacijų judėjimo užtikrinimo pusiausvyra.

Kad aukštos kokybės pramoninės nuosavybės teisių sistema skatintų inovacijas ir skleistų naujas technologijas bei žinias, reikia, kad apsauga būtų suteikiama tik tiems išradimams, kurie atitinka reikalavimus, taip pat sistema turi užtikrinti prieinamumą visuomenei ir verslui. Visų pirma tai susiję su patentų problematika, nes dabar tiek Jungtines Valstijas, tiek ir Europos Sąjungą tvindo tikras patentinių paraiškų tvanas: 2006 m. Europos patentų tarnyboje (EPT) pirmą kartą pateikta daugiau kaip 200 000 patentinių paraiškų per metus, t. y. 5,6 % daugiau⁴⁰ ir greta to didėja paraiškų apimtis – per pastaruosius 20 metų ir apibrėžčių punktų, ir EPT pateiktų paraiškų puslapių skaičius padvigubėjo. Dėl šių priežasčių pasaulyje padaugėjo dar neišnagrinėtų paraiškų⁴¹. Kitas aspektas, turintis pagerinti patentinės sistemos kokybę - patentai turi būti suteikiami tik tada, kai tikrai padaromas išradimas, t.y. tik kai egzistuoja išradimo žingsnis, nes žemos kokybės patentų teisių suteikimas turi neigiamą poveikį ir didina ekonominį ir teisinį neapibrėžtumą. Europos Komisija mano, kad Europos Patentų biurui reikia kelti savo darbo krūvio kartelę, o patentų biurui Europoje turėtų bendradarbiauti, pavyzdžiui, kad išlaikytų aukštą teisių kokybę ir neišduotų patentų nepatentuojamose srityse, kaip antai programinė įranga ir verslo metodai.

Kai kuriose ES valstybėse narėse galiojantys naudingieji modeliai yra panašūs į patentus, nes jais turėtojai suteikiama išimtinė teisė į techninį išradimą, bet jų galiojimo laikas trumpesnis nei patentų. Išradimas, kurį apsaugo naudingasis modelis, turi būti naujas, tačiau apskritai reikalaujamas išradymo lygis yra žemesnis nei patento atveju. Naudingieji modeliai ir nacionaliniai patentai, suteikti valstybių narių, kurios neatlieka nuodugnaus išradimo vertinimo – greitesnis apsaugos kelias. Todėl Europos Komisija ragina valstybės narės įvertinti, kaip tokiomis teisėmis skatinamos inovacijos. Šioje studijoje yra pateikti pasiūlymai dėl naudingųjų modelių taikymo Lietuvos teisės sistemoje žr. 4.2.

⁴⁰ 2006 m. EPT metinė ataskaita, paskelbta <http://www.epo.org/about-us/office/annual-reports/2006.htm>.

⁴¹ Visame pasaulyje yra net 10 mln. dar neišnagrinėtų patentų, o EPT nagrinėjimo procedūros laukiančių patentų skaičius 2006 m. buvo 304 100, o 2005 m. jis buvo 285 400.

Stipri pramoninės nuosavybės teisių apsauga turėtų būti neatskiriama nuo griežto konkurencijos taisyklių taikymo, nes pramoninės nuosavybės teisių egzistavimas ir naudojimas jomis savaime nėra nesuderinami su konkurencijos teise.

Viena iš problemų, keliančių Europos Komisijos susirūpinimą, yra tai, kad mažosios ir vidutinės įmonės dažnai ne iki galo išnaudoja galimybes pasinaudoti pramoninės nuosavybės teisėmis: jos mažiau naudojasi formaliomis pramoninės nuosavybės teisėmis ir labiau pasikliauja kitais apsaugos metodais, pvz., prekybos paslaptimis ar pranašumais rinkoje. Patentavimo sistemos supaprastinimas ir atpiginimas padidintų MVĮ galimybes naudotis patentais ir prekių ženklais, o patentavimo subsidijos galėtų padidinti naudojamą pramoninės nuosavybės teisių apsaugą. Aukštos kainos dažnai nurodomos kaip priežastis, dėl kurios MVĮ nesinaudoja pramoninės nuosavybės teisėmis. Londono sutartis jau mažina vertimo sąnaudas, bet lieka neišnaudotas prieinamo ir nebrangaus Bendrijos patento potencialas.

Komunikate pažymima, kad MVĮ labai ribotai naudojami ginčų sprendimu teismo būdu. Todėl reikia prieinamos ir patikimos ES patentų jurisdikcijos, todėl Europos Komisija tirs mediacijos ir arbitražo taikymo galimybę žr. skyrių 4.3.3.

5.3.3 „Visoje Europoje tobulinti žinių perdavimą tarp mokslinių tyrimų institutų ir pramonės įmonių. Už atviras naujoves. Įgyvendinti Lisabonos dienotvarkę“. KOM(2007) 182 (galutinis)

Vykdydama šiame dokumente prisiimtus įsipareigojimus, Europos Komisija 2007 metų balandžio mėnesį paskelbė komunikatą „Visoje Europoje tobulinti žinių perdavimą tarp mokslinių tyrimų institutų ir pramonės įmonių. Už atviras naujoves“. Jame deklaruojama, kad Europa susiduria su problema, kaip geriau panaudoti valstybės finansuojamus mokslinius tyrimus ir technologinę plėtrą (MTEP), nes, palyginti su Šiaurės Amerika⁴², vidutiniam Europos universitetui^{43,44} priklauso gerokai mažiau išradimų ir patentų. Europos Komisija nurodo tokias svarbiausias priežastis, kurios trukdo žinių perdavimui tarp Europos universitetams ir pramonės įmonių:

⁴²AUTM apklausa – <http://www.autm.net/events/File/FY04%20Licensing%20Survey/04AUTM-USLicSrvy-public.pdf>.

⁴³ ProTon apklausa – http://www.protoneurope.org/news/2006/art2006/artjanmar06/2asfy2004/attachment_download/file.

⁴⁴ 2006 m. ASTP apklausa – http://www.merit.unu.edu/publications/docs/200605_ASTP.pdf.

- kad Europos universitetai žinias ir intelektualinę nuosavybę tvarko ne taip sistemingai ir profesionaliai, kaip Šiaurės Amerikos universitetai;
- kultūriniai verslo ir mokslo bendruomenių skirtumai;
- skatinimo priemonių trūkumas;
- teisinės kliūtys;
- žinių ir technologijų rinkų susiskaldymas.

Valstybės narės imasi įvairių iniciatyvų mokslinių tyrimų institutų ir įmonių bendradarbiavimui skatinti. Tačiau problema yra ta, kad iniciatyvos dažnai būna skirtos konkrečiai valstybei, neatsižvelgiant į tarptautinį žinių perdavimo aspektą, nors lygia greta universitetams ir mokslinių tyrimų institutams darosi akivaizdu, kad moderniaame pasaulyje jų vaidmuo nebėra vien diplomuotų specialistų rengimas tam tikrai vietai ir kad būtina atsižvelgti į tarptautinį žinių perdavimo aspektą.

Mokslo institutai kartu su pramonės įmonėmis kuria žinių ekonomika. Šiam naujam institutų vaidmeniui įgyvendinti reikalingas tiek naujas požiūris, tiek ir nauji ištekliai:

- naujas požiūris suponuoja universitetų ir mokslo institutų poreikį aktyviau sąveikauti su pramonės įmonėmis ir skatinti jas kuo daugiau naudotis mokslinių tyrimų rezultatais;
- nauji ištekliai reiškia tai, kad reikia specialistų, galinčių nustatyti ir valdyti komercinį potencialą turinčius žinių išteklius, rasti finansavimą ir t.t. Specialistai, dirbantys žinių perdavimo srityje, privalo turėti įvairių rūšių kvalifikaciją.

Sąlygų žinioms perduoti sudarymas. Kad žinių perdavimas iš mokslo sferos į verslo sritį būtų efektyvesnis, pramonės įmonės turėtų būti įtrauktos į mokslinių tyrimų institutų valdymą, nes tai padeda pritaikyti mokslinių tyrimų ir švietimo veiklą visuomenės poreikiams, įgyti specialių žinių, reikalingų žinių perdavimo veiklai vykdyti, skatina darbuotojų judėjimą iš vieno sektoriaus į kitą (vyksta laikini darbuotojų mainai, pramonės įmonėse įdarbinami jauni institutų absolventai).

Greta kitų bendradarbiavimo formų siūlomas institutų intelektualinės nuosavybės sujungimas, taip tikintis gauti įvairiopus naudos. Patentų sujungimas gali padėti sukurti „kritinę“ intelektualinės nuosavybės masę, būtiną užtikrinti naujoviškos idėjos patrauklumą privačiajam sektoriui, palengvintų informacijos teikimą verslo sektoriui. Toks išteklių sujungimas būtų ypač svarbus institutams, kurių komerciškai

pritaikomų mokslinių tyrimų rezultatų taikymo sritis ir apimtis yra palyginti siauri. Tokį išteklių jungimą turėtų remti valstybė.

Kad šis išteklių jungimas nors kuriais aspektais įgytų tarptautinį matmenį, Europos Komisija sukūrė europinį tinklą tarptautiniam technologijų perdavimui palengvinti – inovacijų perdavimo centrų, veikiančių 33 šalyse, tinklą, kuris teikia pagalbą universitetams ir pramonės įmonėms (ypač MVI), atsižvelgdami į individualius jų poreikius. Šis tinklas padeda universitetams dalytis informacija apie naujas, komerciškai pritaikomas technologijas su įmonėmis visose Europos šalyse.

Verslumo ugdymas. Profesionalus intelektinės nuosavybės klausimų sprendimas padeda spręsti ir menamą prieštaravimą tarp mokslininkų poreikio paskelbti rezultatus ir padaryti juos laisvai prieinamus ir pramonės sektoriaus poreikio užtikrinti informacijos konfidencialumą ir ją apsaugoti. Tiesiog reikia ugdyti mokslo darbuotojų verslumo mąstyseną, ir jų skatinimas įgyti atitinkamą kvalifikaciją gali gerokai sumažinti dabar egzistuojantį kultūrinį mokslinių tyrimų institutų ir pramonės įmonių atotrūkį. Turėtų būti mokoma verslumo: kaip valdyti intelektinę nuosavybę, bendrauti su pramonės sektoriumi, pradėti verslą ir jį valdyti.

Komunikate akcentuojama, kad reikia tobulinti Europos nuosavybės teisių modelį valstybės finansuojamų mokslinių tyrimų srityje. Daugelyje šalių mokslinių tyrimų institutai sukūrė atlygio sistemas, pagal kurias išradėjui tenka dalis pelno, gauto pardavus licenciją arba pavertus išradimą komerciniais produktais. Vis dėlto daugelis mokslininkų vis dar nenoriai dalyvauja tokioje veikloje, ypač dėl to, kad tai nedaro įtakos karjerai. Todėl svarbu, kad į vertinimo kriterijus būtų įtraukta kita veikla, pavyzdžiui, patentų, licencijų išdavimas, bendradarbiavimas su pramonės įmonėmis.

Vienas iš būdų aktyvinti žinių perdavimą iš akademinio sektoriaus į pramonę yra visų rūšių valstybinė parama regionų, nacionaliniu ir Bendrijos lygmeniu, įskaitant tiesioginę finansinę paramą žinių perdavimo priemonėms.

5.3.4 „Voluntary guidelines for universities and other research institutions to improve their links with industry across Europe“ (SEC/2007/0449)

Europos Sąjunga suvokia akademinėje sferoje kylančias problemas ir iššūkius ir savo dokumentuose pateikia gaires universitetams, kaip pagerinti inovacijų vadybą. Europos Komisijos komunikate „COM (2007) 182 „Improving knowledge transfer between research institutions and industry across Europe:

embracing open innovation“ yra pasiūlyti intelektinės nuosavybės vadybos principai, kuriais turėtų vadovautis visuomeninės tyrimų organizacijos.

Siūlomi intelektinės nuosavybės valdymo politikos principai:

- Organizacijos turėtų sukurti ir patvirtinti jų misiją ir strategiją atitinkančius intelektinės nuosavybės politikos principus, kurie būtų skaidrūs ir viešai matomi tiek organizacijos partneriams, tiek ir jos darbuotojams. Intelektinės nuosavybės valdymą ir politikos įgyvendinimą turėtų vykdyti specialiai sukurtas ir kompetentingas organas.
- Ši politika turėtų numatyti aiškias taisykles personalui ir studentams, kurios nustatytų darbdavio informavimo tvarką apie projektus ir idėjas, turinčias komercinį potencialą, nuosavybės teises į mokslinio tyrimo rezultatus, mokslinės informacijos dokumentavimo tvarką bei darbuotojų santykius su bendradarbiaujant su trečiomis šalimis.
- Skatinti vidaus procesus, leidžiančius identifikuoti, registruoti ir eksploatuoti susikurtą IN, siekiant maksimalios socialinės- ekonominės naudos. Derinant su institucijos visuomenine misija įvairiose techninėse žinojimo srityse gali būti taikomos skirtingos strategijos, tokios kaip informacijos viešinimo strategija ar mokslinio bendradarbiavimo kontraktiniu pagrindu principai.
- Sukurti atitinkamą darbuotojų motyvacijos sistemą, skatinančią aktyviai dalyvauti įgyvendinant institucijos IN vadybos politiką, derinant finansinius skatinimo instrumentus bei darbuotojų vertinimo ir karjeros sistemose taikant IN ir technologijų perdavimo rodiklius.
- Numatyti galimybę sujungti kelioms valstybinėms institucijoms priklausančius giminingų technologijų IN paketus, sukaupiant vienose rankose visą kritinę IN, reikalingą jos komerciniam panaudojimui ir tokiu būdu padidinti jos patrauklumą industriniams partneriams bei sumažinti sandorio sąnaudas.
- Kelti darbuotojų ir studentų žinių lygį inovacijų vadybos ir technologijų perdavimo srityje, užtikrinti, kad už šias veiklas atsakingas personalas turėtų atitinkamą išsilavinimą ir kompetenciją.
- Skatinti platesnį tyrimo rezultatų paviešinimą publikacijomis, tuo pačiu numatant mechanizmus, leidžiančius laikinai pristabdyti tokias publikacijas, jeigu numatoma IN apsauga.

Siūlomi žinių perdavimo politikos principai:

- Siekiant gauti maksimalią socialinę-ekonominę grąžą iš visuomenės finansuojamų tyrimų, reikėtų naudoti tiek ir įvairesnius jų komercializavimo mechanizmus (licencijavimas, pumpurinių įmonių steigimas), tiek ir pritraukti visus įmanomus partnerius (pumpurines įmones, kitas visuomenines tyrimų organizacijas, investuotojus ar inovacijų paramos agentūras) kiekvienu atveju pasirenkant tinkamiausius.
- Nors proaktyvi IN ir technologijų perdavimo politika gali atnešti papildomos naudos visuomeninėms tyrimų organizacijoms, nauda neturi tapti vieninteliu šių institucijų tikslu.
- Užtikrinti, kad visuomeninės tyrimų organizacijos galėtų disponuoti ne tik techninėmis savo personalo žiniomis, bet ir gautų priėjimą prie aukštos kokybės profesionalių technologijų perdavimo paslaugų, tarp jų ir prie teisinių (IN apsauga ir gynyba), finansinių ir komercinių konsultantų paslaugų. Ekspertų nuomone, būtina steigti regioninius technologijų perdavimo centrus, juolab kad pasaulinėje praktikoje apstu pavyzdžių, kai keletas tyrimo įstaigų įkuria regioninį technologijų perdavimo centrą, aptarnaujantį visas tame regione esančias mokslo tyrimo įstaigas. Dažnai tokie padaliniai turi juridinio asmens statusą, o jų steigėjai yra universitetai - dalyviai. Taip sutaupomos sąnaudos ir galima pritraukti aukštesnės kompetencijos specialistų. JAV tai plačiai paplitusi praktika, Europoje taip pat veikia regioniniai technologijų perdavimo centrai. Tik tokie mokslo tyrimo gigantai kaip Oksfordo, Kembridžo ar Maxo Plancko universitetai gali sau leisti prabangą turėti nuosavą technologijų perdavimo įstaigą (Cambridge Enterprise, ISIS Innovation, Garching Innovation).
- Sukurti viešai matomą ir skaidrią licencijavimo politiką, užtikrinančią vieningas praktikas visame viešajame tyrimų sektoriuje. Ypatingai dėmesingai turi būti vertinama išimtinių licencijų suteikimo politika, ypač jei jos suteikiamos ne Europos Sąjungos subjektams. Licencijos, suteikiamos komerciniams partneriams, turi numatyti adekvačius finansinius ar kitokius kompensavimo mechanizmus. Ekspertai siūlo ugdyti profesionalius IN (technologijų) vertinimo specialistus. Lietuvoje beveik neturime nei profesionalių IN (technologijų) vertintojų nei tokio vertinimo patirties.
- Sukurti skaidrią pumpurinių įmonių steigimo politiką ir strategiją, kuri paskatintų viešųjų tyrimo įstaigų darbuotojus dalyvauti tokių įmonių kūrimo ir steigime. Ilgalaikiai santykiai tarp pumpurinių įmonių ir viešųjų tyrimų įstaigų turi remtis aiškiais principais.
- Nustatyti aiškius principus, kuriais remiantis yra paskirstoma finansinė grąžą iš žinių perdavimo tarp viešosios tyrimo įstaigos, jos atitinkamų padalinių ir išradėjų.

- Stebėti IN apsaugos ir žinių perdavimo veiklas ir reguliariai viešinti su tuo susijusius veiklos rodiklius. Visuomeninių mokslo tyrimų organizacijų moksliniai rezultatai, sukaupta ekspertizė ir IN teisės turėtų būti labiau matomos ir patrauklios privačiam sektoriui.

Siūlomi užsakomųjų tyrimų ir mokslinio bendradarbiavimo principai:

- Visuomeninių tyrimo organizacijų ir industrinių partnerių bendradarbiavimo bei užsakomųjų tyrimų principai turėtų atitikti dalyvių visuomeninę misiją. Kiekvienu atveju reikėtų įvertinti privataus finansavimo lygį ir mokslinio tyrimo tikslus tam, kad būtų suderinti veikėjų interesai, tokie kaip mokslinės tyrimų institucijos siekis pritraukti privačius užsakomuosius tyrimus, išlaikyti intelektinės nuosavybės kontrolę, būtiną tolesniems akademiniam bei užsakomiesiems tyrimams atlikti bei užtikrinti laisvą tyrimų rezultatų sklaidą, tuo pačiu maksimizuojant komercinį ir socialinį-ekonominį tokių tyrimų rezultatą.
- Tyrimo partneriai turi aptarti IN klausimus kaip galima anksčiau, pageidautina dar prieš pradėdant projektą. Būtina identifikuoti projekto vykdymui reikalingą intelektinę nuosavybę, šalims priklausančią iki projekto pradžios, ir IN, kuri bus šalių sukurta projekto vykdymo metu, ir, atsižvelgiant į projekto dalyvių veikos specifiką, užtikrinti šalių teises į šios nuosavybės naudojimą tiek projekto vykdymo laikotarpiu, tiek ir jo rezultatų panaudojimo etape bei numatyti naudos iš tyrimo rezultatų pasidalijimo principus.
- Bendradarbiavimo projektuose kiekvienos šalies IN, sukurta iki projekto, turi priklausyti ją sukūrusiai šaliai, tačiau išankstinio kontraktinio susitarimo pagrindu gali būti perduota kitai šaliai priklausomai nuo kontrakto šalių interesų, projekto tikslų ir finansinio indėlio. Užsakomųjų tyrimų atveju mokslo institucijos naujai sukurta IN priklauso užsakovui – privataus sektoriaus atstovui. Visa iki projekto pradžios šalių sukurta IN priklauso jos kūrėjams, ir projekto rezultatai šioms teisėms neturi įtakos.

SEC(2007) 449 “Voluntary guidelines for universities and other research institutions to improve their links with industry across Europe” taip pat nurodoma, kad universitetai turi sukurti skaidrų ir efektyvų IN identifikavimo ir vadybos mechanizmą. Būtent Lietuvos universitetuose kol kas yra mažiausiai įgyvendinti ES direktyvų rekomendacijos ir reikalavimai. Neaišku, kas nulemia akademinio partnerio intereso stoką: universitetų biudžetinio finansavimo sistema, autonomija, ar dar kas nors.

Apibendrinant galima pasakyti, kad reikalingi:

- atsakingas tyrimo rezultatų bei išradimų valdymas;
- ilgalaikio ir pastovaus mokslinio bendradarbiavimo skatinimas;
- tarpusavio pagarba ir skaidrumas mokslo tyrimo bendradarbiavimo projektuose;
- profesionalios IN vadybos mechanizmų ir organizacinių struktūrų sukūrimas;
- mokslo darbuotojų lavinimas, leidžiantis identifikuoti IN problemas mokslo tyrimo bendradarbiavimo projektuose, siekiant išvengti nekontroliuojamo IN nutekėjimo;
- INT apsaugotų išradimų visuomeninio ir komercinio panaudojimo skatinimo, siekiant padidinti konkurencingumą ir ekonominę sėkmę;
- mokslo tyrimo rezultatų panaudojimo skatinimo per naujai įsteigtas bei pumpurines įmones.

5.3.5 Komisijos Komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui „Žinių taikymas praktikoje: įvairialypė ES naujovių strategija“ (KOM/2006/0502)

Europos Sąjungos institucijos jau senokai suvokė, kad ES vis labiau atsilieka konkurencinėje kovoje su kitais planetos regionais, ir kad viena iš svarbiausių kryptių esamoms pozicijoms išsaugoti yra Europos inovacijų potencialo panaudojimas, o tai įmanoma tik sukūrus naujovėms palankesnę aplinką.

2006 metais paskelbtame Europos Komisijos komunikate „Žinių taikymas praktikoje: įvairialypė ES naujovių strategija“ akcentuojama, kad Europos Sąjunga gali tapti visapusiška naujovių ekonomika tik tada, jei į šį procesą įsitrauks visi veikėjai - verslas, viešasis sektorius ir vartotojai - ir ypač jei rinkoje bus paklausa naujoviškiems produktams.

2005 m. pradėta įgyvendinti Lisabonos strategija numato rinkinį programų ir reformų, skirtų Europoje sukurti naujovėms palankesnę reglamentavimo ir ekonominę aplinką. Vienas pagrindinių tikslų – mokslinių tyrimų ir technologijų plėtros biudžetą padidinti iki 3% BVP. Susitarime dėl naujos finansinės programos, į kurią įtraukta sanglaudos politika, 7-oji bendroji mokslinių tyrimų ir technologijų plėtros programa bei konkurencijos ir naujovių pagrindų programa, nustatyti nemaži finansiniai paketai, skirti naujovėms.

Naujovėms palankios aplinkos sukūrimas suponuoja šias esmines sąlygas:

- Švietimas (verslumo įgūdžiai, raštingumas, moksliniai ir matematiniai gebėjimai, kalbų mokėjimas, mokėjimo mokytis įgūdžiai, socialinė ir kultūrinė kompetencija; mokslo darbuotojų geografinio ir tarpsektorinio mobilumo didinimas).
- Vidaus rinkos potencialo naudojimas (barjerų mobilumui ir verslo plėtrai šalinimas; dėmesys paslaugų sektoriui).
- Reglamentavimo aplinkos gerinimas ir veiksmingo intelektinių nuosavybės teisių (INT) pagrindo užtikrinimas. Naujovėms reikia reglamentavimo aplinkos, kuri yra nuspėjama, gali prisitaikyti prie prekių ir paslaugų pokyčių ir net juos skatinti, apsaugoti intelektinę nuosavybę, nustatyti skaidrius suderintus standartus. Intelektinės nuosavybės apsauga būtina naujovių sąlyga, nes nėra motyvacijos investuoti į tinkamai nesaugomus išradimus. Reikalingos patentų procedūros, derinančių kainą su kokybe bei teisiniu tikrumu, ir tvarka, kaip operatyviai, rentabiliai ir nuspėjamu būdu spręsti ginčus. Svarbiausias žingsnis yra priimti rentabilų Bendrijos patentą. Siekdamas pašalinti rimtą kliūtį naujovėms, valstybės narės ir Komisija turėtų drauge tobulinti esamą patentų sistemą - ratifikuoti Londono protokolą ir toliau rengti Europos susitarimą dėl patentų ginčų nagrinėjimo teisine tvarka, užtikrinant, kad šie dokumentai būtų suderinti su Bendrijos teisės aktais. Reikia stengtis, kad naujovių bendruomenė, o ypač MVĮ ir viešosios mokslinių tyrimų organizacijos, suvoktų praktinius intelektinės nuosavybės apsaugos aspektus.
- Suinteresuotųjų šalių bendradarbiavimo skatinimas (ne tik šalies viduje, bet ir tarptautiniu mastu; strateginė partnerystė su universitetais; Europos technologijų instituto steigimas). Reikia skatinti kurti kritinio dydžio grupes, jungiančias verslą, mokslinius tyrimus ir išteklius nacionaliniu ir tarptautiniu mastu. Reikia pagerinti žinių perkėlimą iš valstybinių mokslinių tyrimų institucijų trečiosioms šalims, toliau plėtoti ir geriau organizuoti visas žinių perkėlimo formas: pagal sutartį, bendrai ar bendradarbiaujant vykdomus mokslinius tyrimus, licencijavimą, publikavimą, mainus tarp profesionalių mokslo darbuotojų viešajame ir privačiame sektoriuose. Reikia stiprinti verslo ir universitetų struktūrinę ir strateginę partnerystes.
- Finansinė paskata tyrimams ir naujovėms (7-oji bendroji programa, bendrosios technologinės iniciatyvos, kurių užmojis ir mastas tokie, kad esami finansavimo projektai yra nepakankami

trokštamiems tikslams pasiekti, Konkurencijos ir naujovių programa, kitos priemonės bei iniciatyvos, skirtos naujovėms skatinti, įskaitant mokesčių lengvatas).

- Vyriausybės rodomas pavyzdys (IT naudojimas viešajame sektoriuje, geriau organizuojami viešieji pirkimai)

Komunikate Europos Sąjungos valstybės skatinamos kurti naujovėms palankias rinkas, sudarant geresnes sąlygas technologines ir netechnologines naujoves paversti komerciniais produktais ekologijos, vidaus saugumo ir gynybos, erdvės, transporto, jūrinių technologijų, sveikatos apsaugos ir kultūros srityse. Taip pat būtina tobulesnė naujovių valdymo struktūra, aprėpianti visus naujovių lygius. Pirmiausia visose valstybėse narėse reikia sukurti stiprias naujovių sistemas, besiremiančias visais šiame komunikate išvardytais naujovių įrankiais: švietimu, moksliniais tyrimais, žinių perkėlimu, verslo įmonėmis ir finansais. Tam valstybės narės naudotų pagal Lisabonos procesą sukurtus nacionalinius koordinavimo mechanizmus, skirtus stebėti, kaip veiksmingai įgyvendinamos jų naujovių strategijos.

Komisija pasiūlė (tekstas 2006 metų) 10 veiksmų, turinčių ypatingą politinę svarbą Lisabonos strategijoje augimui ir darbo vietoms:

1 veiksmas: valstybės narės raginamos gerokai padidinti valstybės biudžetą, skirtą švietimui, ir nustatyti bei šalinti kliūtis švietimo sistemose, trukdančias kurti naujovėms palankią visuomenę. Ypač jos privalo įgyvendinti rekomendacijas, pateiktas komunikate „Dėl universitetų modernizacijos darbotvarkės vykdymo“⁴⁵, kuriomis siekiama gerinti švietimą ir naujovių ugdymą.

2 veiksmas: įsteigti Europos technologijos institutą, kuris padėtų padidinti Europos naujovių pajėgumą ir veiklą.

3 veiksmas: Bendrija ir valstybės narės turėtų toliau plėtoti ir įgyvendinti strategiją atvirai, bendrai ir konkurencingai Europos mokslo darbuotojų darbo rinkai su patraukliomis karjeros galimybėmis sukurti. Strategija turėtų numatyti ir galimas mobilumo skatinimo priemones.

⁴⁵ Universitetų modernizavimo plano įgyvendinimo rezultatai – Švietimas, moksliniai tyrimai ir naujovės, – COM(2006) 208, 2006 05 10.

4 veiksmas: siekiant gerinti menką mokslinių tyrimų rezultatų įsisavinimą Europoje, priimti komunikatą⁴⁶, kuriame bus valstybėms narėms ir suinteresuotosioms šalims rekomenduotos neprivalomos gairės ir veiksmai, padėsiantys perkelti žinias iš universitetų ir kitų valstybinių mokslinių tyrimų organizacijų į pramonę.

5 veiksmas: 2007–2013 m. ES sanglaudos politika bus mobilizuota paremti regionines naujoves. Visos valstybės narės turi siekti, kad iš 308 mlrd. eurų sumos didelė dalis būtų skirta investicijoms į žinias ir naujoves.

6 veiksmas: priimti naują valstybės pagalbos moksliniams tyrimams, technologijų plėtrai ir naujovėms programą, padėsiančią valstybės narėms geriau nukreipti valstybės pagalbą į blogai veikiančius rinkos sektorius, trukdančius mokslinių tyrimų ir naujovių veiklai. Valstybės narės turėtų nukreipti valstybės pagalbos biudžetus šių tikslų įgyvendinimui, atsižvelgdamos į bendrą įsipareigojimą teikti „mažiau, bet tikslingesnės pagalbos“. Pristatyti komunikatą su išsamiomis gairėmis, nurodančiomis, kaip kurti ir vertinti moksliniams tyrimams ir technologijų plėtrai skirtas bendrai taikomas mokesčių lengvatas.

7 veiksmas: pristatyti naują patentų strategiją ir parengti išsamesnę INT strategiją, skatinančią *inter alia* naujų idėjų sklaidą.

8 veiksmas: remiantis autorinių teisių *acquis* tyrimu, tęsti darbą ir užtikrinti, jog teisinis pagrindas ir jo taikymas yra palankūs naujų skaitmeninių produktų, paslaugų ir verslo modelių plėtrai, pasiūlyti „autorinių teisių mokesčio“ iniciatyvą.

9 veiksmas: išbandyti strategiją, skatinančią naujovėms palankių **pirmaujančių rinkų** atsiradimą. Po viešųjų konsultacijų, ypač su technologinėmis platformomis bei Europos INNOVA naujovių grupėmis, atidžiai išanalizuoti, kokie galimi trikdžiai diegiant naujas technologijas ribotame skaičiuje sričių. Atsižvelgiant į šią patirtį, parengti išsamią pirmaujančių rinkų strategiją.

10 veiksmas: paskelbti ir išplatinti vadovą apie tai, kaip ikikomerciniai ir komerciniai pirkimai gali skatinti naujoves. Tai padės valstybėms narėms pasinaudoti galimybėmis, kurių teikia naujos pirkimų direktyvos.

⁴⁶ Europos Komisijos komunikatas „Visoje Europoje tobulinti žinių perdavimą tarp mokslinių tyrimų institutų ir pramonės įmonių. Už atviras naujoves“, žr. tolesnį tekstą.

5.3.6 Europos inovacijų švieslentė (European Innovation Scoreboard 2007)

Intelektinės nuosavybės kūrimas yra inovacijų proceso pradžia, o jos apsauga – vienas iš inovacijų vadybos elementų. Sąsajos tarp ekonomikos augimo, inovacijų ir pramoninės intelektinės nuosavybės apsaugos jau daugiau kaip dešimtmetį akcentuojamos daugybėje Europos Sąjungos dokumentuose bei įvairiose studijose. 1995 m. publikuoja *Žalioji inovacijų knyga* vertina intelektinę nuosavybę kaip vieną iš paskatų kurti inovacijas. Todėl svarbu žinoti, kaip atrodo šiam kontekste tarp aplinkinių šalių ir pasaulyje

Vienas iš solidžių dokumentų, kuriuose pateikiami ir lyginami Europos ir pirmaujančių pasaulio šalių inovacijų indeksai, yra Europos Komisijos publikuojamos inovacijų švieslentės (*European Innovation Scoreboard*). Kompleksiškam inovacijų būklės įvertinimui čia remiamasi 25 indikatoriais, kurie savo ruožtu grupuojami į 5 kategorijas ir į dvi temas – sąnaudas ir rezultatus.

1. Inovacijų varikliai (sąnaudos)

- 1.1 Gamtos ir technologijos mokslų absolventų skaičius tūkstančiui 20–29 metų amžiaus gyventojų
- 1.2 Gyventojų, įgijusių aukštąjį mokslą, skaičius šimtui 25–64 metų amžiaus gyventojų
- 1.3 Plačiajuosčio ryšio skvarba (plačiajuosčių ryšio linijų skaičius šimtui gyventojų)
- 1.4 Besimokančių visą gyvenimą skaičius šimtui 25–64 metų amžiaus gyventojų
- 1.5 Jaunimo išsilavinimo lygis (20–24 metų amžiaus gyventojų, įgijusių mažiausiai vidurinį išsilavinimą, dalis)

2. Žinių kūrimas (sąnaudos)

- 2.1 Valstybės išlaidos MTEP (BVP dalis proc.)
- 2.2 Verslo išlaidos MTEP (BVP dalis proc.)
- 2.3 Aukštųjų ir vidutinių technologijų pramonės išlaidų MTEP dalis visose pramonės išlaidose MTEP (proc.)
- 2.4 Įmonių, gaunančių finansinę valstybės paramą inovacijoms, dalis
- 2.5 Verslo lėšų dalis universitetų išlaidose MTEP

3. Inovacijos ir antreprenerystė (sąnaudos)

- 3.1 Mažų ir vidutinių įmonių (toliau – MVI), viduje vykdančių inovacinę veiklą, dalis (proc. nuo visų MVI)
- 3.2 Inovatyvių MVI, bendradarbiaujančių su kitomis, dalis (proc. nuo visų MVI)
- 3.3 Apyvartos dalis, skiriama inovacijoms
- 3.4 Rizikos kapitalo investicijų į ankstyvasias gamybos stadijas (užumazgą ir veiklos pradžią) santykis su BVP (proc.)
- 3.5 Išlaidų informacinėms ir ryšių technologijoms santykis su BVP(proc.)
- 3.6 MVI, taikančių vadybos inovacijas, dalis (proc. nuo visų MVI)

4. Taikymas (rezultatai)

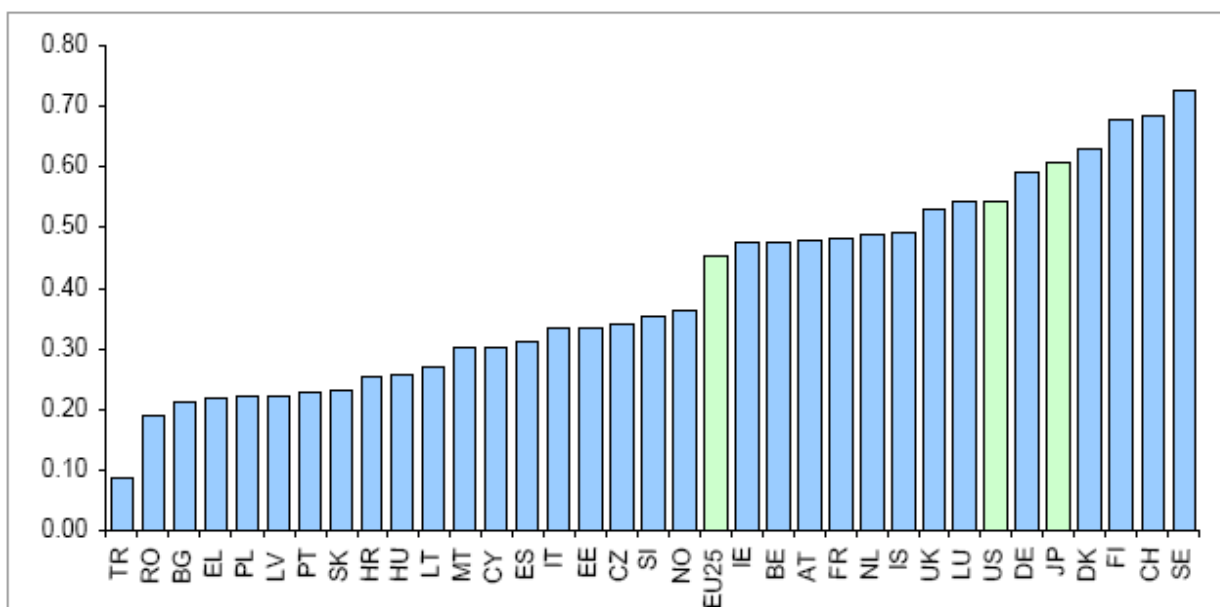
- 4.1 Darbo jėgos dalis, užimta aukštųjų technologijų paslaugų rinkoje (proc.)
- 4.2 Aukštųjų technologijų produktų eksporto dalis visame eksporte

- 4.3 Rinkai naujų produktų pardavimo dalis visoje prekių apyvartoje (proc.)
- 4.4. Įmonei, bet ne rinkai naujų produktų pardavimo dalis visoje prekių apyvartoje (proc.)
- 4.5 Darbo jėgos, užimtos aukštųjų ir vidutinių technologijų gamybinėje pramonėje, dalis (proc.)

5 Intelektinė nuosavybė (rezultatai)

- 5.1 Patentų, užregistruotų Europos patentų tarnyboje (EPO), kiekis milijonui gyventojų
- 5.2 Patentų, užregistruotų JAV patentų tarnyboje (USPTO), kiekis milijonui gyventojų
- 5.3 Triadinių patentų (užregistruotų iškart trijose patentavimo sistemose – Europos, JAV ir Japonijos) kiekis milijonui gyventojų
- 5.4 Naujų Europos Bendrijos prekių ženklų kiekis milijonui gyventojų
- 5.5 Naujų Europos bendrijos dizaino registracijų kiekis milijonui gyventojų

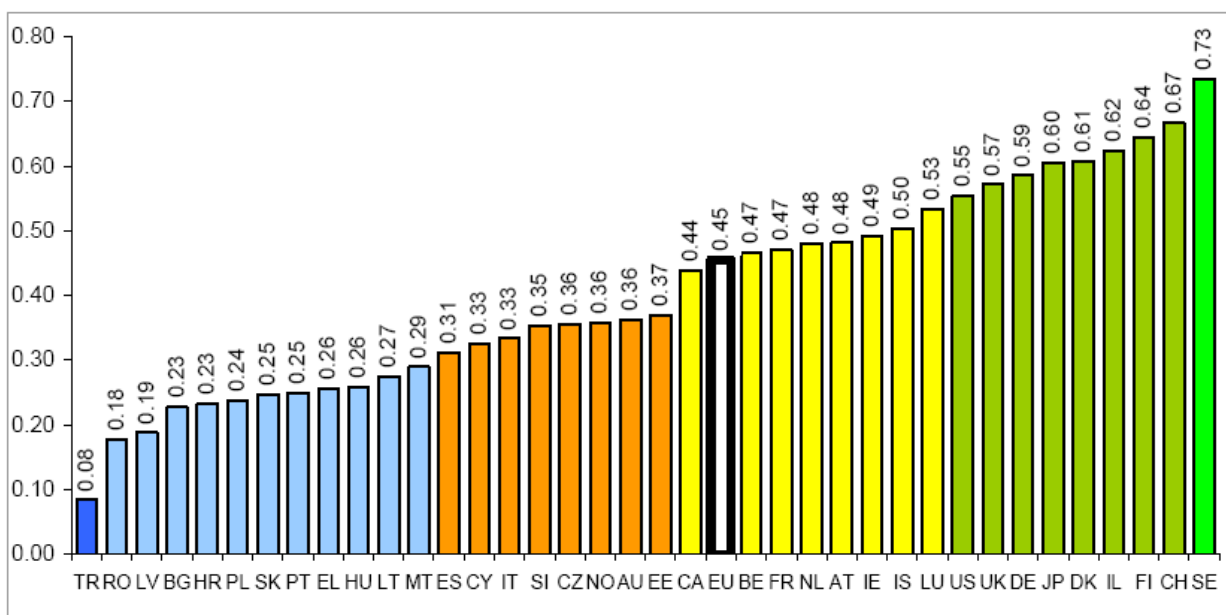
Pastarųjų metų, t. y. 2006 ir 2007 metų suminio inovacijų indikatoriaus suvestines pateikia Schema 5 ir Schema 6.

Schema 5. Suminis inovacijų indeksas 2006 m. Lietuva Europoje užima 22-ą vietą⁴⁷. Šaltinis: *European innovation scoreboard 2006*.

⁴⁷ Santrumpų reikšmės: AT – Austrija, AU – Australija, BG – Bulgarija, CA – Kanada, CH – Šveicarija, CY – Kipras, CZ – Čekija, DE – Vokietija, DK – Danija, EE – Estija, EL – Graikija, ES – Ispanija, FI – Suomija, FR – Prancūzija, HR – Kroatija, HU – Vengrija, IE – Airija, IL – Izraelis, IS – Islandija, IT – Italija, JP – Japonija, LT – Lietuva, LU – Liuksemburgas, LV – Latvija, MT – Malta, NL – Nyderlandai, NO – Norvegija, PT – Portugalija, RO – Rumunija, SE – Švedija, SI – Slovėnija, SK – Slovakija, TR – Turkija, UK – Jungtinė Karalystė, US – Jungtinės Amerikos Valstijos.

2007 metų Europos inovacijų švieslentė praplėtė tyrimų geografiją ir palyginimui greta JAV ir Japonijos įtraukė daugiau ne Europos valstybių – Australiją, Kanadą ir kt.

Schema 6. Suminis inovacijų indeksas 2007 m. Lietuva Europoje užima 23-ą vietą Šaltinis: *European innovation scoreboard 2007*.

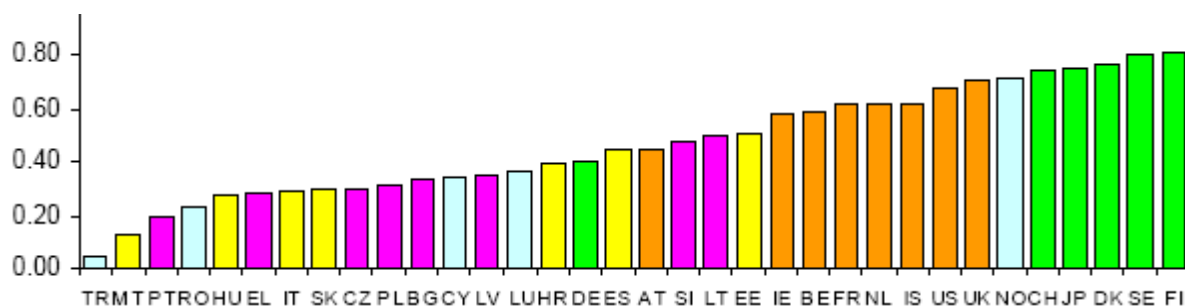
2007 metų Europos inovacijų švieslentė Lietuvą priskiria prie „besivejančių“ valstybių, t.y. inovacijų autsaiderių⁴⁸ (kitos šios grupės šalys yra Bulgarija, Kroatija, Graikija, Vengrija, Latvija, Malta, Lenkija, Portugalija, Rumunija ir Slovakija), bet Lietuva vienintelė šioje grupėje išskiriama kaip šalis, kuri galėtų per artimiausią dešimtmetį pasiekti Europos Sąjungos vidurkį. Kitos dvi šalys, patenkančios į šią optimistinę grupę, yra Čekija ir Estija, kurios jau dabar reitinguojamos viena pozicija aukščiau, „nuosaikių inovatorių“ grupėje. Taigi Europos Komisijos analizė, kad Lietuvos „inovacijų pagreitis“ yra palyginti didelis ir turėtų teikti optimizmo, jeigu nekreipsime dėmesio į neguodžiantį faktą, kad 2005 metų inovacijų švieslentėje Lietuva užėmė 19 poziciją⁴⁹, o 2006 ir 2007 metų padėtis prastesnė.

Susimąstyti verčia ir Lietuvos pozicija, detalizavus kiekvieną aukščiau išvardintų indikatorių grupę.

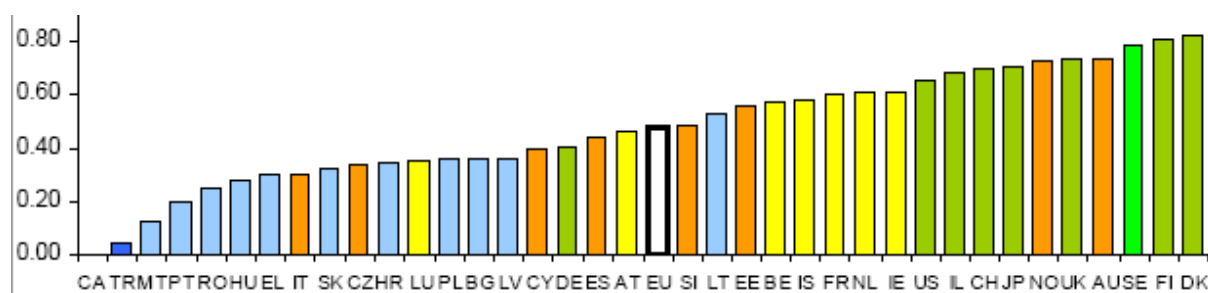
⁴⁸ Europos inovacijų švieslentė 2007, p. 3.

⁴⁹ Čia ir toliau reikia atsižvelgti į tai, kad kai kurie išėtiniai 2007 m. inovacijų švieslentės duomenys, kuriais remiasi pateiktos schemos yra senesni negu 2006 metų.

Inovacijų varikliai (sąnaudos)

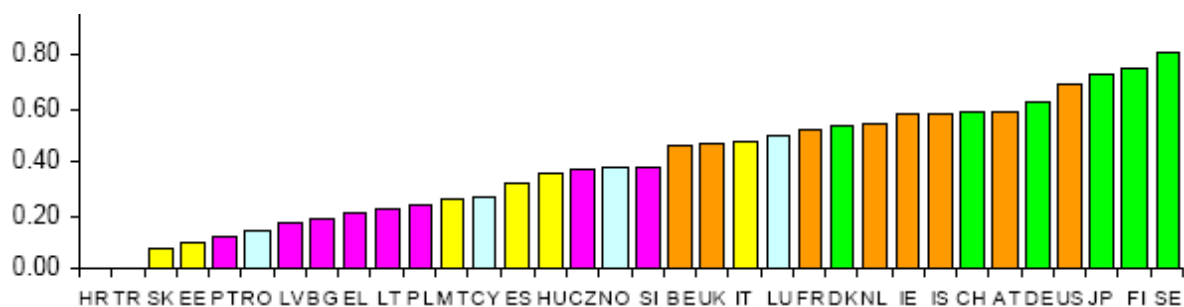

Schema 7. 2006 m. Lietuva tarp Europos valstybių užima 13 vietą.

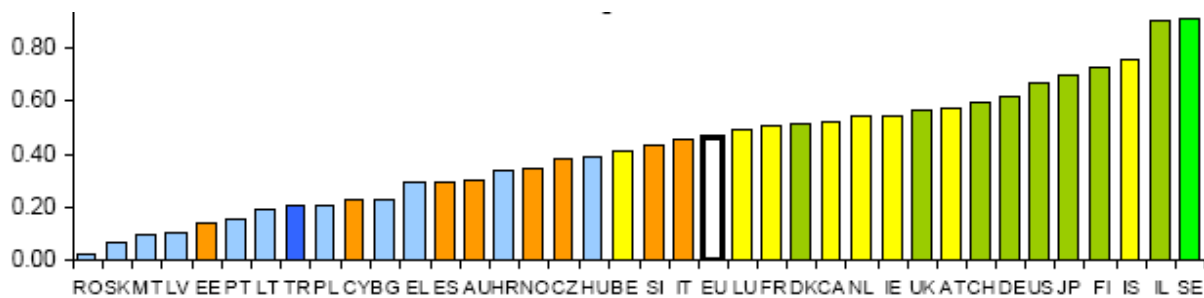

Schema 8. 2007 m. Lietuva tarp Europos valstybių vėl užima 13.

Žinių kūrimas (sąnaudos)

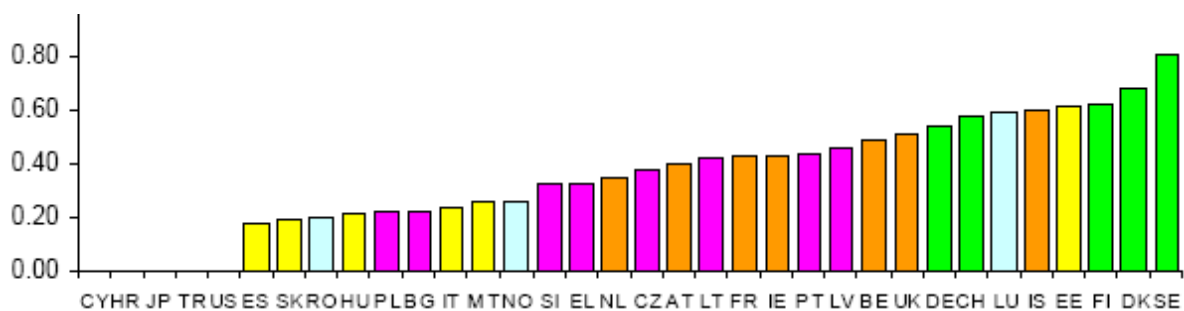

Schema 9. 2006 m. Lietuva tarp Europos valstybių užima 23 vietą.

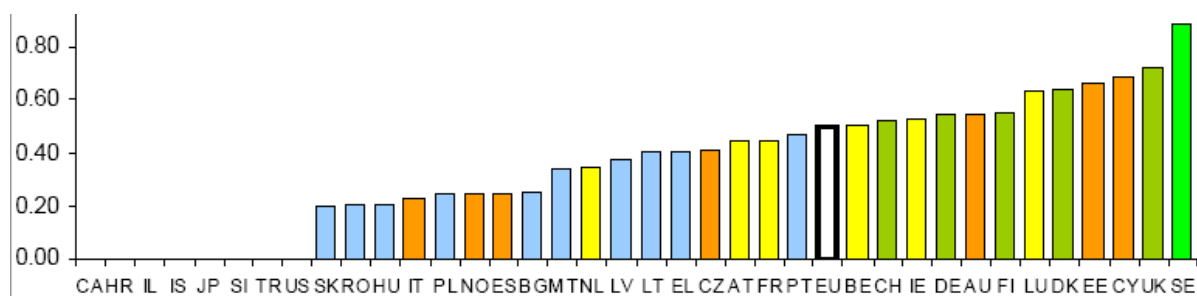

Schema 10. 2007 m. Lietuva tarp Europos valstybių užima 25 vietą

Inovacijos ir antreprenerystė (sąnaudos)

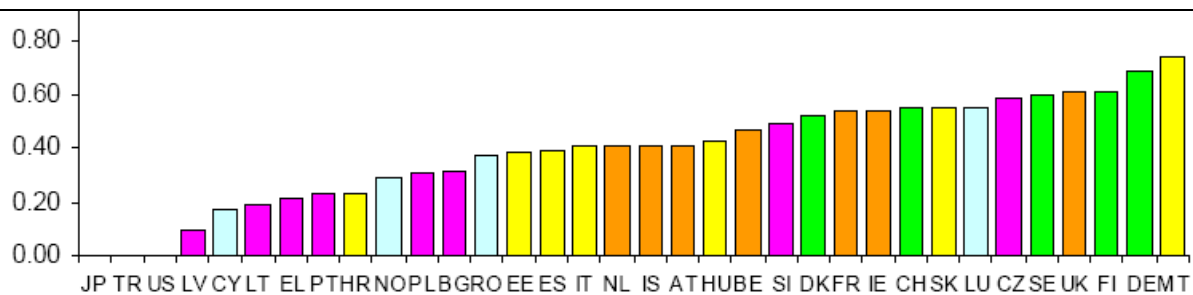

Schema 11. 2006 m. Lietuva tarp Europos valstybių užima 15 vietą

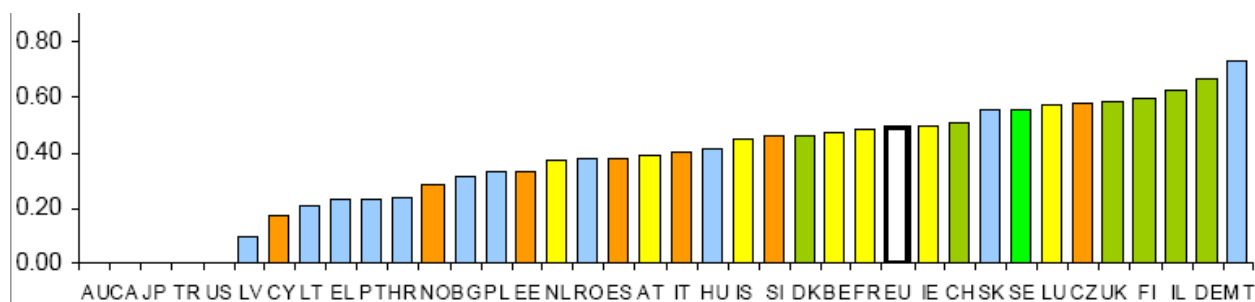

Schema 12. 2007 m. Lietuva tarp Europos valstybių užima 18 vietą.

Taikymas (rezultatai)

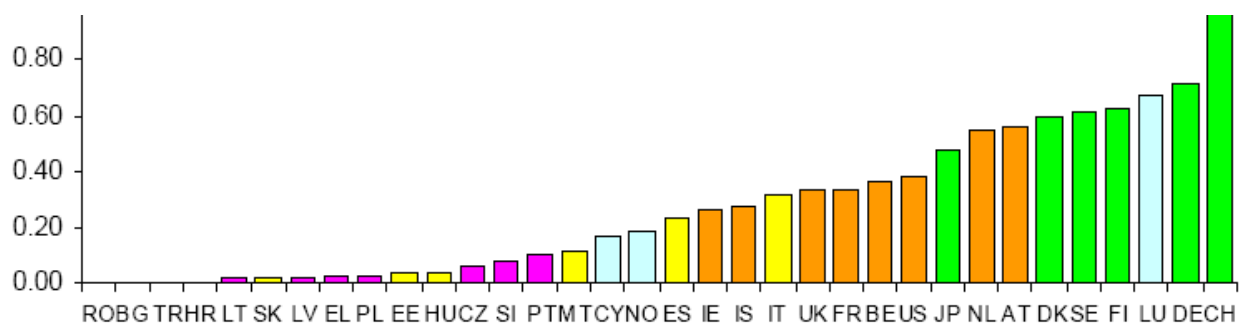

Schema 13. 2006 m. Lietuva tarp Europos valstybių užima 29 vietą.

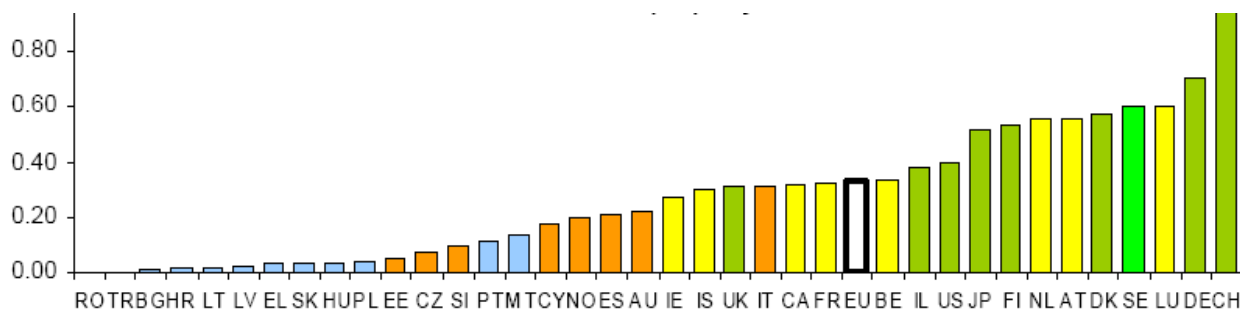

Schema 14. 2007 m. Lietuva tarp Europos valstybių užima 28 vietą.

Intelektinė nuosavybė (rezultatai)

Schema 15. 2006 m. Lietuva tarp Europos valstybių užima 28 vietą

Schema 16. 2007 m. Lietuva tarp Europos valstybių užima 29 vietą

Prieš dvejus metus parengta „Finansinių paskatų mokslinius tyrimus ir technologijų plėtojimą bei inovacinę veiklą vykdančioms ūkio subjektams sistemos tobulinimo galimybių studijos ataskaita“ pabrėžė, kad Lietuva yra tarp tų šalių, kurių inovacijų rezultatai yra daug mažesni nei sąnaudos⁵⁰. Pavyzdžiui, pagal gamtos ir technologijos mokslų absolventų skaičių, aukštąjį mokslą įgijusių gyventojų dalį, jaunimo išsilavinimo lygį viršijame ES vidurkius, tačiau rezultatų požiūriu esame tarp prasčiausiųjų. Nėgana to, akivaizdi ir nerimą kelianti tendencija mažėti kvalifikuotų mokslininkų skaičiui, nes nepaisant didelių visuomenės išteklių skyrimo Lietuvoje švietimui, ryškėja tendencija, kad Lietuvos MTEP ateityje gali išgyventi technologijų kūrėjų (fizikų, matematikų, chemikų, biologų) trūkumą. Apibendrintas Lietuvos ir atskirų rodiklių grupių suminis inovatyvumo rodiklis, gautas remiantis jau minėta metodika 2005 metais yra toks:

- Lietuvos apibendrinti rodikliai: SII – 0,27. Vieta tarp ES 25 narių: 19.
- Inovacijų varikliai: SII – 0,46. Vieta – 10.
- Žinių kūryba: SII – 0,4. Vieta – 13.
- Inovacijos, antreprenerystė: SII – 0,36. Vieta – 16.
- Pritaikomumas: SII – 0,15. Vieta – 22.
- Intelektualinė nuosavybė: SII – 0,01. Vieta – 24.

⁵⁰ V. Daujotis, J. Zabielaitytė ir kiti. Finansinių paskatų mokslinius tyrimus ir technologijų plėtojimą bei inovacinę veiklą vykdančioms ūkio subjektams sistemos tobulinimo galimybių studijos ataskaita. Vilnius, 2006, p. 14.

5.3.7 „Daugiau mokslinių tyrimų ir inovacijų. Investavimas ekonomikos augimui ir užimtumui skatinti“ KOM (2005) 488

Europos Komisijos komunikatas „Daugiau mokslinių tyrimų ir inovacijų. Investavimas ekonomikos augimui ir užimtumui skatinti“, publikuotas 2005 m. spalio mėnesį, deklaruoja, kad žinios ir inovacijos ekonomikos augimo labai yra viena iš trijų pagrindinių veiklos sričių, skatinančių ekonomikos augimą ir naujų darbo vietų kūrimą. Greta geresnio naujų technologijų srities reglamentavimo, valstybės pagalbos naudojimo moksliniams tyrimams ir inovacijoms skatinti bei kitų priemonių šiame dokumente akcentuojama, kad mokslinių tyrimų ir inovacijų veiklai labai svarbi efektyvi ir veiksminga IN apsauga. Todėl Europos Sąjunga turi turėti įperkama, teisiškai patikimą ir į vartotoją orientuotą IN apsaugos sistemą. Bet kol kas ES bendrovės vis dar patiria gerokai didesnes išlaidas patentams įsigyti negu JAV, o didesnė šių išlaidų dalis susidaro dėl didelių vertimo ir priežiūros sąnaudų ir dėl bylinėjimosi sąnaudų, kai europinį patentą reikia apginti atskirai kiekvienos valstybės narės teismuose, be to, teismų sprendimai gali vienas kitam prieštarauti. Jei būtų priimtas Bendrijos patentas, egzistuotų vienas patentų teismas ir sumažėtų vertimo sąnaudos, didelė dalis šių problemų būtų išspręsta. Tačiau to nepakanka. Naudotojai dažnai neapsaugo savo intelektualinės nuosavybės, nes nežino apie esamas galimybes.

Šių dokumentų nuostatos vienokiu ar kitokiu būdu neišvengiamai veikia Lietuvos poziciją, ir Lietuvos IN politikos kūrimas turi atsižvelgti į priimtus aktus ir tendencijas tiek, kiek tai neišvengiama ir/arba naudinga Lietuvai.

6. Klausimynai

Siekdami išsiaiškinti Lietuvos ūkio subjektų požiūrį į INT apsaugą bei pagrindines problemas, su kuriomis jie susiduria savo veikloje valdydami INT, tyrimo autoriai paruošė klausimyną ir apklausė valstybines mokslo tyrimo įstaigas bei įmones aktyviai veikiančius inovacijų sferoje.

Iš aukštųjų mokslo įstaigų klausimyną sutiko užpildyti tik Vilniaus ir Kauno technikos universitetai, kuriems, matyt, dėl savo veiklos pobūdžio, tenka daugiausiai tekę susidurti su IN valdymo problemomis. Kai kurie respondentai, tarp jų ir viešosios įstaigos, neatsakė į klausimyne pateiktus klausimus, nes „nemato prasmės atsakinėti į klausimus šia nagrinėtina tema“.

Valstybinės mokslinių tyrimų įstaigos (VMTI):

Visos apklaustos valstybinės mokslo tyrimo įstaigos beveik vieningai pažymėjo, kad jos stokoja vadybinės kompetencijos bei motyvacijos aktyviai valdyti įstaigoje sukuriama intelektinę nuosavybę: nėra efektyvių žinių perdavimo tarp akademijos ir pramonės mechanizmų. Iš apklausos duomenų matyti, kad dauguma valstybinių mokslo institucijų savo vidaus dokumentuose nėra patvirtinusios vieningos ir skaidrios sistemos, aprašančios išradimo autorių bei darbdavio teises ir pareigas, susijusias su išradimo registravimu, komercializavimu bei atlygiu už išradimą; įstaigų administracija nėra suinteresuota išradimų komercializavimu; tik kai kurie universitetai intelektinės nuosavybės valdymą yra delegavę specializuotam skyriui.

Vis dėlto dauguma respondentų suvokia ir remia idėją vieningo technologijų perdavimo centro, kuriame galima būtų surinkti aukštos kompetencijos specialistus, teikiančius IN valdymo konsultacines paslaugas visoms Lietuvos valstybinėms mokslo tyrimo įstaigoms.

Apibendrinant reikia pripažinti, kad Lietuvos valstybinės mokslo tyrimo įstaigos su nedidelėmis išimtimis kol kas nėra įgyvendinusios pagrindinių Europos Sąjungos rekomendacijų, išvardintų Komunikate SEC(2007) 449 “Voluntary guidelines for universities and other research institutions to improve their links with industry across Europe”, teigiančių, kad universitetai turi sukurti skaidrų ir efektyvų IN identifikavimo ir vadybos mechanizmą. Tyrimo autoriai nesiima spręsti, kokios priežastys nulemia akademinio partnerio aktyvumo ir intereso stoką, nes tam reikėtų detalesnės analizės. Galbūt tokiai aukštųjų mokyklų pozicijai įtakos turi Lietuvos VMTI biudžetinio (ne ūkiskaitinio) finansavimo sistema, universitetų autonomija, ar dabartinės įstatyminės bazės trūkumai.

Pramonės įmonės:

Greičiausiai dėl ekonominių sumetimų ir verslo globalizacijos dauguma respondentų pirmenybę teikia būtent tarptautiniams patentams, o ne nacionaliniam Lietuvos patentui. Visi respondentai vieningai pripažino INT svarbą savo dabartiniam ir ateities verslui, tačiau dauguma pažymėjo, jog patentavimas nėra vienintelė jų verslui svarbi pramoninės nuosavybės forma. Dėl aukštų tarptautinio patento gavimo sąnaudų, ilgos patentavimo procedūros bei didelio teisinio netikrumo dauguma aktyviai inovacijų srityje veikiančių Lietuvos įmonių taiko ir kitas pramoninės nuosavybės apsaugos formas, tokias kaip prekių ženklai bei gamybinės (komercinės) paslaptys. Nors, palyginus su VMTĮ, privatūs ūkio subjektai pasižymi didesne kompetencija IN vadyboje, jie taip pat pažymėjo geros kokybės konsultacijų trūkumą šioje srityje. Apklausos duomenys leidžia manyti, kad Lietuvos įmonės taip pat būtų suinteresuotos vieningo ir stipraus technologijų perdavimo centro Lietuvoje steigimu.

Visi apklausti tiek pramonės, tiek ir VMTĮ atstovai vieningai pasisakė už tai, kad atlygis už tarnybinių išradimų turėtų būti nustatomas arba laisvu darbdavio ir darbuotojo susitarimu, arba turėtų būti įtvirtintas darbdavio įstaigos vidaus dokumentuose, tačiau neturėtų būti griežtai reglamentuojamas valstybės teisės aktais.

Baigiant reikia pabrėžti, kad apklausoms buvo pasirinktos tik aktyviai inovacijas kuriančios bei turinčios patentavimo patirties Lietuvos įmonės, tačiau net jos pažymėjo šios srities kompetencijų trūkumą, todėl bendrą Lietuvos ūkio subjektų žinių lygį IN srityje šiuo metu reikėtų vertinti kaip nepakankamą.

Kas patentuoja Lietuvoje?

Ruošiant klausimynus šiai studijai, buvo atliktos paieškos tarptautinėse patentų duomenų bazėse, siekiant išsiaiškinti Lietuvos įmones ir asmenis, kurie per pastaruosius 10 metų yra pateikę tarptautines patentines paraiškas, t.y. turi tarptautinio patentavimo patirtį. Paieškos vykdytos nurodant Lietuvą kaip prioritetą suteikiančios paraiškos kilmės šalį arba nurodant Lietuvą kaip išradėjų rezidavimo šalį. Taip pat vykdyta paieška nurodant Lietuvą kaip pareiškėjo (patento savininko) rezidavimo šalį.

Tyrimo rezultatai nedžiugina – per 10 metų Lietuvos pareiškėjai yra pateikę tik kiek daugiau nei 450 tarptautinių patentinių paraiškų, iš kurių tik nedidelė dalis vėliau virto B-tipo (suteiktais) nacionaliniais patentais Europos valstybėse ir JAV. Tačiau vertinant Lietuvos ūkio subjektų patentavimo aktyvumą, reikia turėti omenyje ir bendrą inovacijų ir tyrimų būklės lygį šalyje, kuris Lietuvos Statistikos

departamento duomenimis taip pat nėra aukštas: 2004 – 2006 metais Lietuvos inovacinės įmonės sudarė 18,4% iš visų Lietuvos įmonių (tuo tarpu jų apyvarta sudarė ~52% visų įmonių).

Apibendrinti tyrimo rezultatai parodė, kad tarptautinių patentinių paraiškų, kuriose išradėjais nurodomi Lietuvos tyrėjai, kiekis (447) gerokai viršija patentinių paraiškų, priklausančių Lietuvos ūkio subjektams, kiekį (166), t.y. didelė dalis Lietuvoje sukuriamos intelektualinės vertės netampa Lietuvos įmonių bei mokslo ir studijų institucijų nuosavybe.

Kokie tarptautiniai patentai plėtojami į Lietuvą?

Tyrimo autoriai atliko paiešką tarptautinėse patentų duomenų bazėse, siekdami išsiaiškinti, kokio pramonės sektoriaus technologijas ir išradimus ginantys patentai buvo plėtoti į Lietuvos rinką per pastaruosius 10 metų. Nors patentavimo sąnaudos Lietuvoje, palyginus su išsivysčiusiomis ES šalimis, yra gana nedidelės, verslas yra linkęs ginti savo interesus tik tose rinkose, kur jis tikisi investicijų grąžos.

Tyrimo rezultatai parodė, kad maždaug 71% į Lietuvą plėtotų JAV kompanijų patentų yra farmacinės paskirties produktus ginantys patentai, o ~11% JAV kompanijų patentuojamų išradimų gali būti taikomi plataus vartojimo prekių gamyboje. Panaši situacija ir su Italijos pareiškėjais: ~64% į Lietuvą plėtotų Italijos kompanijų patentų yra farmacinės paskirties produktus ginantys patentai, o ~36% patentuojamų išradimų gali būti priskirti techniniams sprendiniams. Dalis šių išradimų gali būti taikomi plataus vartojimo prekių gamyboje.

Vokietijos ir Prancūzijos kompanijų Lietuvoje patentuojami išradimai gali būti skirstomi į atitinkamai ~64% ir 69% patentų priskirtinų prie techninių sprendinių, kuriuos galima taikyti plataus vartojimo prekių gamyboje, o ~19% į Lietuvą plėtotų atitinkamai Vokietijos ir Prancūzijos kompanijų patentų gina farmacinės paskirties produktus. Pagaliau, ~35% į Lietuvą plėtotų Didžiosios Britanijos kompanijų patentų yra farmacinės paskirties produktus ginantys patentai, o ~35% patentuojamų išradimų gali būti taikomi plataus vartojimo prekių gamyboje.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad tarp užsienio ūkio subjektų Lietuvą, kaip perspektyvią rinką, kurioje pramoninių nuosavybės teisių registravimas suteikia tam tikrą konkurencinį pranašumą, mato tik farmacijos pramonės atstovai ir plataus vartojimo prekių gamintojai.

Tyrimo autoriai taip pat atliko paiešką tarptautinėse patentų duomenų bazėse, siekdami išsiaiškinti, kiek Europos patentų yra išplečiama į Lietuvą (žr. EPO 2006 metų statistika). Nuo 1995 m. į Lietuvą

išplėsti 5326 Europos patentai, kai tuo tarpu 2006 metais Europos Patentų biuras išdavė 62 780 patentų. 2006 metai viso paduota 135 000 Europos patentų paraiškų, jas padavė 35 000 įvairių subjektų, tame tarpe 10 aktyviausių ir didžiausių tarptautinių kompanijų (PHILIPS, SAMSUNG, SIEMENS, MATSUSHITA, BASF, LG ELECTRONICS, ROBERT BOSCH, SONY, NOKIA ir GENERAL ELECTRIC COMPANY) padavė 12 % visų patentinių paraiškų. Kadangi Lietuvoje patentuojama tik labai maža dalis išradimų, Lietuvos verslo įmonėms atsiveria plačios galimybės pasinaudoti patentavimo sistemos teikiamomis galimybėmis.

7. Technologijų parkų ir inovacijų centrų veikla

Lietuvoje aktyviai veikia septyni mokslo ir technologijų parkai bei du inovacijų centrai:

- Mokslo ir technologijų parkas
- Kauno aukštųjų ir informacinių technologijų parkas
- Šiaurės miestelio technologijų parkas
- Klaipėdos mokslo ir technologijų parkas
- Visorių informacinių technologijų parkas
- Šiaulių universiteto mokslo ir technologijų parkas
- Lietuvos žemės ūkio universiteto Žemės ūkio mokslo ir technologijų parkas
- TECHNOPOLIS (šiuo metu steigiamas mokslo ir technologijų parkas)
- Lietuvos inovacijų centras
- Kauno regioninis inovacijų centras

Lietuvoje taip pat numatyta steigti penkis mokslo slėnius:

- Saulėtekio slėnis (Vilnius)
- Jūrinis slėnis (Klaipėda)
- Nemuno slėnis (Kaunas)
- Santaka (Kaunas)
- Santaros slėnis (Vilnius)

Dabartinė mokslo ir technologijų parkų situacija išsamiai išnagrinėta Lietuvos Ūkio ministerijos užsakymu parengtame mokslo tiriamajame darbe „Mokslo ir technologijų parkų analizė ir pasiūlymai dėl jų efektyvumo didinimo“.

Nors studijoje yra pabrėžiama, kad MTP – vienas iš verslo ir inovacijų paramos elementų, todėl MTP keliamų tikslų derinimas su kitomis paramos priemonėmis tampa svarbia verslo ir inovacijų paramą planuojančių ir teikiančių organizacijų (institucijų) veikla, tuo pačiu metu yra pripažįstama, kad pasaulyje MTP yra vertinami kaip labai ilgo laikotarpio ir daugelio stadijų projektai, kurių trukmė nuo 15 iki 20 metų, todėl Lietuvos MTP yra tik pradiniam savo vystymosi etape.

Tipišku lietuvišku parku būtų galima pavadinti nedidelę viešąją įstaigą, turinčią sudėtingą arba nepakankamai aktyvią dalininkų struktūrą, 2400 m² ploto patalpas, iš kurių beveik visos yra išnuomos. Pajamos iš nuomos sudaro 50 procentų, likęs finansavimas – dažniausiai projektinė parama iš Europos Sąjungos arba Lietuvos lėšų. Regioninės paramos dalis arba privataus verslo indėlis labai mažas. Tipiškas lietuviškas parkas neturi specializuotų patalpų moksliniams tyrimams ir gamybai, neturi nuosavybės teisės nei į žemę, nei į pastatus, tačiau turi potencialių galimybių plėstis arba esamoje, arba gretimoje parko teritorijoje. Aktyviai veikiančiuose parkuose įsikūrusių įmonių yra dažniausiai apie penkiasdešimt. Vyrauja smulkios (1–10 darbuotojų) įmonės. Inovatyvių įmonių kiekis mažas, bet turi tendenciją didėti. Dauguma tirtų parkų kol kas neteikia konsultacinių paslaugų, susijusių su IN vadyba, nors pripažįsta jų reikalingumą ir svarbą.

Studijoje pažymima, kad MTP vystymo procesai nesiejami su klasterizacija, inovacijų sistemos vystymu, mokslo reforma. Ne iki galo išnaudojamos kitos inovacijų paramos sistemos priemonės. Pavienės parkų iniciatyvos be normaliai funkcionuojančios inovacijų paramos sistemos negali turėti didelės įtakos regionui.

Nors ilgesnį laiką veikiantys parkai, kuriuose yra susiformavusi bent dalis įmonių kritinės masės, pradeda specializuotis, atsiranda pažangesnių ir greičiau augančių įmonių, formuojami paslaugų paketai, įgyvendinami platesnei auditorijai ir vietos bendruomenei skirti projektai, akivaizdu, kad MTP kol kas neatlieka inovacijų skatinimo funkcijos. Pastebėtas menkas potencialas įmonių, kurioms iš tikrųjų reikėtų mokslinių tyrimų, kitais atvejais – menkas mokslinis potencialas verslui reikalingose srityse, taip pat yra rizika, kad mokslas gali telktis kitose vietose, o ne šalia parko. Įmonių domėjimasis MTP teikiamomis paslaugomis yra menkas. Tai galima būtų paaiškinti stygiumi bendrų gebėjimų konsultuoti inovacijų, mokslinių tyrimų rezultatų komercializavimo, produktų plėtros ir pan. klausimais. Atskirai reikėtų tirti konkrečių parkų teikiamų paslaugų kokybę, kad būtų išsiaiškinta, ar menko įmonių intereso priežastys yra per mažas įmonių inovacinis potencialas, ar bloga paslaugų kokybė.

Savo rekomendacijose dėl MTP paslaugų kokybės studijos autoriai siūlo išskirti ir skatinti ikiinkubacines paslaugas, specializuoto technologinio inkubatoriaus paslaugas ir pagrindines vertę kuriančias paslaugas bei kelti bendrą parko darbuotojų kvalifikaciją. Parkuose turi dirbti profesionalai, gebantys auginti ir vystyti technologijų verslus. Tam gali padėti kompetencijos programų ir planų

rengimas, tradiciniai mokymai, darbas su užsienio ekspertais, darbinės praktikos ir stažuotės užsienio parkuose.

Remiantis studijos išvadamis galima teigti kad dabartiniame etape MTP yra nepajėgūs tapti regioniniais technologijų perdavimo centrais. Vis tik reikėtų nuspręsti, kam ateityje šią misiją būtų galima deleguoti – vienam iš nacionalinių MTP ar dabar kuriamiems integruotiems mokslo, studijų ir verslo centrams (slėniam).

8. Intelektinės nuosavybės skatinimo priemonės

8.1 Parama patentavimui

Šiuo metu valstybės parama patentavimui teikiama remiantis Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos programų lėšų, teikiamų projekto veiklai finansuoti ir kapitalui formuoti, administravimo taisyklių (toliau – Taisyklės), patvirtintų Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2008 m. vasario 29 d. [įsakymu Nr. 4-79](#) (Žin., 2008, Nr. 29-1035), nuostatais.

Taisyklių IV skirsnio 21 punkte nurodomas bendrasis dokumentų sąrašas, kurį privalo pateikti pareiškėjas administruojančiai institucija ir kiti papildomi dokumentai, kurie gali būti nustatyti Taisyklių projektų grupių aprašuose ir kvietime pagal atitinkamą projektų grupę. Didelė dalis bendrajame sąraše reikalaujamų dokumentų (projekto aprašymas (Taisyklių 4 priedas), projekto veiklos ir kapitalo formavimo biudžetas (Taisyklių 5 priedas) nėra akivaizdžiai susiję su intelektinės nuosavybės teisių registracija, ypač jeigu pareiškėjas priklauso viešajam sektoriui, todėl kartais pareiškėjas yra tiesiog nepajėgus laikytis Taisyklėse nurodytų reikalavimų.

Taip pat nėra aišku, ar patentavimo išlaidų kompensavimui turi būti taikomi Taisyklių IX skirsnyje, 53 punkte minimi reikalavimai ir apribojimai, susiję su lėšų gavėjo įsigytu ilgalaikiu turtu. Kadangi pagal šiuo metu galiojančias buhalterinės apskaitos normas įsigytos intelektinės nuosavybės teisės įmonių balanse yra pajamuojamos kaip ilgalaikis turtas, reikalavimas gauti Ūkio ministerijos sutikimą jį perleidžiant ar parduodant labai suvaržytų patento savininko teises bei patento ūkinio panaudojimo galimybes. Tokiu atveju tikėtina, kad pareiškėjas praras bet kokią motyvaciją kreiptis į valstybę paramos patentavimui.

Iki 2006 metų balandžio mėn. valstybės parama patentavimui teikiama remiantis Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2005 m. kovo 15 d. įsakymu Nr. 4-113 „Dėl Finansinės paramos teikimo išlaidoms, susijusioms su išradimo patento gavimu, kompensuoti taisyklių patvirtinimo“ (Žin., 2005, Nr. [36-1197](#)), kuris 2006 m. balandžio 27 d. ministro įsakymu Nr. 4-143 buvo pripažintas netekusiu galios. Minėtame įsakyme Nr. 4-113 buvo labai aiškiai pateiktas pareiškėjui privalomų pateikti dokumentų sąrašas ir jų formos. Sujungus į vieną dokumentą paramą, teikiamą projektų veiklai finansuoti ir kapitalui formuoti ir paramą, teikiamą patentavimui, atsiranda labai daug neaiškumų ir kliūčių, kurie apsunkina pareiškėjo galimybes pasinaudoti šia parama.

Šiuo metu Lietuvos Respublikos Ūkio ministerija (toliau – Ūkio ministerija) ir VšĮ Lietuvos verslo paramos agentūra (toliau – LVPA) yra paskelbusios du kvietimus teikti paraiškas patentavimo išlaidoms remti, kurios numato šias galimas išlaidų padengimos formas:

1. Apmokėjimas avansu (2008 m. rugpjūčio 26 d. kvietimas)
2. Sąskaitų apmokėjimo būdu (2008 m. kovo 20 d. kvietimas)
3. Kompensavimo būdu (2008 m. kovo 20 d. kvietimas);

Kreipiantis dėl išlaidų apmokėjimo avansu kvietime nurodoma, kad pareiškėjas turi pateikti Lietuvos Valstybinio patento biuro pažymą apie priimtą prioritetinę paraišką arba, jeigu pagal prioritetinę paraišką išduotas patentas pagal Lietuvos Respublikos patentų įstatymą, patento kopiją. Tokiu atveju tie Lietuvos pareiškėjai, kurie yra pateikę prioritetines patento paraiškas ne Lietuvos Valstybiniam patentų biurui, o kitam nacionaliniam patentų biurui (pav., JAV patentų biurui), netenka galimybės pasinaudoti šia paramos forma. Turint omenyje, kad Lietuvos Valstybinis patentų biuras šiuo metu neatlieka išradimo naujumo ekspertizės ir atlieka tik formalų vertinimą dėl išradimo atitikimo formaliems patentabilumo reikalavimams, tokia pažyma neduoda pagrindo spręsti nei apie išradimo patentabilumą (t.y. galimybes jį apsaugoti tarptautiniu patentu), nei apie jo ekonominę vertę. Laikui bėgant toks paviršutinis atrankos kriterijus gali sudaryti galimybę piktnaudžiauti valstybės parama siekiant formalių patentavimo rodiklių, ypačingai tais atvejais, kada valstybės garantuotas avansinis apmokėjimas nereikalauja investicijų iš paties pareiškėjo. Mūsų nuomone, avansinio apmokėjimo atveju turėtų būti vertinamas tiek išradimo naujumas, tiek ir jo potenciali ekonominė vertė.

Apie išradimo naujumą gana patikimai galima spręsti iš jo naujumo ekspertizės (techninio lygmens išradimo metu įvertinimo), kuri galėtų atlikti pareiškėjo patentiniai patikėtiniai arba atitinkamos patentų tarnybos, atliekančios tokią ekspertizę (pvz., Europos patentų biuras). Ekonominės išradimo vertės pagrindimą turėtų pateikti pareiškėjas kartu su kitais paraiškos pateikimui būtiniais dokumentais, o pirminės paraiškos vertinimo procedūros metu šis pagrindimas turėtų būti vertinamas nepriklausomų ekspertų.

Kreipiantis dėl išlaidų apmokėjimo sąskaitų apmokėjimo būdu Taisyklių 14 priedo patentavimo rėmimo projektų grupės apraše pateiktuose papildomuose reikalavimuose nėra aiškiai apibrėžta, kokius dokumentus turi pateikti pareiškėjas: neaišku, ar priede nurodomas dokumentas „paraišką priėmusios patentų tarnybos raštas – garantija, kad išradimas pripažįstamas“ reiškia atitinkamos tarnybos patvirtinimą, kad paraiška oficialiai užregistruota (*official filing receipt*), t.y. ji atitinka formaliuosius

patentabilumo kriterijus, ar turi būti pateiktas tos tarnybos atliktas preliminarus išradimo naujumo įvertinimas (*preliminary search report*). Kaip ir avansinio apmokėjimo atveju, siūlytume remti tik tuos išradimus, kuriems yra gauta teigiama išradimo naujumo ekspertizės išvada.

Remiantis administruojančios įstaigos VŠĮ LVPA išaiškinimu, patentavimo išlaidų apmokėjimui sąskaitų apmokėjimo būdu gali būti pateiktos tiek jau apmokėtos, tiek ir dar neapmokėtos sąskaitos, t.y. sudaroma galimybė pasitelkti valstybės paramą patentavimo proceso metu, pavyzdžiui, paraiškės pagal Patentinės kooperacijos sutartį pateikimo išlaidoms padengti. Tačiau tarptautiniu mastu pripažintas tarpusavio atsiskaitymų terminas vidutiniškai yra 30 dienų, o paraiškos svarstymo procesas yra daugiapakopis ir iki teigiamo sprendimo gali trukti keletą mėnesių (taisyklėse nėra nurodyta, per kiek laiko įvykdoma pirminė paraiškų vertinimo procedūra, atliekama administruojančios institucijos, vėliau paraiška yra svarstoma Projektų atrankos komiteto posėdyje ir, esant teigiamam sprendimui, ne vėliau kaip per 30 darbo dienų yra sudaroma sutartis su administruojančia institucija), todėl pareiškėjo galimybė pasinaudoti šia paramos forma yra labai abejotina. Turint omenyje, kad paraiškas paramai dėl skirtingų to paties išradimo patentavimo išlaidų finansavimo galima teikti Ūkio ministerijai ne daugiau kaip 2 kartus (reikalavimai nurodyti Ūkio ministerijos 2008 m. kovo 20 d. kvietime teikti paraiškas pagal patentavimo rėmimo projektų grupės aprašą), o tarptautinės paraiškos ekspertizė trunka keletą metų, realiausia paramos priemonė, kuria gali pasinaudoti ūkio subjektai, yra išlaidų apmokėjimas kompensavimo būdu.

Valstybės parama patentavimui yra neabejotinai svarbus instrumentas siekiant paskatinti plačiau naudoti pramoninės nuosavybės teises tiek verslo sektorių, tiek ir valstybines mokslo ir tyrimų institucijas. Šis instrumentas turėtų teigiamai veikti tais atvejais, kada ūkio subjektas (ypatingai MVD) suvokia pramoninės nuosavybės teisių teikiamą naudą ir turi aiškią viziją (verslo planą), kaip šios teisės turi būti „įdarbintos“ siekiant ekonominės naudos ar bent jau investicijų į patentavimą gražos, tačiau dėl riboto biudžeto stokoja lėšų, kurias galėtų investuoti į patentavimo procesą. Vis tik daugeliu atvejų dėl jau anksčiau minėtų priežasčių pradinė investicija į patentavimą tenka pareiškėjui.

Manytume, kad dabar, kai Lietuva pasižymi vienu blogiausių inovacijų rodiklių tarp ES šalių (2007 m. Europos inovacijų švieslentė), bet kokia valstybės parama, skatinanti plačiau naudoti intelektinės nuosavybės apsaugą, yra labai sveikintina. Tačiau reikėtų turėti omenyje, jog patentas *per se* yra tik negatyvi monopolinė teisė, kuri savaime nesuteikia konkurencinio pranašumo, todėl priežastys, nulemiančios ūkio subjektų sprendimus pasinaudoti teisinėmis

pramoninės nuosavybės apsaugos formomis, dažnai yra susijusios su ekonominiu suinteresuotumu ir kompetencija valdyti tokią nuosavybę. Todėl ateityje, siekiant išvengti piktnaudžiavimo valstybės lėšomis, reikėtų numatyti tam tikrus paramos skyrimo kriterijus, kurie užtikrintų, kad ši parama atneš ekonominę naudą tiek pareiškėjui, tiek ir nacionaliniam ūkiui.

8.2 Pelno mokesčio lengvata

LR Pelno mokesčio įstatymas nustato, kad nuo 2008 metų mokesčio laikotarpio sąnaudos, išskyrus ilgalaikio turto nusidėvėjimo arba amortizacijos sąnaudas, patirtos moksliniams tyrimams ir eksperimentinei plėtrai, tris kartus atskaitomos iš pajamų tuo mokesčio laikotarpiu, kurį patiriamos, jeigu atliekami mokslinių tyrimų ir (ar) eksperimentinės plėtros darbai yra susiję su vienetu vykdoma įprastine ar numatoma vykdyti veikla, iš kurios yra arba bus uždirbamos pajamos ar gaunama ekonominė nauda. Lengvata taikoma tiek fundamentaliems, tiek taikomiesiems moksliniams tyrimams ir eksperimentinei plėtrai.

Ekspertų nuomone mokesčių lengvatos daro teigiamą poveikį MTEP veiklai, ypač verslo pradžioje, kai verslo investicijomis siekiama esminio įmonės persilaužimo. Be to, mokesstinė lengvata yra reali paskata apskaitoje tiksliai fiksuoti ir išskirti veiklą, susijusią su MTEP.

8.3 Skatinimo priemonės Idėja LT ir Intelektas LT

Pramoninės nuosavybės kūrimo srityje vienos iš skatinimo priemonių yra Ūkio ministerijos paskelbtos priemonės “Idėja LT” ir “Intelektas LT”

Priemonė "Idėja LT" skirta paskatinti labai mažas, mažas ir vidutines įmones kurti inovatyvius produktus ir technologijas. Pagal šią priemonę bus finansuojamos su inovatyvių produktų ir technologijų sukūrimu susijusių techninių galimybių studijų parengimas. Tokia galimybių studija padėtų įmonėms ištirti aplinką ir išsiaiškinti, ar jų numatomos didesnės investicijos į taikomuosius tyrimus ar technologinę plėtrą yra pagrįstos ir pasiteisins ateityje. Ši priemonė ypač svarbi, kadangi 99,6 proc. Lietuvos įmonių yra mažos ir vidutinės įmonės, kurių inovacinę veiklą dažnai riboja su ja susijusi rizika, lėšų trūkumas ir kiti veiksniai. Todėl inovatyvių investicijų rizikai sumažinti ir verslo kūrybiniam potencialui atskleisti numatoma panaudoti ir ES paramos lėšas. Pareiškėjai gali būti

privatūs juridiniai asmenys. Vienas iš priemonės remiamų rezultato rodiklių yra atlikta „patentinės švaros“ ar patentabilumo patikrinimas. Šio patikrinimo rezultatai yra labai svarbūs tolimesnėje galimoje pramoninės apsaugos srityje, todėl svarbu kad patentabilumo patikrinimas būtų atliktas neformaliai, o remiantis patvirtinta metodika.

Priemonės „Intelektas LT“ tikslas – paskatinti šalies įmonių išlaidas į inovatyvių gaminių, paslaugų ar procesų kūrimui reikalingus taikamuosius mokslinius tyrimus ir/ar technologinę plėtrą. Priemonė „Intelektas LT“ numato dalinį finansavimą įmonių MTEP veiklos projektams įgyvendinti, tačiau nenumato paramos su MTEP susijusioms pradinėms investicijoms. Skirtingai nei priemonėje „Idėja LT“, priemonėje „Intelektas LT“ nėra apribojimų dėl paraiškų teikiančių įmonių dydžio. Pagal priemonę „Intelektas LT“ įmonė MTEP projektą gali įgyvendinti viena arba su partneriais, kurie gali būti privatieji juridiniai asmenys, valstybės mokslinių tyrimų įstaigos ir valstybinės aukštosios mokyklos. Priemonės įgyvendinimo stebėsenos papildomas rodiklis – pateiktos Europos ar tarptautinės išradimų patentų paraiškos ir dizaino paraiškos. Labai svarbu kad patentabilumo patikrinimas būtų atliktas neformaliai, o remiantis patvirtinta metodika.

9. Metodinis aprūpinimas bei informavimas

Vienas iš pagrindinių pramoninės nuosavybės politikos formavimo Lietuvoje, žinių ir metodinio aprūpinimo šaltinių yra Lietuvos Respublikos Valstybinis patentų biuras (toliau VPB). Jo internetiniame portale www.vpb.lt galima rasti visą informaciją apie Lietuvoje registruotus pramoninės nuosavybės objektus, teisės aktus, vykusius ar vykstančius seminarus, darbuotojų komandiruotes, nuorodas į kitų šalių pramoninės nuosavybės biurus, paieškos bazes ir pan.

Valstybinio patentų biuro pagrindinės funkcijos siejamos su pramoninės nuosavybės objektų (išradimų, dizaino, prekių ženklų ir puslaidininkinių gaminių topografijų) apsauga, teisės aktų projektu reglamentuojančių pramoninės nuosavybės apsaugą, kūrimu, Lietuvos Respublikos atstovavimu tarptautinėse organizacijose ir renginiuose susijusiuose su pramoninės nuosavybės apsauga.

Įstojus į Europos sąjungą, VPB pradėjo švietėjišką veiklą, t.y. greta tradicinės registratoriaus ir registro tvarkytojo buvo įvestos dvi papildomos funkcijos – pramoninės nuosavybės informacijos sklaidos ir visuomenės švietimo. Biuras teikia nemokamą informaciją išradimų, prekių ženklų ir dizaino apsaugos tematika bei praveda seminarus įmonėse.

Lietuvos technikos bibliotekos patentinės informacijos centras (PIC) yra Lietuvos ir užsienio pramoninės nuosavybės dokumentų, oficialių leidinių ir literatūros deponicinė biblioteka, informacinių paslaugų, patentinių dokumentų platinimo centras Lietuvoje. Patentinės informacijos centre galima susipažinti su Lietuvos ir užsienio šalių ir tarptautinių organizacijų išradimais, prekių ženklais, dizainu, atlikti dokumentų paiešką, gauti pramoninės nuosavybės apsaugos dokumentų kopijas, konsultuotis patentinės informacinės paieškos ir patentų komercializavimo klausimais. Vilniuje ir Kaune veikia Patentų klinika, kurioje galima gauti pirminę konsultaciją. Konsultuoja patentiniai patikėtiniai.

PIC kas ketvirtį leidžiamas informacinis leidinys "PRAMONINĖS NUOSAVYBĖS APSAUGA" Leidinio tikslas - supažindinti su pramoninės nuosavybės apsauga šalyje ir užsienyje, pateikti informaciją apie naujausius teisės aktus ir tarptautinius susitarimus pramoninės nuosavybės apsaugos srityje, naujausius pasiekimus plėtojant patentinės informacijos sistemas tiek Lietuvoje, tiek visame pasaulyje, taip pat supažindinti su teisinėmis bylomis dėl neteisėto išradimų, prekių ženklų, pramoninio dizaino panaudojimo. Leidinys skirtas pramoninės nuosavybės specialistams, išradėjams, dizaineriams, verslininkams, studentams ir visiems, kurių darbas susijęs su šia veiklos sritimi.

VPB šviečiamoji veikla: 2008 m. pasirašyti trišaliai susitarimo memorandumai VPB ir Lietuvos technikos bibliotekos su Šiaulių universitetu, Kauno Technologijos universitetu ir Vilniaus Gedimino technikos universitetu. Šių susitarimo memorandumų tikslas - bendradarbiauti intelektinės nuosavybės teisinės apsaugos, visuomenės informavimo ir visuomenės švietimo apie intelektinės nuosavybės apsaugą srityse ir siekti bendrų rezultatų:

- bendradarbiauti vykdant informacijos apie intelektinės nuosavybės apsaugą sklaidą ir visuomenės švietimą intelektinės nuosavybės apsaugos klausimais,
- keistis informacija, mokslinėmis žiniomis, patirtimi, leidiniais apie intelektinės nuosavybės apsaugą, organizuoti su šia sritimi susijusius renginius,
- kviesti Šalių atstovus dalyvauti organizuojamose mokslinėse konferencijose, seminaruose, parodose ir kituose renginiuose intelektinės nuosavybės apsaugos tematika,
- teikti informaciją apie pramoninės nuosavybės objektų teisinę apsaugą ir patentinius tyrimus moksliniuose darbuose,
- rengti Šalių atstovų susitikimus bendradarbiavimo perspektyvoms numatyti.

Tikimasi, kad šių memorandumų pasirašymas padės siekti glaudesnio mokslo ir pramonės bendradarbiavimo kuriant ir panaudojant intelektinę nuosavybę ir ženklesnių šio bendradarbiavimo rezultatų. Kaip tai bus praktiškai įgyvendinta, sunku pasakyti.

2007 m. rugsėjo 13 – 14 dienomis Vilniuje vyko „Tarptautinė intelektinės nuosavybės Baltijos konferencija“, kurią organizavo Lietuvos Respublikos valstybinis patentų biuras (VPB) bei Tarptautinės intelektinės nuosavybės apsaugos asociacijos (AIPPI) Lietuvos grupė.

Nuo 2007 m. spalio 1 d. pradėjo veikti teisinės informacijos portalas www.teisingumas.lt. Portalo tikslas – tarpinstitucinė interneto svetainė, padėsianti Teisingumo ministerijai ir jai pavaldžioms įstaigoms „vieno langelio“ principu kaupti, sisteminti, publikuoti viešą informaciją. „Vieno langelio“ principu pateikiama prieiga prie Teisingumo ministerijos ir jai pavaldžių įstaigų ar institucijų interneto svetainių; pateikta Teisingumo ministerijos ir jai pavaldžių įstaigų ar institucijų vieša informacija; pateikta Litlex-Internet paslauga, prieiga prie Teisės aktų registro (TAR), teisės aktų paieškos sistemos Litlex, Antstolių informacinės sistemos bei kitų Teisingumo ministerijos ir jai pavaldžių įstaigų ar institucijų teikiamų viešų paslaugų; pateikta kita su teise susijusi informacija visuomenei: teisinės

naujienos, interviu, komentarai, apžvalgos ir straipsniai; sudarant prielaidas teisiniam švietimui internete.

Leidinyje *Benchmarking National and Regional Support Services for SMEs in the Field of Intellectual and Industrial Property. FINAL BENCHMARKING REPORT*. Viena, (Austrian Institute for SME Research), 2007, nurodomos tokios Lietuvos institucijos, kurios teikia paramą intelektinės nuosavybės teisių srityje:

- Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros agentūra,
- Lietuvos Respublikos valstybinis patentų biuras,
- Lietuvos verslo paramos agentūra,
- Lietuvos technikos biblioteka,
- Lietuvos inovacijų centras,
- Asociacija „InfoBalt“,
- Tarptautiniai prekybos rūmai ICC Lietuva,
- Lietuvos ekonominės plėtros agentūra.

Švietėjiškos informacijos, teisinės literatūros yra pakankamai, tik ji turėtų būti labai susisteminta, paprasčiau suvokiama. Kyla klausimas, kiek visuomenės švietimas gali būti naudingas.

Kad galėtume konkuruoti Europoje ir pasaulyje, turėtume turėti gerai paruoštus technikos specialistus, būsimus intelektinės nuosavybės vadybininkus, patentinius patikėtinius, tai yra, turime skatinti tobulėti dabartinius IN srities specialistus, ruošti jaunus šiuos srities profesionalus, kad pramonės įmonės ir universitetai, norintys ginti savo intelektinę nuosavybę, galėtų pasinaudoti vietinių profesionalų paslaugomis, o ne ieškoti tokių paslaugų teikėjų užsienyje. Panagrinėjus Suomijos situaciją, matome kad, Suomijai įstojus į Europos Sąjungą, pramonės įmonės ir kiti pareiškėjai nepasitikėjo savo intelektinės nuosavybės specialistais ir naudojos kitų šalių tokių kaip Vokietija ir Didžioji Britanija paslaugomis, tačiau pradėjus intensyviai kelti savo kvalifikaciją ir ruošti vietinius specialistus, pareiškėjai sugrįžo į Suomiją. Lietuvoje didieji pareiškėjai, pavyzdžiui „Fermentas“, naudojami ne vietinių, bet užsienio šalių specialistų paslaugomis.

Išvada

Visuomenės švietimas turėtų vykti keliomis kryptimis – esamų IN specialistų kvalifikacijos kėlimas, nuoseklus specialistų – intelektinės nuosavybės vadybininkų, patentinių patikėtinių - ruošimas, parama jiems siekti žinių ir praktikos užsienyje. Naudinga būtų organizuoti specialų kursą technologijų ir technikos studentams intelektinės nuosavybės tematika, pritraukiant dėstytojus ir srities profesionalus iš kitų Europos. Praktiniai IN mokymai verslo ir mokslo struktūrų IN specialistams.

10. Išvados

10.1 Teisinė bazė

Atlikus išsamią pramoninės nuosavybės (išradimų, dizaino ir prekių ženklų) kūrimo ir apsaugos sistemos (toliau – pramoninės nuosavybės sistema) Lietuvoje analizę, palyginus ją su kitų šalių sistemomis, įvertinus šios sistemos Lietuvoje funkcionalumą ir efektyvumą, buvo padarytos šios išvados:

Išanalizavę pramoninės nuosavybės sistemą Lietuvoje ir įvertinę teisinę bazę, reglamentuojančią pramoninės nuosavybės apsaugą bei atsižvelgdami į studijoje pateiktą pramoninės nuosavybės sistemos analizę, galime išskirti keletą pagrindinių problemų:

1. Dabartinė Lietuvos Respublikos pozicija dėl ES patentų jurisdikcijos yra nenaudinga Lietuvai.

Siūlome keisti Lietuvos Respublikos poziciją dėl ES patentų jurisdikcijos ir pasirinkti lokalinių skyrių sistemą, lokalinį (-ius) skyrių (-ius) įsteigiant Lietuvoje. Taip pat siūlome siekti įdiegti patentų ginčų perdavimo arbitražui galimybę.

2. Lietuvos Respublikos pozicija dėl Bendrijos patentų veda į MVĮ padėties pablogėjimą, be to, siaurina valstybinės kalbos vartojimo sferą.

Įdiegus Bendrijos patentų apsaugos sistemą, sumažėtų apsaugos kainos. Tai galėtų lemti žymią užsienio (ne Europos Bendrijos narių) patentų invaziją į Europą. Užsienio patentai ES rinkoje turėtų neigiamą poveikį Europos pramonei, ypač konkurencinėje MVĮ patentų kovoje. Galima žala ir dėl patentų tankmės ar patentų trolių kūrimosi. Tokie pokyčiai turėtų poveikį pramonės ekonominiam nepriklausomumui tiek nacionaliniu, tiek Bendrijos lygiu.

Siūlome numatyti ilgalaikes priemones, kuriomis būtų kompensuotas MVĮ konkurencinės padėties pablogėjimas.

Panaikinant patentų dokumentų vertimą į oficialias ES kalbas, įskaitant ir apibrėžtį, kuri leidžia suprasti išradimo apsaugos ribas ir nustato išradimo objektą, sukuriama situacija, kai išimtinės saugomos teisės apimties negalima suprasti gimtąja kalba. Taip yra pažeidžiamas vienas iš patentų apsaugos sistemos pamatinių principų – pareiškėjas turi taip apibūdinti išradimą, kad jį sugebėtų pagaminti atitinkamos srities specialistas. Ekspertų nuomone, apibrėžties nevertimas į valstybės oficialią kalbą užkerta kelią tretiesiems asmenims suprasti išradimo esmę ir išradimui taikomos apsaugos ribas.

Siūlome LR pozicijoje dėl BP reikalauti apibrėžties vertimo į lietuvių kalbą. Turi būti užtikrinta aukšta vertimo kokybė.

3. Lietuvos Respublikos patentai nėra patrauklūs investuotojams, nes investuotojai nėra tikri dėl investicijų grąžos komercializavus patentą.

Siūlome pakeisti Patentų įstatymą ir numatyti privalomą išradimų naujumo ekspertizę, kuri leistų realiau įvertinti išradimo vertę, bei parengti modernų naudingųjų modelių įstatymą, kuris leistų MVI pasinaudoti greita ir didelių finansinių išteklių nereikalaujančia išradimų apsauga.

4. Kadangi pagal LR Civilinio kodekso 6.250 straipsnį („Neturtinė žala“) neturtinė žala atlyginama tik įstatymų nustatytais atvejais, o Patentų įstatyme neturtinės žalos atlyginimas nėra minimas, direktyvos dėl intelektinės nuosavybės teisių gynimo 2004/48/EB norma lieka neįgyvendinta LR teisėje.

Atsižvelgiant į tai, kad ši Direktyvos nuostata yra imperatyvi (privaloma), ekspertai siūlo įtvirtinti neturtinės žalos kategoriją ir LR patentų įstatyme.

5. Lietuvos Respublikos patentų įstatymo projekto siūlomos nuostatos skiriasi nuo Tarybos Reglamento dėl medicinos produktų papildomos apsaugos liudijimo sukūrimo (EEB) Nr. 1768/92 nuostatų.

Mūsų nuomone reglamentavimas turi būti suderintas, nes kitu atveju atsirastų prieštaravimų, kurie trukdytų laisvam medicinos produktų judėjimui bei apsunkintų farmacinius tyrimus ir farmacinių produktų patentavimą Lietuvoje. Patentų įstatymo projekto 39 straipsnyje yra nurodoma, kad

papildomos apsaugos liudijimams taikomas Tarybos reglamentas dėl medicinos produktų papildomos apsaugos liudijimo sukūrimo (EEB) Nr. 1768/92.

6. Rengiamas LR patentų įstatymas kai kuriuos patentų apsaugos klausimus reglamentuoja netinkamai.

Siūlome keisti rengiamojo Patentų įstatymo 24, 25(1), 32, 33, 38, 39, 53, 73(2) straipsnius atsižvelgiant į studijos rekomendacijas. Taip pat siūlome sukurti tikrinamąją (atliekant patentabilumo ekspertizę iš esmės) patentų sistemą.

7. Teisinis dizaino apsaugos reglamentavimas neatitinka efektyvumo ir ekonomiškumo principų.

Mūsų nuomone, reikėtų pakeisti teisės aktus ir supaprastinti nacionalinių dizaino paraiškų padavimą, priartinant jį prie Vidaus rinkos derinimo tarnybos praktikos (nereikalauti dokumentų nesusijusių su paraiškos įregistravimu, leisti sumokėti registravimo mokestį per vieną mėnesį nuo paraiškos registruoti dizainą padavimo). Be to, turėtų būti pereita prie elektroninės dizaino paraiškų registracijos sistemos.

8. Teisinis prekių ženklų apsaugos reglamentavimas neatitinka efektyvumo ir ekonomiškumo principų.

Siūlytume pakeisti dabartinį reglamentavimą dėl apmokėjimo už prekių ženklų registraciją, priartinant ją prie Vidaus rinkos derinimo tarnybos praktika (leisti atidėti 1 mėn. terminui mokėjimą už prekės ženklo registraciją). Be to, turėtų būti pereita prie elektroninės prekės ženklų paraiškų registracijos sistemos.

9. Lietuvoje ginčai, susiję su pramonine nuosavybe, negali būti nagrinėjami alternatyviose ginčų nagrinėjimo institucijose.

Mūsų nuomone, LR komercinio arbitražo įstatymo 11(1) straipsnis turėtų leisti ginčus, susijusius su pramonine nuosavybe, perduoti nagrinėti arbitražui.

10.2 Skatinimo priemonės

10. Teikiant valstybės paramą išradimų patentavimui neatsižvelgiama į išradimo naujumą ir potencialią jo komercializavimo ekonominę vertę. Tokia situacija leidžia skatinti veiklą, kuri gali ir neteikti ekonominės naudos Lietuvos ūkiui.

Šiuo metu nustatytas dokumentų sąrašas, kurį turi pateikti pareiškėjas pretenduodamas į valstybės paramą teikiamą patentavimo išlaidų kompensavimui avanso būdu bei sąskaitų kompensavimo būdu nenumato būtinybės pateikti dokumentus leidžiančius spręsti apie išradimo patentabilumą (t.y. galimybes jį apsaugoti tarptautiniu patentu) ar jo ekonominę vertę. Laikui bėgant toks paviršutinis atrankos kriterijus gali sudaryti galimybę piktnaudžiauti valstybės parama siekiant formalių patentavimo rodiklių, ypačingai tais atvejais kada valstybės garantuotas avansinis apmokėjimas nereikalauja investicijų iš paties pareiškėjo.

Siūlome kreipiantis dėl patentavimo išlaidų apmokėjimo avanso ar sąskaitų kompensavimo būdu, vertinti tiek išradimo naujumą, tiek ir jo potencialią ekonominę vertę.

Taip pat dabartinė valstybės parama patentavimui nenumato galimybes Lietuvos ūkio subjektams kompensuoti patentavimo išlaidas patirtas gaunant JAV nacionalinį patentą. Turint omenyje, kad JAV turi ilgalaikę patirtį inovacijų komercializavime bei efektyviai funkcionuojančią išradimų perdavimo verslui infrastruktūrą, ši rinka galėtų būti viena iš prioritetinių Lietuvos pareiškėjams siekiant užtikrinti investicijų grąžą iš inovacinės veikos. Tai ypačingai aktualu tokiose srityse kaip biotechnologijos, farmacija, informacinės technologijos, kur JAV rinka sudaro iki 50% pasaulinės rinkos.

Siūlome numatyti galimybę gauti valstybės paramą ir už patentavimo išlaidas patirtas siekiant gauti JAV patentą.

11. Inovacijų skatinimo priemonių, susijusių su pramonine nuosavybe, taikymas reglamentuotas neaiškiai

Vertinant inovacinių projektų skatinimo priemones būtina atkreipti dėmesį į tai, kad inovacijų komercializavimas yra didelė verslo administratorių atsakomybė pasirinkti perspektyvią kryptį, nes

nesėkmė ne tik reiškia finansinius nuostolius, bet taip pat demotyvuoja tiek finansiškai, tiek ir profesinių ambicijų prasme. Todėl verslininkai linkę rinktis alternatyvius būdus verslui vystyti (ne MTEP inovacijas, marketinginius patentus, kitas IN apsaugos priemones (prekės ženklus, gamybinės paslaptis ir kt.), kitas rinkodaros priemones (greitas produkto išleidimas į rinką ir kt.).

Išanalizavus Lietuvos pramoninės nuosavybės sistemą bei skatinimo priemones, susijusias su pramonine nuosavybe, galima pastebėti, kad pramoninės nuosavybės skatinimo sistemos reglamentavimas neatsižvelgia į žinių ekonomikos poreikius, nes skatinimo sistema neužtikrina grįžtamosios naudos.

Siekiant išvengti piktnaudžiavimo valstybės lėšomis, reikėtų numatyti tam tikrus paramos skyrimo kriterijus, kurie užtikrintų, kad ši parama atneš ekonominę naudą tiek pareiškėjui, tiek ir nacionaliniam ūkiui.

Vertinant pateiktas paraiškas valstybės paramai inovaciniams projektams gauti, pareiškėjo verslo plane turėtų būti atsižvelgta ir į pramoninės nuosavybės kūrimo bei komercializavimo aspektus (prekės ženklo ar kitos IN (patentai, *know-how*) valdymo strategijos siekiant konkurencinio pranašumo pateikimas būtų privalumas vertinant paraišką. Vertinant paramos pramoninei nuosavybei paraiškas turėtų būti atsižvelgta ir į pramoninės nuosavybės komercializavimą rinkodaros prasme (prekės ženklo strategija galėtų būti privalumas).

Siekiant, kad Lietuva taptų valstybe, pagrįsta žinių ekonomika, pabrėžiama pramoninės nuosavybės svarba. Nors Lietuva ir skatina išradimų patentavimą, tai nėra vienintelė pramoninės nuosavybės rūšis, dažnai išradimo komercializavimui yra svarbus ir gaminio išorinis vaizdas, kuris yra saugomas registruojant dizainą. Labai dažnai vertingos inovacijos komercializuojamos taikant pramoninės nuosavybės teisių kompleksą ilgalaikiam konkurenciniam pranašumui užtikrinti: produkto esmė yra ginama patentu (20 metų apsauga), gaminio išorės sprendimai yra ginami greita dizaino registracija, o gaminio pozicija rinkoje ir vartotojo sąmonėje yra įtvirtinama panaudojant prekės ženklo apsaugą (neribotas galiojimo laikas). Tam tikrose pramonės šakose dizaino registracija yra vienintelė pramoninės nuosavybės teisė galinti užtikrinti gaminio konkurencinį pranašumą. Lietuvos inovacijų skatinimo priemonių sistema neskatina dizaino, susijusio su patentuotu išradimu.

Siūlome numatyti skatinimo priemones dizaino registravimui kompensuoti, tuo atveju, jei išradimo komercializavimui yra svarbi gaminio dizaino išvaizda ir jis suteikia pareiškėjui konkurencinį pranašumą.

10.3 Metodinis bei informacinis aprūpinimas

Išanalizavus Lietuvos pramoninės nuosavybės sistemą bei metodinį ir informacinį aprūpinimą, pasigendama nuoseklaus požiūrio į tikslingą asmenų švietimą ir informavimą, susijusį su pramonine nuosavybe.

12. Lietuvos subjektai nesuvokia pramoninės nuosavybės apsaugos teikiamų galimybių.

Siūlome rengti verslo įmonėms skirtus mokymus ir metodines priemones, skirtas skleisti žinias apie pramoninius patentus; šioje veikloje būtų prasminga bendradarbiauti su asocijuotomis verslo struktūromis, ugdyti rinkodaros ir kitų sričių specialistų sąmoningumą prekių ženklų registravimo srityje, rengti verslo įmonėms skirtus mokymus ir metodines priemones apie pramoninės nuosavybės apsaugos vadybą, apie dizaino apsaugą ir kūrimą.

Siūlome skatinti intelektinės nuosavybės vadybininkus, patentinius patikėtinius siekti praktinių žinių. Ne mažiau svarbus uždavinys yra įdiegti technologinių specialybių studentams privalomas paskaitas apie pramoninės nuosavybės kūrimą ir apsaugą, ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas patentavimui. Paskaitas numatomose specialybėse galėtų organizuoti atsakinga institucija pvz. Ūkio ministerija (analogiškai kaip Lietuvių kalbos kultūros paskaitos organizuojamos Valstybinės Lietuvių kalbos komisijos lėšomis).

10.4 Valstybinės aukštosios mokyklos

13. Išanalizavus Valstybinių aukštųjų mokyklų veiklą, susijusią su pramonine nuosavybe, nustatyta, kad joms trūksta motyvacijos ir kompetencijos dalyvauti žinių perdavimo procese.

Lietuvoje reikėtų priimti atitinkamus teisės aktus, kurie sudarytų sąlygas universitetams adaptuotis žinių ekonomikos sąlygomis. Mokslo įstaigos turėtų suprasti, kad bendradarbiavimas su verslu yra svarbi sąlyga MTEP veiklai. To galima būtų siekti skatinant diegti efektyvias –žinių vadybos sistemas, ugdyti universiteto IN vadybos personalą, atsakingą už glaudesnę bendradarbiavimą su verslo sektoriumi bei, skatinant universitetų verslumą, apsvarstyti galimybę pereiti prie mišraus universitetų finansavimo (dalinės ūkiskaitos).

14. Mokslo įstaigos aktyviai nesinaudoja esamomis galimybėmis, ne visuomet teisingai interpretuoja teisinę bazę reglamentuojančią universitetų veiklą.

Rekomenduojame daugiau užsiimti švietėjiška ir aiškinamąja veikla, išsamiai ir teisingai išaiškinanti universitetams jų veiklos galimybes.

15. Esama padėtis rodo, kad mokslo įstaigos nėra skatinamos savo vidaus dokumentuose įtvirtinti ir įgyvendinti Voluntary guidelines for universities and other research institutions to improve their links with industry across Europe SEC(2007) 449 ir Visoje Europoje tobulinti žinių perdavimą tarp mokslinių tyrimų institutų ir pramonės įmonių. Už atviras naujoves. Įgyvendinti Lisabonos dienotvarkę COM (2007) 182 dokumentuose rekomenduojamas nuostatas (patvirtinti aiškia ir skaidrią IN valdymo politiką, išradėjų bei darbdavio teises bei pareigas registruojant bei komercializuojant IN; aiškius IN nuosavybės valdymo principus mokslinio bendradarbiavimo bei užsakomųjų tyrimų sutartyse).

Šių rekomendacijų įdiegimas sudarytų galimybę perkelti į Lietuvos mokslo įstaigas geriausias ES mokslo įstaigų žinių vadybos praktikas, sukurtų skaidrią aplinką palankią intelektinės nuosavybės kūrimui, identifikavimui bei valdymui, sudarytų moralines ir materialines prielaidas ir paskatas mokslo įstaigų darbuotojams tarnybinius išradimus komercializuoti per darbdavio instituciją.

16. Svarstomas LR Valstybinių aukštųjų mokyklų turto naudojimo, valdymo ir disponavimo juo įstatymo projektas netinkamai reglamentuoja su pramonine nuosavybe susijusius klausimus.

Siūlome keisti projekto 15(1), 15(3), 15(4) straipsnius, atsižvelgiant į studijos rekomendacijas.

Siūlome papildyti projekto 15 str. 4 dalį, numatant, kad valstybinėms aukštosioms mokykloms bendradarbiaujant su mokslinių tyrimų ir/arba eksperimentinės (socialinės) plėtros srityje su kitomis įmonėmis, įstaigomis ir organizacijomis, valstybinėms aukštosioms mokykloms netaikomas LR viešųjų pirkimų įstatymas.

Įstatymo projekte labai bendrai ir abstrakčiai apibrėžtas disponavimas turtinėmis teisėmis, atsirandančiomis iš intelektinės nuosavybės, todėl siūlome priimti teisės aktą, kuriuo būtų patvirtintos taisyklės ar tvarka, kuri reglamentuotų, kaip turi būti įgyvendinamos ir naudojamos teisės, atsirandančios iš intelektinės veiklos rezultatų.

Pagal Įstatymo projektą aukštosios mokyklos galės kurti intelektinę nuosavybę kartu su privačiais subjektais (asmenimis, įmonėmis), o tokio bendradarbiavimo sąlygos turi būti nustatomos sutartimis. Todėl siūlytume, kad tokiose sutartyse turi būti numatyta aukštųjų mokyklų teisė į pelno dalį, gautą iš bendros veiklos metu sukurtų intelektinės nuosavybės objektų komercinio panaudojimo.

Siūlytume įstatyme nurodyti, kad tam tikra pajamų dalis turi būti mokama autoriams (bendraautoriams), o konkretūs pajamų dydžiai, procentai, jų apskaičiavimo ir mokėjimo tvarka turi būti nustatoma aukštųjų mokyklų statutuose.

17. Nėra teisės akto, aiškiai reglamentuojančio valstybinių mokslo įstaigų pramoninės nuosavybės klausimus

Reikia priimti atskirą ir detalų teisės aktą, reglamentuojantį tam tikrus valstybinių aukštųjų mokyklų pramoninės nuosavybės apsaugos ir komercializavimo aspektus. Taip pat būtų galima atlikti atitinkamus pakeitimus Aukštojo mokslo ir Mokslo ir studijų bei Viešųjų pirkimų įstatymuose, išakmiai nustatant valstybinių mokslo įstaigų teisę komercializuoti intelektinę nuosavybę bei gauti pajamas iš valstybinių mokslo įstaigų valdomų pumpurinių įmonių akcijų bei nustatyti šio proceso tvarką, valstybinių mokslo įstaigų teises ir pareigas, atsakomybę. Tokiose tvarkose nustatytose įstatymais ir poįstatyminiais teisės aktais būtų galima numatyti ir technologijų perdavimo centro kompetenciją ir funkcijas ir pumpurinių įmonių kūrimą.

11. Šaltiniai

Europos Sąjungos institucijų dokumentai

1. Žalioji inovacijų knyga / Green Paper on Innovation (COM(95) 688 final). Commission of the European Communities, Brussels, 1995.
2. Management of Intellectual Property in Publicly-funded Research Organisations: Towards European Guidelines. European Commission, Directorate-General for Research Knowledge Based Society and Economy, 2003.
3. Europos inovacijų švieslentė 2005.
4. Europos inovacijų švieslentė 2006.
5. Europos inovacijų švieslentė 2007.
6. COM(2007)161. Commissionstaff working document. Accompanying the Green Paper 'The European Research Area: New Perspectives.
7. Initiative for a charter for the management of intellectual property from public research institutions and universities (IP CHARTER). Council of the European Union, 2007.

Lietuvos Respublikos strateginiai dokumentai

8. Nacionalinė Lisabonos strategijos įgyvendinimo programa (2005)
9. Lietuvos mokslo ir technologijų baltoji knyga. Mokslo ir studijų departamentas prie Švietimo ir mokslo ministerijos, 2001.
10. Inovacijų versle programa 2003 – 2006. Patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. liepos 15 d.

Studijos

11. Mokslo ir technologijų parkų veiklos analizė ir pasiūlymai dėl jų veiklos efektyvumo didinimo, 2007.
12. Detali pasirinktų penkių šalių MTEP finansavimo modelių analizė. UAB Europarama ir The CIRCA Group Europe Ltd.
13. Lietuvos mokslo ir studijų institucijų bei privačių įmonių dalyvavimo ES technologijų platformose galimybių studija. Ūkio ministerija, 2007.

14. V. Daujotis, J. Zabielaite ir kiti. Finansinių paskatų mokslinius tyrimus ir technologijų plėtojimą bei inovacinę veiklą vykdančioms ūkio subjektams sistemos tobulinimo galimybių studijos ataskaita. Vilnius, 2006.
15. 2006 TrendChart report: Patent applications by SMEs: An analysis of CIS-3 data for 15 countries. 2007.
16. New Intellectual Property Policy for Pro-Innovation - Intellectual Property System as Global Infrastructure - Japan Patent Office 2008.
17. Prof. Paul Wellings Intellectual property and research benefits 2008

Straipsniai, pranešimai, diskusijos

18. Atviro koordinavimo metodo (AKM) mišriosios politikos ekspertų grupės įvertinimo ataskaita. Šalies ataskaita: Lietuva. 2007 m. birželio mėn.
19. Fraskati vadovas: Standartinė praktika, siūloma mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros statistiniams tyrimams. Vilnius, Eugrimas, 2007. P. 40.
20. Lina Mickienė. Komunikato svarstymo eiga ES Taryboje – Europos patentų ginčų jurisdikcija valstybių narių akimis. *Regioninė Baltijos intelektinės nuosavybės konferencija, Vilnius, 2007 m. rugsėjo 13 d.*
21. R. Naujokas. „Savas patentas kaip ir savas pinigas – nepriklausomos valstybės suvereniteto atributas“. Lietuvos aidas, 2006.06.30.
<http://www.vpb.lt/print.php?c=news/naujiena.php&n=325&l=lt>.
22. Giedrius Viliūnas. Mokslo ir ūkio sąveika Lietuvos mokslo ir studijų sistemos reformoje. Pranešimas konferencijoje “Bendradarbiavimas ir partnerystė plėtojant švietimo ir mokslo sektorių 2007 – 2013 m.”, 2007 m. birželio 11 d.
23. Patentai: problemos ir jų sprendimo būdai. VPB diskusija, 2006. neris.mii.lt/mt/straipsniai/200612/patentai.doc
24. Kauno Žaliakalnio slėnis – žinių ekonomikos plėtrai. Mokslo Lietuva, Nr. 1 (291) 2004 m. sausio 8-21 d.
25. Frederick M. Abbott. *The competition provisions in the TRIPS Agreement: implications for technology transfer*. Joint WIPO-WTO Workshop “Intellectual Property Rights and Transfer of Technology”, Geneva, 2003.11.17.
26. James Akampumuza and Robert Kirunda. Transforming Society: Current Status & Trends in the Protection of Intellectual Property Rights in Developing Commonwealth Countries, Reflections and Perspectives. In: *The African Journal of Business and Law*, Vol. 1 No. 1 November 2007.
27. Naana E. K. Amonoo. Inside Views: Should The Developing World Copy To ‘Catch Up’ With Developed Countries?
28. A. Arundel, C. Bordoy, and M. Kanerva. Neglected innovators: How do innovative firms that do not perform R&D innovate? 2008, <http://www.proinno-europe.eu/index.cfm?fuseaction=page.display&topicID=282&parentID=51>.

29. Bambauer Derek E: “Why Intellectual Property Rights Matter to less-developed Countries” Information Technologies and International Development Forum Volume 1, Number 3–4, Spring–Summer 2004.
30. R. R. Berger. Study on the Cost of Patenting. Forschungs-Institut für Markt-und Systemforschung GmbH. München, 2004.
31. Stephen Furnari. No protectable IP? Maybe no funding. <http://ezinearticles.com/?No-Protectable-IP?-Maybe-No-Funding&id=1158161>.
32. Richard Gerster. Patents and Development, lessons Learnt from the Economic History of Switzerland. 2001.
33. „Bayh-Dole Still Alive and Kicking — But Is It Producing the Intended Results?”. Interviu su Dov Greenbaum, Stanfordo universitetas, 2008.08.13.
34. Innovation, Technology Transfer, The Commercialisation of Research, Incubation and Entrepreneurship. Some UK National and Regional Initiatives. Cambridge Gateway Fund. December 2000.
35. Integrating Intellectual Property Rights and Development Policy. Report of the Commission on Intellectual Property Rights. London, 2002.
36. John Kirkland. Barriers to International Technology Transfer. Springer, 2007.
37. Maskus, K. & McDaniel, C. (1999) “Impacts of the Japanese Patent System on Productivity Growth”. *Japan and the World Economy*, vol. 11, pp.557-574.
38. Patent applications by SMEs: An analysis of CIS-3 data for 15 countries. MERIT – Maastricht Economic and social Research and training centre on Innovation and Technology, 2007.
39. Guntis Ramans. Intellectual Property in the XXI century: Patents and Copyrights.
40. Pedro Roffe, in “The Political Economy of Intellectual Property Rights – An Historical Perspective”, 2000.
41. Ken Shadlen. Policy Space for Development in the WTO and Beyond: The Case of Intellectual Property Rights. In: Global development and environment institute working paper No. 05-06, November 2005.
42. Lester C. Thurow. “Needed: A New System of Intellectual Property Rights”. In: Harvard Business School Review, Reprint 97510, 1997.
43. Shapiro, C. “Navigating the Patent Thicket: Cross Licenses, Patent Pools, and Standard-Setting”, in Jaffe, A., Lerner, J. and Stern, S. eds. (2001) “*Innovation Policy and the Economy: Volume I*”, MIT Press, Cambridge MA, p.3. Šaltinis: <http://haas.berkeley.edu/~shapiro/thicket.pdf>.
44. Why researchers should care about patents. European Commission (DG Research) and the European Patent Office, 2007
45. „Novatoriškos Europos kūrimas“: po Hampton Court aukščiausiojo lygio susitikimo, kuriam pirmininkavo Esko Aho, sudarytos nepriklausomos ekspertų grupės dėl mokslinių tyrimų ir plėtros bei inovacijų ataskaita.

46. Komisijos komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui – Universitetų modernizavimo plano įgyvendinimo rezultatai - Švietimas, moksliniai tyrimai ir naujovės;-; COM(2006) 208, 2006 05 10.